
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

॥ गिता

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ नमो भगवते श्रीवरामोर्जयति ॥ श्री
गुरुभ्यो नमः ॥ ॐ नमोजी परमपुरुषा ॥ परमहंसा हंसस्वा
सा ॥ माजी नीवासा कीडसी ॥ १ ॥ त्रिविधा त्रिगुणा त्रिपुरे
शा ॥ त्रिवलया त्रिमीरेशा ॥ त्रिमिराधनासाव्य बका त्रि
मूर्तिसरेशा ॥ तुज विश्वेशा नमन माझे ॥ २ ॥ नमन ऐसी
या गणेशा ॥ येकवीस सहस्र बहुशा तेशा ॥ आखंड उचा
लती अहीर्नीशां ॥ सन्मुख सर्वेशा गणे तुझे ॥ ३ ॥ माजी रो
मसि तु मोडलीक ॥ वेष्ठित आग्नीचक्र लखलखा ॥ या
माजि हृदलपुंडरीक ॥ ते स्थान निष्ठक पै तुझे ॥ ४ ॥ च्या
रिशो मति भुजादंड ॥ शुद्ध सांकार जाति शुंड ॥ नसोडि
प्रणव पिटिचे बिंड ॥ मुक्तिच आखंड वातिलीते ॥
॥ ५ ॥ अपूर्व चरण ह्याचीशोभा दिसे ॥ जेथे हंसलु

1

॥३॥

ध्वलेपियुष्ये॥ मुनीमानसी ध्यातिसापासे॥ अखंड।
पिसेलागले॥ ६॥ उदरी त्रैलोक्य साटवा॥ वरित्रिवळि
यत्रो मेखवा॥ तो एकब्राह्मीचा टेवा॥ समूळ अघवा श्री
गणेश॥ ७॥ आता वंदु सरस्वती॥ जे हंसवाहीनि हंस
गति॥ जे अगम्यागम्य अव्यक्ति॥ प्रणव प्रकृति मूळ मा
या॥ ८॥ हे सांव तिचा विणा करी॥ हे साक्षर गायण करी
॥ नाद कोंदला हे स स्वरी॥ क्षराक्षरि अक्षर॥ ९॥ परा
पश्यंति मध्यमा॥ वाएी वर्णिना न कळे सिमा॥ चतुर्वि
ध्या जालि रमा॥ मो क्षधामा तेतुर्या॥ १०॥ सहज वंदु कुळ
देवता॥ सहज्जा सनी चेग्मे माता॥ तिचे नि कुळाभिमा
नता॥ तेचि परमार्था वंदिली॥ ११॥ यानंतर गुरु रूप रं
परा॥ जेणे विचारू दिधला सारासारा॥ दृष्टि कैवल्य

॥१॥

दाविलेसंसार॥ अैसीया गुरुवरा नमन माझे॥१३॥ प्रथम गुरू तोचि पिता॥ गायत्री मंत्रो॥ साम्राज्य नामे तत्वता॥ जेणे ॐ उपवित देता॥ गायत्री मंत्रार्थी प्रगटिले॥ पृथ्वी नवखंड परीयासि॥ दशमंडले आलक्ष काशी॥ गोमती संगमी येकादशी॥ जन्मली कुरी गीरीजांवा॥१४॥ दीक्षा द्वादशी पूर्णकळा॥ तुर्यात्रयोदशी भरिसोज्वळा॥ चतुर्दश विद्या आवडील॥ परास्वकळा पंचदशी॥१५॥ माहाषोडसी माहाविद्या॥ जे नादिशक्ति जंगद्वंद्या॥ अष्टादशाक्षरी ब्रह्मविद्या॥ ते सप्तदश संजीवनी॥१६॥ या अंबिकेचेनि प्रसादे॥ मज प्राप्त जाली गुरुपदे॥ श्रीविठलेचरणारविंदे॥ त्याचा अनुमोद दिला॥१७॥

॥२॥

तैसीहरिहरेश्वरपाउले॥आहिर्णि ध्यानीसोहंमेळे॥हे
गोविंदें आपुलीयेस्वलीलें॥ब्रह्मपदकमळेंदाविली॥१८॥ने
वल्लगोविंदेंकेलें॥चरणकमळेंडोळाविलें॥तेंडोळियामाजी
सेचिलें॥होचोनियानिजडोळा॥१९॥हेदेखणीगंभीरबोली॥
मयंकनाथाबोधाआलि॥तेणेंगोइंद्रियाप्रेरिलि॥प्रभाफाकलि
त्रिजगति॥२०॥सोउपदेशआलाते॥पूर्णदाखविलायेकनाथे
आताश्रीगुरुगोविंदसमर्थे॥निर्धारुशाश्वतबाणविला॥२१॥
माझीयाआनंदागोविंदा॥तुंडोळीयामाजीराहासीसदा॥मिदू
रीनकरीतुझीयाचिसदा॥सदासर्वदामानसि॥२२॥जोडोनक
रचरणद्वया॥अवधुतनीरंजनपाया॥वंदुनिविणवीसद्गुरुः
या॥मजद्यावेंअभयाग्रंथासी॥२३॥नीरंजनीऋषीसीद्धअस
ना॥तीहीपुसीलेशिवयोगियासमर्था॥तेणेंउपदेशाकेलास

॥२॥

मस्त॥ कपिलगीता अतिगुह्य॥२४॥ जे कपिलगीता गिर्वाण बो
ली॥ पाहिजे मा सा बोली बोलविली॥ देवोनि संजीवनि दखणी
वळी॥ आपुलीया अनुभवाची॥२५॥ ऐसे ऐकोनी विणवणे॥ स
दुरु संतुष्ट बोलति वचने॥ कपिलगीता ग्रंथ होइल संपूर्ण॥ बोल
देखवा अनुभव॥२६॥ आता नमूसना समस्ता॥ जे अभयकर दे
विति माथा॥ त्याची येरूपे रत्न वनखता॥ कपिलगीता वाखाणु॥
॥२७॥ लडिंवळ बोल उत्रबे बोलि॥ संति पाहिजे वरूपा केली॥ संतचर
णांगनाची माउली॥ माझी ये बोली बालावे॥२८॥ ऐसी विणवणी
ऐकता॥ संत बोलति प्रसन्नता॥ तुझी या बोला आतौता॥ वसो अ
खंडता सर्वदा॥२९॥ श्रोति हो वोनी सावधान॥ कपिलगीता करवि
श्रवण॥ त्राह्यानुभव घ्यावा पूर्ण॥ को शल्य ताज्ञाणपाहु नये॥३०॥ म
जन कळे कवित्व छंद बेदु॥ माझे मुख वदविता गोविंदु॥ जो बोल

वा

॥३॥

कीला अनुवादु॥ तो श्रोतिसारें दपरिसावे॥३१॥ मीगोविंदबोलि॥
कर्त्तागोविंदसनावळि॥ प्रणविगोविंदुसदाकाळि॥ आनंदमे
ळिगोविंदु॥३२॥ गोविंदेनवल केले॥ अभंगिनाममाझे घातेले
॥ शिखिनामरूपासिउडविले॥ अभंगकेले अक्षर॥३३॥ पद्मपु
राणिसी ह्मंतसार॥ कपिलेबोखिलेसिद्धमणेश्वर॥ साचिटिका
देशभाषामधुर॥ गोविंदसद्गुरुवदवित॥३४॥ श्लोक॥ ॥सू
तउवाच॥ प्रणम्य दंडवद्भूमौ स्तुत्वा चारुचरित्रकं॥ अर्चयित्वा पा
द्यत्वा पादपं च पुनः प्रश्नं करोति च॥१॥ टीका॥ सूतबोले शौनक प्र
ति॥ ज्ञानार्थ ऐकोनी सिद्धसमस्ती॥ पुन्हा मारुति प्रश्न करिति॥ न
म्र अतिहोउनी॥३५॥ दिर्घ दंडप्रकारी॥ साष्टांगपृथ्वीवरी॥ केलानो
सी ह्रुत्क्षेश्वरी॥ केलेपिमोहामणीप्रनी॥३६॥ सहस्त्रदलकमळद
ळि॥ आनीविवीधकुसुमेमेळि॥ पुजास्वानंदकमळमेळि॥ केलि

॥३॥

ऋषिणि सद्भावे॥३७॥ पूजोनियां मूणे श्वरा॥ स्तुनी स्तवी ति आद
रा॥ कृपाकरो नियां सागरा॥ प्रवर्तानिर्धारा सांगावा॥३८॥ ऐकें को
णपरम गुह्यज्ञाण॥ पुन्हा ऐका वयां आवडि मना॥ आमूचीयाप्र
श्नाचि विवंचना॥ ऐकें महामुनि कपिलाचार्या॥३९॥ ॥श्लो
क॥ चतुर्युगेलयाख्यातकष्ठो कष्टतरं महत्॥ नरो नारायणो भू
त्वा केवल्यं ब्रह्म शाश्वतं॥३॥ टीका॥ ॥स्वामी कृष्णचें युगें सां
गितिली॥ तेिनां कष्टे अनुभवीली॥ माम्हें हीं सूनेयां सीली॥ ठाईच
टली दुःखाग्नि भूत॥४०॥ जनहोता जागा जाला॥ परी मी हो म मने
वेष्ठिला॥ तो अखंड ध्यानी लागला॥ संसारी बांधला दुस्तर॥४१॥
कदाचित न देहावसान॥ प्राप्त जाले कालेंकरुण॥ पुन्हा मागुति ज
न्मायण॥ न चुके जाण सर्वथा॥४२॥ जन्ममरणाचियावेरझारा॥
अणेक योणि भोगणे संसारा॥ ऐसीया दुःखभोगि नासंसारा॥ अ

कस्मात नरजन्म होय॥४३॥ अनेक योनिचे ठाईं॥ उत्तम नरजन्म पाहि॥ यामाजि कैवल्य ब्रह्म देहि॥ तोचि उत्तम पाहिजे सत्वन॥४४॥ तोचि उपावो जि नर॥ सांगिजे सिध्येश्वर॥ यामाजि तो नरवर॥ ब्रह्मपुरा कैवल्य॥४५॥ जे जे देखणे पै डोळा॥ तो तो जन्म जाला तळ्का का॥ नाना योनिच्या सोहळ्या॥ भोगि सोहळ्याचि सुखे॥४६॥ ऐसा जो उत्तम पुरुष॥ तो नर नारायण नीरोष॥ उत्तम ऐसी यास॥ बोलीजे शास्त्र ऐसा॥४७॥ श्लोक॥ ॥राजराजेश्वरं योगं भाषितं चेश्वरं॥ लोकोपकारणार्थस्य पावनि प्रतिबोधितं॥४॥ भगवान्बोधित: पार्थो हितेनोद्धवरक्षित:॥ तथा त्वं बोधमास्माकं नियोनि सविवेकत:॥५॥ टीका॥ पर्वतामाजि मेरु थोर॥ देवामाजि जैसा ईंद्र॥ नक्षत्रामाजी जैसा चंद्र॥ तैसा समुद्र नद्यामाजी॥४८॥ नरामाजी नरपति॥ राजा सर्वत्र म्हणति॥ आज्ञा सर्वथा नुलंघीती॥ मस्तकी वंदीति राजआज्ञा॥४९॥ तैसा योगामाजि वरिष्ठ॥ राजरा

(४)

जेश्वर श्रेष्ठ॥ जयेंन लगति बहु कष्ठ॥ गुरुकृपा वरिष्ठ जालिया ॥५०॥ अनेक अभ्यासीतां योग॥ कष्ठ पावीजेति अनेग॥ राजयोगाचा संयोग॥ यालागि साग घनोडें॥ ॥५१॥ येक वेष्ठीति भगविवरें॥ येक नग्न होति दिगांबरे॥ येक वस्त्र करी कषीरिरे॥ परि योग वीचारने णिजे॥ ५२॥ येक अष्ठांगे काया दंडीती॥ वायो उफराटे काडिति॥ उर्ध्व ब्रह्मरंध्री नेति॥ कष्ठ पावति अपार॥ ५३॥ यासी ह्मणति समाधि॥ तरि ऐसी नोहे राजयोग सीद्धि॥ सहज चाले हे समाधि॥ येरउपाधि कासया॥ ५४॥ श्री विद्याराज राजेश्वरी॥ ते नुयी परम हंस हंसेश्वरी॥ चित्शक्ति लागुणि शंकरी॥ ज्ञानेश्वरी प्रबोधिली॥ ५५॥ तो राजेश्वर योग॥

॥५॥

स्सरेश्वरबृहस्पति बोले सांग ॥ लोकोपकारा नीर्वाण
मार्ग ॥ पार्वतिप्रसंग प्रगट केला ॥ ५६ ॥ लोकोपकारा
कारणे ॥ हा राजयोग जाणे ॥ पार्वतीलागि संपूर्ण ॥ शं
करें आपण बोधिता जाला ॥ ५७ ॥ जण चालति नाना
मार्ग ॥ त्यासी लाविला पाहि जेस्स मार्ग ॥ यालागि हा
राजयोग ॥ सोपा मार्ग प्रगटिला ॥ ५८ ॥ हाचि योग आ
ठवा श्रीकृष्णे ॥ नवविद्यापार्थीकारणे ॥ उपदेश केला गी
ता जाणे ॥ स्वयंब्रह्म पूर्णकावया ॥ ५९ ॥ तोचि अलक्ष उ
र्ध्वदशा हावा ॥ एकादशी उपदेश बरवा ॥ वस्तूना केला
अघवा ॥ स्वानुभव परिपूर्ण ॥ ६० ॥ ब्रह्मज्ञाप्य वेगळा
अलक्ष शुन्य सकळा ॥ उध्धव रक्षिला नकाळा ॥ पू
र्ण दयाळ श्रीकृष्ण ॥ ज्या बोले रक्षिले [illegible] उध्धवा

॥५॥

सी॥ जे बोलीले अर्जूनासी॥ जे गुह्य ठेला धले पार्वतीसी॥
तो बाध आत्मासी सांगावा॥ ६२॥ नीत्यानीत्य वीवेकु॥ जा
बोधे निनिजनिष्ठकु॥ तो तु जाण सम्यकु॥ अवस्य कृ
पा करी॥ ६३॥ तो तुनि ज बोधु आला लागी॥ कृपा करी
[illegible] वेगि॥ नित्यानित्य विवेक प्रयोगी॥ पाहे नि
ज गिळोलीया॥ ६४॥ श्लोक॥ [illegible] तत्पद [illegible]
॥ असि पद तीसरे जाण॥ हेचि विस्तारे करूण॥ आत्मा
ला गोनि बोधिजे॥ ६५॥ ॥ श्लोक॥ त्वंपदं तत्पदं चाख्या
ने॥ असिपद तृतीयके॥ विस्तारेण प्रबोधव्यं यथार्थ
दृष्टीगोचरं॥ ६॥ टीका॥ त्वंपद कासिया म्हणावे॥ तत्पद
के सेवा लखावे॥ असि पद कैसे जाणावे॥ ते विस्तारे बो
धाचे मूनीवर्या॥ ६६॥ यथार्थ जे दृष्टिगोचर॥ होइजे ते
सा प्रकार॥ तो बोधे केरी हृदन्तर॥ जेणे होति दुरसंताप॥ ६७॥

॥६॥

श्लोक॥ नदा हतिरे संतापे जन्मकोटि सहस्त्रकं॥ निमिषो निमिष
तामध्ये जीवन्मुक्तो भवीष्यति॥७॥ टिका॥ जेणे हरति त्रिविध
संताप॥ जन्मकोटि सहस्त्र माप॥ निमिष्यें निमिषामाजी आमूप
जीव संकल्प मूक्त होये॥६८॥ बहु साधने न कष्टता॥ निमिषें निमि
षन लगता॥ प्राणि होति जिवन्मुक्तता॥ तो बोध तत्वता सांगावा॥६९॥
ऐसी सिद्धाची उत्तरे॥ ऐकुनी कपिलमुनेश्वरे॥ आनंद बोले निर्भरे
॥ तेचि श्रोति सादर परिसावे॥७०॥ त्वंपद का सीया लणावे॥ श्लोक
॥ कपिल उवाच॥ ॥ इदं प्रश्नं महाश्रेष्ठं श्रेष्ठा श्रेष्ठतरं महत्॥ आः
नाधिकारिशिष्यस्य सर्वथा नोपदेशयेत्॥८॥ ॥ टिका॥ जो अव
तारी याचा अवतारु॥ जो सिद्धाचा सिद्धेश्वरु॥ जो अनुभवे पूर्ण गंभी
रु॥ तो कपिलमुनेश्वरु बोलता होये॥७१॥ जो योगियाचे यागरत्न॥ ३
जो सीद्धाचा सीद्ध स्वामी पूर्ण॥ जो अनुभव डोळा संपुर्ण॥ तो कपिल जा
ण वदतु॥७२॥ ऐको नसीद्धाचि वचने पूर्ण॥ कपिलाचार्य संतोषुण
॥ श्रेष्ठा उनगहन अति श्रेष्ठ॥७३॥ त्वंपदि पुसिजे श्रेष्ठ भावो॥ याहु

॥६॥

नीतसदिविसिष्टपाहे॥ असिपदाचानीर्वाहे॥ तोमहत्वपाहे॥ अतिश्रेष्ठ॥ ७४॥ परि आनाधिकारी शिष्यासी॥ सर्वथाउपदेशुनेये नीश्रेयेसी॥ अभक्तिवादेस्लविरोसी॥ अगम्यगुह्यासिसांगता॥ ७५॥ श्लोक॥ ॥ ऋषिसिद्धउवाच॥ ॥ सर्वेषामपिलोकानांकैवेज्ञानाधिकारिणः॥ वदस्वत्नेनतत्सर्वेयथासंशयनाशनं॥ १॥ टिका॥ ऋषिसिध्धम्हणतिआपण॥ सर्वलोकामाजीजाण॥ अनाधिकारीनरपूर्ण॥ कोयेकारणहेतभावे॥ ७६॥ आणेक्यानिचेठाइं॥ नरदेह उत्तमपाहि॥ त्रयलोकीनभेटकाहि॥ उत्तमनरदेहिश्रेष्ठत्व॥ ७७॥ श्रेष्ठत्वहोवयाकारणे॥ नरदेहचीश्रेष्ठंजाणे॥ ज्ञाणाधिकारपूर्णे॥ अःसोजाणमूणीवर्या॥ ७८॥ श्लोक॥ ॥ कपिलउवाच॥ ॥ गुरुभक्तिरतोनित्यंसत्यवादिजितेंद्रियः॥ विप्रश्चवेदवक्ताचबहुशास्त्रपरंगतः॥ १०॥ नित्यानित्यविवेकत्वंइहामुत्राविवर्जितं॥ नितिक्षायरतिनोतमुमुक्षत्वस्यलक्षणं॥ ११॥ ॥ टीका॥ ॥ कपिलमुनीबोलवाचे॥

नरदेह ज्ञानाधिकाराचे॥ वळ्या हि जे गुरु नव्हीयेचे॥ जो रत
श्रीगुरुचरणी॥७९॥ तरिच सार्थक जन्म शिष्याचा॥ जो अंकित गु
रुभक्तिचा॥ कायामनसावाचा॥ विनयसान्या अनन्य॥८०॥ सत्य
सर्वदा बोलणे॥ जितेंद्रियेसि चालणे॥ आणि वेद वक्ता ब्राह्मण॥
नाउन्हा स्त्र जाणपारी बान॥८१॥ जे स्फुरे ते आनित्य॥ सरे ना ते जाण
सत्य॥ स्थिर ते विवेक सत्य॥ इहामूत्र। वर्जितजो॥८२॥ उपरति हो
तिक्षा॥ शांतित्वपूर्ण दीक्षा॥ मोक्ष इछी तो मुमुक्षा॥ सर्वे कर्मे दक्षावे

॥७॥

रास्य॥८३॥ ॥श्लोक॥ ॥निरतः सर्वकर्माणि अर्चयेत्सर्वदेवताः॥
अटित्वा सर्वतीर्थानि फलनेष्छति सर्वथा॥११॥ कामक्रोधरतथालो
भोमोहमात्सर्यमेव च॥ दंभाहंकार निर्मुक्तो जागत्स्वप्रेषु वर्जितं॥
॥१२॥ ॥टीका॥ ॥निष्काम सर्व कर्म करी॥ वैराग्य दृढ नाक्तिध
री॥ ज्ञानाचि आस्था अंतरी॥ तोचि अधीकारी सहिष्णु॥८४॥
अखंड देवतार्चन॥ अभेद सर्व देवा जाण॥ भ्रमण करि तिर्थाट

न॥ फळ नेई घे सर्वथा॥८५॥ स्फूरति रसि उद्भवे काम॥ प्रतिक्रो
धाचा आश्रम॥ मोहें मा हाता विभ्रम॥ मत्सर परम राहू कठिन॥८६॥
डंभ प्रपंचाचा पाहे॥ अहंकार संसारी वाहे॥ जाणि व जागृती राहे
स्मरे स्वप्न घे सेमनें नोमयत्नी॥८७॥ ऐसा जाणोनी मिथ्या भावो॥ कधि
नुपजे काम क्रोधो द्भवो॥ मोहा मत्सर हि वावो॥ दंभ अहंकार गवो
केंचा॥८८॥ जागृति वीकार विषिनो हे जाणे॥ मग स्वप्नी कैंचे देख
णे॥ ऐसे जयाचे लक्षणे॥ तो चि प्रामुजाण अध्यीकारी॥८९॥ ऐसा
सौष्य अनुभवी जाणा॥ तो चि मासी सीकारण॥ सद्भक्ति सेवी गुरुचर
ण॥ गुरु गुह्य खुण तो जाणे॥९०॥ ॥श्लोक॥ ॥निंदको वंचको धूर्त
चौरखलो द्रूषक तामसि॥ ऐते नारकीकाः प्रोक्ताः दूरतः परिवर्जयत्॥
॥९४॥ अभक्तो वचको धूर्तो पाखंडि नास्तिकः शठः॥ मनसापि न
वक्तव्ये गुह्यं गुह्यं कदाचन॥९५॥ ॥टिका॥ निंदक वंचक धूर्त वा
दि॥ ज्ञान सीको नट कबुद्धि॥ जो सद्गुरु ते स्वयें नींदी॥ तो त्रिशुद्धि वर्जावा॥९१॥

15

॥८॥

खळ दुषक तामसी॥ हे स्वभाव जयापासी॥ ते नर कोनी श्च्ययेसी
न के ति ज्ञानासी अधीकारि॥९२॥ गुरु भाव नाहि जयाते॥ ज्ञाण
नुपतिष्टे तयाते॥ वरि वरी दाउन भक्ति ते॥ अनुभव विज्ञाणातें विन्मु
ख॥९३॥ ज्ञान अनुभवउनी अंतरी॥ जिव गेलीया प्रगट न करी॥
तो वेंचक ज्ञा[illegible] निर्द्धारी॥ ऐसीया परीचा रुखीजे॥९४॥ पर तेवा
हि ज्ञाणधीये॥ आपुली प्रतिष्ठा मूरीखो स्वयें॥ परनिरवचि अव
घे ये॥ ते परते वादिया गावे॥९५॥ तो पारवांडि अंतिवांजट॥ स्वरुप
नाहि म्हणतो चवठ॥ ज्ञाण गर्विजे उद्धट॥ तयासि स्पष्ट बोलो नये॥
॥९६॥ अभक्त वेंच कपटी॥ पारवांडि नास्तीक नाट॥ त्यासी ना बोला
वे किंचित॥ मात्मुरु गम्य मात तेथे कैची॥९७॥ ऐसीया स्थिति जो
देखिजे॥ तया गुरु गुह्य न सांगिजे॥ अधीकारि याचि ऐके॥ जाणि
जे॥ सांगो सरु जरलक्षणे याची॥९८॥ ॥श्लोक॥ ॥शांतो दांतो क्षमा
संयंसं सर्वेंद्रिय समन्वीतः॥ असक्तो ब्रह्मज्ञाने च सदा साधुसमागमे॥२६॥

॥८॥

75

सद्बुद्धिश्च सदाचारि अभेदः सर्वदेवताः॥ आशापाशविनिर्मुक्तो
ह्येते मोक्षाधिकारिणः॥१७॥ ॥टीका॥ ॥शांत दांत क्षमा शौर्य॥ स
मन्वीत सर्वेंद्रिय॥ ब्रह्मज्ञानि असक्त होय॥ सदा राहे साधुसंगे॥९९॥
सद्बुद्धि सदाचारी॥ अभेद सर्वेनातरी॥ आशापाशे विण निर्धारी॥
मुक्त संसारी वर्तती॥१००॥ ऐसे जनी जे सज्जन॥ मोक्षाधिकारी ते जा
ण॥ ब्रह्मानंदि ते परिपूर्ण॥ ब्रह्मपदि ये लीण ते होती॥१॥ ॥श्लोक॥
अनेक जन्म संस्कारात् सद्गुरोः कृपया यावशात्॥ प्रत्यक्षं चापरोक्षं
च विवेकं प्राप्यते बुधैः॥१८॥ ॥टीका॥ ॥सद्गुरु शिवाविना बहु
त जन्मा॥ शिवोनि तुष्ट निसत्तमा॥ कृपा करि शिष्योत्तमा॥ अ
परोक्ष स्वधर्मी निजबोधु॥२॥ प्रत्यक्ष स्वरूप पाहाणे॥ अपरोक्ष अ
नुभवणे॥ शिष्यासी कृपा करीता पूर्णे॥ प्राप्त होये ऐज्ञाना शिष्यु॥३॥ स
अनेक जन्म संस्कारे करूण॥ सद्गुरु कृपा यास्वानुभउन॥ प्रत्यक्ष अ
परोक्ष देखण॥ विबुध जाण विवेकि॥४॥ श्रुति॥ भिद्यंते हृदयग्रं

॥१९॥

थिः छिद्यंते सर्वसंशयाः॥ क्षीयंते चास्य कर्माणि तस्मिन्दृष्टे परावरे॥१९॥ ॥टीका॥ ला घलीया ऐसी स्थिति॥ भेदि जे हृदयग्रंथी॥ तयो छेदे संशय ख्याति॥ क्षय होति सर्व कर्मे॥५॥ छेदि लिया सर्व संशया॥ कर्मची होय ब्रह्म तया॥ अखंड स्वरूपी देखणीया॥ पारावर्यापा हातु॥६॥ चंद्र सूर्याचि भेटि॥ दोहिचा हृदइ दाटि॥ त्यामाजी दृष्टा उठि॥ जगत्राटी ध्वनि जैसा॥७॥ तेनि विकार निरक्षर॥ अनुभवी देखि जे दृष्टिगोचर॥ हृदयग्रंथीया मानिषीर॥ जे भेदि तिन रतेचन्ये॥८॥ हृदयग्रंथियानाम॥ जो भेदितो पुरुषोत्तम॥ त्यासि कैचा भवभ्रम॥ सदा संभ्रमनी जस्वरूपि॥९॥ दोन्हीचरणीयामंथनि॥ जवि प्रदीप्त होय अग्नि॥ तेवि चंद्रसूर्याची घर्षनी॥ आत्मज्योति लागुनी होय प्रकाशु॥१०॥ तरी ऐसी दोहिचिया ग्रंथी॥ त्या म्हणती जे हृदयग्रंथी॥ हे भेदलिया संश

॥१९॥

यवृत्ति॥ छेदिलिनिश्चितकल्पणा॥११॥ चंद्रसूर्याचिकळा
॥ सामावलियाडोळा॥ डोळीयामाजीनीजडोळा॥ प्रकाराला
ॐदिशा॥१२॥ चंद्रवर्षेषृथिवरी॥ सूर्यप्रकाशेगगनोदरी॥ यादो
हिचीभरोवरी॥ डोळानीर्धारिदिशेजे॥१३॥ वेवहारवर्णाश्रमधर्म
॥ इंद्रीयव्यापारकर्म॥ छेदिलाजायतत्काळभ्रम॥ भ्रमविभ्रमहो
यऐसा॥१४॥ ॥श्लोक॥ ॥दृष्टांतरंप्रवक्षामिसर्वसिध्दांतवि:
स्तरं॥ वेदांतेस्वप्राकारेणनतत्वश्रेष्ठंचमुत्तमं॥२०॥ गोपितेसर्वशा
स्त्राणिविस्तारंकथिमया॥ सर्वेषामधिकंतत्वंदृष्टांतरंस्वहृदय
ते॥२१॥ ॥टिका॥ ॥ऐकादृष्टांतविचार॥ सर्वसिद्धांतविस्तार॥
स्वप्रकाशवेदांतसार॥ श्रेष्ठमनोहरउत्तमोत्तम॥१५॥ जोवेदांचेनी
जजोकार॥ जैसीहुचेपूर्णसार॥ जोशास्त्रीचागुह्यवीचार॥ तोतः
त्वनिर्धारबोलोया॥१६॥ सर्वशास्त्रीजेगोप्यकेले॥ तेविस्तारेम्या
कथिले॥ सर्वतत्वामाजीअधीकबोलिले॥ तेदृष्टांतपाहिजेनीज

ओव्या॥१८॥ ॥श्लोक॥ ॥अंतरंगेच यत्नातव्ये बहिरंगेच पश्यति॥प्रत्यक्षं चैव दृश्यंते दृष्टांतरं च दृश्यते॥२२॥ ॥टिका॥सर्व तत्वा होनि अधीक॥ तेचि दृष्टांते बोलो सकळ॥ अंतरि जाणिजे विवेक॥ ब्रह्म देखे डोळीयासि॥१८॥ ब्रह्म अंगि प्रत्यक्ष देखीले॥ अंतरि सुख अनुभाविले॥ तेचि ऐसे जाणितिले॥ सांगो सहजे दृष्टांते॥१९॥ जे अंतरि सोज्वळ॥ स्वतेज ज्ञान नीर्मळ॥ ते डोळीयामाजी झळाळ॥ बहिरंग सकळः तो ऐसा॥२०॥ प्रत्यक्ष दिसे ऐसा डोळा॥ ओळाने साचो होवोनी ठेला॥ डोळीयामाजी पूर्ण भला॥ तोचि पाहि दृष्टांतरि॥२१॥ ॥श्लोक॥ प्रथमे नाद लुक्षं च बिंदु श्चैव न दृश्यते॥ हृदि पंच कला प्रोक्तं ज्योतिरूपं च पश्यति॥२३॥ आकारं नाद रूपं च उकारं बिंदू रूपकं॥ मकारं लु कला प्रोक्ता ॐकारं ज्योतिरूपकं॥२४॥ ॥टिका॥ ॥प्रथम तो नाद लुक्षु॥ आकार जाणिजे प्रत्यक्षु॥ दुसरा निश्चये लिबिंदु॥ होय हृदय मुख्य पंच कळा॥२२॥ तेचि ज्योतिरूप पाहि॥ स्वानुभवे सीदे हि॥

॥१०॥

॥१०॥

स्वसरवेविचरतिमहि॥योगियेपाइसर्वदा॥२३॥नोॐआदिना
थजोगि॥सोहंवाजवीमधुरश्टंगी॥यानादिलुब्धहोतिजगी॥बिं
दुभागितेपाहे॥२४॥चंद्रसूर्याचीयाकळा॥वन्हिमंडळीयेकंमे
ळा॥माजीक्रीडेहंसबाळा॥आंदेनंकिळायोगीमाजी॥२५॥
दिव्यज्योतिघेवोनीकरी॥नादुकोंडेअनुहतगजरी॥गोदळघा
लीतिसुंदरी॥ॐकारश्वरिगर्जत॥२६॥तोस्वप्रकाशउमाळा॥
आत्मज्योतिस्वरूपकळा॥नादबिंदुयेपंचमेळा॥हृदयडोळा
माजीदिसे॥२७॥नादबिंदुरूपतोअकारु॥बिंदुरूपतोउकारु॥क
ळारूपमकारु॥मुळॐकारज्योतिरूप॥२८॥ज्योतिरूपॐका
रु॥तोजाणतिसीनागेश्वरु॥वाग्देवताविमधुरु॥जेसानागश्व
रुगारुडीया॥२९॥ ॥श्लोक॥ ॥नागश्चरैर्लुब्धतेसर्पाघंटानां
देकुरंगवानू॥पतंगोलुब्धतिदीपेनादलुब्धतिवेमनः॥२५॥

पंतगमीनहरीणगजदूराज तिविक्रमे॥इंद्रियाणिमनुष्यस्य
भग्नतिकिंमुचित्रक्रूराः॥२६॥ध्वनीवाजवीनानागेश्वरु॥स
र्पहोयेतदाकारु॥तेवितळ्जार ॐकारु॥योगिश्वरलुब्धला॥
॥३०॥अनुहतघंटागजरे॥स्वप्नीकुरंगहोउनीवावरे॥पतंगदि
पदखानीविसरे॥शुभ्रुसीसिसेआत्मघाति॥३१॥जैसेबहु
रुपीमन॥आवस्थांतरीहोयेतल्लिन॥तर्कवीलर्केनानाचिन्हें
॥वर्त्तेआपणनीजसत्ता॥३२॥पतंगमीनहरीण॥नागकुंडली
नीजाण॥नादितल्लीनहोउन॥लीनदशापावति॥३३॥इंद्रियद
शालेःआपण॥मनासन्मुखतिष्ठेजाण॥आज्ञामानोनीप्रमाण
अवलोकणेकार्यकरीति॥३४॥मनाच्याआनीवारभावो॥मने
जिंकिलेदेवाधिदेवो॥तेथमानवीयांच्याउपावो॥नचलतेपाहा
होसर्वथा॥३५॥मननेणेपुण्यपाप॥नाहितेकरीसंताप॥मे

॥११॥

नचेष्टा करी अमुप॥ संकल्पविकल्प पापाच्या॥३६॥ मनमं
गळ ते त्यागी॥ आमंगळ अवस्य भोगी॥ मनंईंद्रियासंगे जगी
॥ नाना मार्गे प्रवर्त्ती॥३७॥ पुण्यकथा श्रवण करिता॥ मन धा
वे पापपंथा॥ आनिवारी ना हि सर्वथा॥ नावरे तलना संयोगु
॥३८॥ मन देखिल्या टाया जाये॥ न देखिले ते श्रवणि पाहि
॥ करुनेणे गुंती निराहे॥ नाशाळ वळो हे प्रवर्त्ती॥३९॥ ऐसे मे
न माहा दारुण॥ जेणे मोहिले ब्रह्मादि जाण॥ तेथे मानव बापु
डे दिन॥ आश्चीर्य कोण भग्न काबया॥४०॥ देखोनी विषयाच्या
योगु॥ मनंईंद्रीया होय योगु॥ जालिया सद्गुरु संगु॥ होय जागु
वस्तु त्से॥४१॥ येक मनाची अपूर्व खोडी॥ आवडे तेस हसाने सो
डि॥ गुरुप्रसाद घमरडी॥ देबुडी आनंदडोहि॥४२॥ यालागि
संतसंग मनासी॥ जालीया सुखावे स्वरूपासी॥ यदर्थि सांगो
दृष्टांसी॥ लोहचुंबकासी भेटल्या॥४३॥ ॥श्लोक॥ ॥यथा

मन

ना

चुंबकपाषाणसुच्चकः पृथकस्तथा ॥ उभयोर्दर्शने योगमोहस्तत्र न लिप्यते ॥ २५ ॥ तथैव च मनुष्याणामात्मा च पृथगस्तथा ॥ मनसां नैव लीप्यते ईंद्रियार्थस्य चेष्टिकः ॥ २६ ॥ ॥ टिका ॥ ॥

जैसा का पाषाण चुंबुक ॥ सूचक स्पर्शे लोह पृथक ॥ दर्शन योगे उभयतां यक ॥ मोह त्याते दरवस्पर्शीना ॥ ४४ ॥ अचेतन चुंबक पाषण ॥ त्याचे सत्ये नकरी दर्शन ॥ तेवि आत्मसत्ता चळन ॥ मन ईंद्रिय हो पे आलि सत्व ॥ ४५ ॥ तेवि मनुष्याचिये ठाई ॥ आत्मा प्रत्यक्ष असे देहि ॥ चेष्टवि ईंद्रिय दाहि ॥ अलिप्त पाहि कर्मासी ॥ ४६ ॥ आत्मा देहा वेगळा असता ॥ ईंद्रियां चेष्टवी नीजसत्ता ॥ तेथे मनाचि अधिष्ठिता ॥ ते मनाची साम्यता आत्मी राहे ॥ ४७ ॥ तोमि आत्मा भावी मन ॥ ते आत्माची होय पूर्ण ॥ टाडु असता ईंद्रिये जाण ॥ मन उन्मन सहजची होय ॥ ४८ ॥ ईंद्रिया सहित देहो ॥

॥ १२ ॥

॥ १२ ॥

(२५)

जागृतीसीराहूपाहे॥स्वप्नमनीकरीटावो॥तोलयलेक्ष
पाहाहोशुशुसी॥४९॥मनसुषुसीसीबुडता॥तुर्याहोयेपव
नरूपता॥तोलीउर्ध्वखचेयेच्यालता॥होयेतद्रुपताउन्मन॥१५०॥
सकारिमनमीळणीहोय॥हकारिउन्मीळनीपाहे॥तिचीअव
स्थाउन्मनलोहे॥स्वरूपान्वयेंआखंड॥५१॥श्लोक॥ ॥घृतः
स्वप्रतिमांदृत्वाउद्धृत्य नैवविलीयते॥जले लवणनीक्षिसंल
वणत्वंविलियते॥२९॥तथैवस्वात्मभावेनमनोन्मनप्रजाय
ते॥दृश्यतेचक्षुरग्रेणचित्तेनतत्रलयंबात॥३०॥ ॥टिका॥ ॥घृ
ताचीपुतळीकेलि॥उष्णासन्नीघलयागेली॥तेविश्वेविरूपेः
आकारली॥तेब्रह्मत्वेटेलिनीर्गुण॥५२॥घृतघृताचीयाकणि
का॥घृतेसिनकेतिअणिका॥तेविजगआणिविश्वव्यापका॥
वेगळीकायेनाहि॥५३॥जवीकाहालवण॥जळीहोतानिमग्न
॥ताररूपानिकटिनपन॥स्वयेजीवणहोवोनीठाके॥५४॥तैवे

॥१३॥

लवणमीनासागरी॥ तेचिहोयेनीधारि॥ तेविश्वआकारी॥ हो
येनिर्विकारिअभंग॥ ५६॥ जेकाडोळियाचीद्रिष्टि॥ भ्रुकुटिचिया
कंटि॥ नासिकाचीयेसेवटि॥ नीजालद्रिष्टिपोहपा॥ ५७॥ यानय
नामाजीनयन॥ त्रिकुटलणतियालागुण॥ चित्ततेथेहोतानीम
ग्न॥ चैतन्यतेथेपूर्णहोवोनीटाके॥ ५८॥ ॥श्लोक॥ ॥शर्करा
जलसंयुक्ताशर्कराल्वमधिगच्छति॥ सगुणंध्यायताविप्रानी
र्गुणस्तत्रउच्यते॥ ३१॥ फलस्यकारणंपुष्पंफलासुष्पंविनश्य
ति॥ ज्ञाणस्यकारणंकर्मज्ञाणात्कर्मवीनश्यति॥ ३२॥ ॥टिका॥
जैसीजलामाजीसाकर॥ मिलतहोताजलाकार॥ हारपोनजाय
सारवर॥ केवलनीरहोवोनीटाके॥ ५९॥ तैसेविप्रहोसगुणभ
जता॥ निर्गुणहोइजेतत्वता॥ शाडूसगुणातेध्याता॥ निर्गुणनि
श्वाडूतापेहोये॥ ६०॥ येथेआशंकाकल्यालक्षणी॥ केवीहोई
जेनीर्गुणी॥ प्रतिमाधातुच्याभजनी॥ नीर्गुणपणीनदेखे॥ ६१॥

॥१३॥

ऐसीउपजेलआशंका॥तरियविशिउत्तरऐका॥प्रतिमापूजी
ताभावीका॥मंत्रविवेकानिष्टाहोये॥६२॥वेदिचियानिजमं
त्रासी॥सगुणपूजीनाप्रतिमेसि॥तोचिठसावतासद्भावासि॥
देवोमंत्रासिटसोये॥६३॥मंत्रपाहातांशब्दसगुण॥तोचिअ
क्षरनीर्गुणजाण॥उदकगोटानिगारहोण॥तेचीविरोणपाणि
होय॥६४॥तेसानानास्वरुपिसगुण॥ध्येयध्यातायेध्याण॥ते
चीहोवोनियानिर्गुण॥ब्रह्मपरिपूर्णस्वयेहोये॥६५॥प्रथम
वृक्षालागी॥फळेयेतिसर्वांगी॥फळेयतापुष्पेत्यागी॥फळा
लागीनत्यजतां॥६६॥याकारणेकर्मज्ञाणासीकारणे॥ज्ञाणाजाली
याकर्मराहणे॥जैसीपुष्पाचिफळेहोणे॥कर्मिब्रह्मपणसह
जची॥६७॥ज्ञाणप्रापीजालीयाजाण॥मगकैचेकर्माचरण॥
कर्मांच्यालोपहोउण॥ब्रह्मपूर्णस्वयहोति॥६८॥ ॥श्लोक॥
पापिच्यारयथान्यायंजनेंचपरीपूरीतं॥उपेंद्रस्सयेकंचाअ

॥२४॥

ध्वछिद्रंदशास्मृतं॥३३॥ऊर्ध्वछिद्रनिरोधेण जलबध्धल
मागतं॥मूळ्कं च ऊर्ध्वछिद्रं चरिक्तं भांडं यथाभवत्॥२४॥
टिका॥ ॥कुल्लाळ पाणिचा रपात्र करी॥ऊर्ध्व मूखे उदकभ
री॥अधिछिद्र दशाधारी॥पाणियामाझारी खिरेना॥६९॥
ऊर्ध्वमुख रांधिल्या जाण॥माजी पाणि स्तहु हो येपूर्ण॥मूळ
केली यामुखाला गुण॥दशाधा गळोन पाणि होय॥७०॥रि
क्त भांडे होय यथा॥ऊर्ध्वछिद्र सोडीला॥तेविइंद्रिइमन आसतां
॥विषईं असक्तता पाणिया॥७१॥सामना होता अवरोधन॥द
शाइंद्रिइ वर्तेता जाण॥नबाधि कर्माचरणी॥मनउन्मन निर्म
क॥७२॥मनासी लावा वयासाय॥चतुर्विध प्रकारपाहे॥या
स्त्रीदृष्टांत आहे॥तो श्लोकान्वय अवधारा॥७३॥श्लोक॥
प्रासकालेच विप्रर्षे मनसा भयमाप्नुयात्॥तत्सर्वं कथइष्या
मि सावधानेन त्वं शृणु॥३५॥स्त्रीणां भयं प्रथमं तो पुरुषेरति

॥२५॥

नुतने॥ अंतरः सर्वलोकानां वीक्षीसि सर्वमंदिरं॥२६॥ पुरुषः आत्मसंपर्कोत्लेभनेगतपातया॥ पुरुषं निर्भयं लज्यास श्लीष्ट स्कतदुच्यते॥२७॥ पुरुषं वश्यकं वस्त्वा गृहिणि गृहमुच्यते॥ त ॥३८॥ ॥टिका॥ ॥प दासूत्तीनता प्रासा सर्वत्र सिद्धिकारीणि॥ प्रासकाची रिसासिध्य होसा वधान॥ ज्ञानाभ्यासि ला विनामन॥ आपुलीया पूर्वजो धन भयदारुण॥ करी कल्पना अनेक॥७५॥ आपुलीया पूर्वजो धन ॥ संचीत ठेवा असता जाण॥ तिची प्रयत्ने साधन॥ अदळी विघ्न आणि वार॥७६॥ निधाने प्रासीचे वेळे॥ कल्पनेचे होति डोहळे ॥ प्रास होता सिद्धिचे सोहळे॥ मनी उमाळे अकस्मात॥७६॥ जैसी नववधु स्त्री जाण॥ प्रथम संगि भय धरी दारुण॥ दृष्टि चुकउनी आपण॥ गुह्य स्थानल पडुनी राहे॥७७॥ नूतन भय स्त्रीयेसी॥ पुरुष रति संभोगासी॥ बलात्कार करीतानी सी॥ होय मानसी भाये

चे

॥१५॥

भीत॥७८॥तवतेमंदिरीसर्वजन॥धांडोळ्तिकामिनीलागुण॥घ
रोघरिपाहतिसंपूर्ण॥बळ्लात्कारेगवसोनीआणिति॥७९॥बा
ळ्पापोटानारीमुग्धा॥भिळेनिहासतीखदखदा॥वोढाचोढिक
रीतिबाधा॥थोरआपदाजीवाची॥८०॥संजोरखोनीनानापरी॥
भयनधरीवोसुंदरि॥विश्वासदेवोनीयाअंतरी॥पुरुषेजारीघा
डिति॥८१॥अल्पमात्रपुरुषाच्या॥संपर्कहोनाशरीराच्या॥गतःप्रा
णवाटेसाचातयाच्या॥दिनसाचाबोलवेना॥८२॥चपळ्चमके
चापनी॥स्त्रीरनरहिआसनि॥परोपरिपुरुषालोगोनी॥रतिभु
वणीकष्टवी॥८३॥ऐसीप्रथमवीक्षपता॥स्त्रीयेचीजाणअवस्था
॥दुजीसांगोगनायता॥एकायेकाग्रताश्रवणि॥८४॥दिनदिवस
येताजाता॥सहजनिर्भयचिहोयेचित्ता॥संदेहलज्जाजाउनव्यः
था॥पुरुषयेकोलामिनत॥८५॥अंनारिमानानिरखवासी॥लज्जाद
दाविलोकीकासी॥तेसंश्लिष्टतादशाऐसी॥अवस्थास्त्रियेसीदु

॥१५॥

सरी॥८६॥हावभावभ्रीयगोडि॥नेत्रकटाक्षउचेमोडि॥पुरुषादे
खोनीयाऽपुलीमोडि॥दाखवीपरवडिमदनाची॥८७॥स्रतंसे
भोगिनानापरी॥पुरूषालागितेवस्यकरी॥धीट होउनीसंसारि॥ग्र
हद्वारीवर्त्तन॥८८॥पूर्णसंसाराचीऽभिमानी॥म्हणिहोयग्रह
स्वामीनी॥आपुल्याविषईगोउनी॥पाडिपाडिपूरूषालागोनीम्रगे
जैसा॥८९॥म्हाहानिपुरुषाचेमन॥नाचवीनिजछंदे[illegible]आपण॥जे
सेगारूडियाचेमर्कट जाण॥ऐसेकरणेपुरूषासी॥९०॥पुरूषाक
रीआपणाधीन॥आपणहोयेपुरुषाक्षिण॥सर्वकार्यसंपादुन॥क
रीसेवनसर्वदा॥९१॥स्त्रिपुरुषाचेजेएवचना॥तेचीचोथीदशास्र
लीनता॥सर्वसिद्धिचीहोयेप्रासना॥ऐसीअवस्थाजाणिजे॥९२॥
लाधल्यादृष्टांतयेकदेशी॥तेचिऽवस्थाजाणिजे॥९२॥लाधल्या
दृष्टांतयेकदेशी॥तेचिऽवस्थामानसी॥यालागिस्त्रिद्रिष्टांतासी
यथानुक्रमोबालीलो॥९३॥येथेरतिमंदिरकोणतेकेले॥स्त्रिपुरु

॥१६॥

षकासियास्थापिले॥ अवस्थासिकैसेबाणविले॥ तोअनुभवबो
लेश्लोकार्थी॥१४॥ ॥श्लोक॥ ॥शरीरंभुवनंयस्यहृदयंरतिमंदिरं
॥ आत्माचपुरुषःप्रोक्तोमानसःप्रकृतिस्तथा॥३९॥ प्रथमेचेनविक्षि
प्तंद्वितियेगतयालया॥ संश्लिष्टनात्रितीयेचचतुर्थेचसुलीनता॥४०॥
टिका॥ ॥तरिप्रत्यक्षशरीरभुवण॥ तरिमंदिरहृदयजाण॥ तेथेती
आत्माआपण॥ पुरुषपणेक्रीडतु॥१५॥ मानसमेप्रकृतिलागुन॥ मान
सप्रकृतिलागुन॥ आनंदभुवनीनयन॥ सुरतसेभोगीमैथुन॥ वि
क्षिसमनप्रकृतिचे॥१६॥ प्रथमवाटतीकष्ट॥ येताजाताहोयेधीट॥
मगसहजचीसंश्लिष्ट॥ सुलीनतास्पष्टप्रगटहोये~~धीट~~॥१७॥ सु
खभोगिताआनंदभुवनी॥ प्रथमविक्षेपताजायमनी॥ परतेनी
अवलोकिनयनि॥ द्वितियपणीतेगतायाता॥१८॥ संश्लिष्टताडाक
चीहोणे॥ हेअवस्थात्रितीयजाणे॥ डाकीयाचेजेदेखणे॥ सुलि
नतापेजाणचोथिदशा॥१९॥ तेणेसस्वरूपनाप्रासी॥ यालागीसा

॥१६॥

घनीप्रवर्तती॥हे हि सांगो स्थूल भस्थिति॥जेणे अणुभवप्रा
सीसकळीका॥२००॥ ॥श्लोक॥ ॥अरंभे श्रवणं तस्मा मननं
च विचारणं॥निदिध्यासकमभ्यासं साक्षात्कारं तदा भवेत्॥
॥५०॥ ॥टिका॥ ॥प्रथम जागृति करिता श्रवण॥तेची स्वप्नीम
ननवीचारण॥सुषुप्तीनीजध्यासपूर्ण॥साक्षात्कार होणे तुर्यसी
॥१॥श्री जैं वणे ऐकिले॥तेचीमने वीचारीले॥सुखें वनीजध्या
साला गले॥होवोनी टेले साक्षात्कार॥२॥यालागी प्रथम करा
वे श्रवण॥होवोनी टेले॥मग मनन वीचार पाहुण॥नीजध्यास
चालता जाण॥साक्षात्कार होणे मुखे बोलले॥३॥श्रवणद्वारी ॐ
कार श्रवण॥तेन्वी डोळा पाहे ॐ मनन॥प्राणश्वासोश्वास नि
जध्यासन॥राहे बोलने साक्षात्कार॥४॥अवचिता राहूपडे श्रवः
णी॥मणि कल्मु निहाळी आणि॥श्वासे घेवोनी घ्राणि॥रससेवी
वदनी साक्ष बोले॥५॥आंबा श्रवणि ऐकीला॥तो पाड दृष्टि पा

॥१७॥

हिला॥ स्वानुभवीलो॥ पक्व अपक्व हुं गिला॥ तोची चाखिला
गोडिया॥ ६॥ गोडिये गोडि पूर्ण धाला॥ सर्वांगे गोडची जाला॥ पोह
पाडेकर दिधला॥ स्वानुभवीलो तद्रुपची॥ ७॥ स्वरूप स्वरूपी ऐक्य
ता॥ स्वरूप स्वरूपी पाहाता॥ स्वरूप स्वरूपि निजध्याता॥ साक्ष
बोलता स्वरूप तेहे॥ ८॥ श्रवण करीता मनन होये॥ मननाच्यानि
ध्यास होये राहे॥ निजध्यासे चाढे श्रे हे॥ बोला माजी राहे अबो
ल॥ ९॥ तोची साक्षात्कार जाणे॥ तक्षणि स्वरूप होणे॥ ते स्वानु
भव देखणे॥ जाले बोलणे गुरुकृपा॥ १०॥ श्लोक॥ ॥ एवं क्रमे
ण बोधव्यं विचार्यंच पुनः पुनः॥ अकस्मात् गुरुसंतोषं साक्षा
त्कारः ततः क्षमात्॥ ४२॥ ॥ टिका॥ ऐसा क्रमू बोधासी आला॥
पुन्हा पाहिजेच विचारीला॥ अकस्मात गुरु संतुष्टला॥ तक्ष
णि लाधला साक्षात्कारु॥ ११॥ यालागी सीद्ध होस कळ॥ अनु
क्रम बोधे प्राजळ॥ विवेक विचार मेळ॥ संतुष्टे प्रेमस कळस अनु
रूहोये॥ १२॥ तो अकस्मात भेटला॥ शिष्या सीबाणे पूर्णता॥ स्वी

॥१७॥

तुमचैस्वरूपला॥त्याचेनतत्वतासाक्षात्कारु॥१३॥श्रीकृष्णा
यनमः॥ श्लोक॥ ॥मृत्तिकयाभवेद्भांडंनपूर्णंमृत्तिका
तथा॥परब्रह्मरतोलोकोसंसारेणनलिप्यते॥४४॥ ॥टिका॥जोप
रब्रह्मीरतजाला॥तोनलिंपेसंसाराला॥जेवीमृत्तिकाभाजानी
केलाघटआलाकठिनत्व॥१५॥परितोनीमृत्तीकेनमीळे॥तेवीजी
वणसबळे॥परब्रह्मीरतमेळे॥संसारविषईरुळेअलिप्त॥१६॥
जेवीपद्मीनीपत्रीनीर॥असोनीअलीप्तनीर्धार॥तेवीसंसारि
असतानर॥तलीपेसाचारलोकीका॥१७॥मृत्तिकेचाघटहोये॥पु
न्हामागुतीमृत्तिकानहे॥जोपरब्रह्मीरतहोये॥तोलिंपेनाप्रपंची
॥१८॥ ॥श्लोक॥ ॥पठित्वावेदशास्त्राणिआत्मज्ञानविवर्जितः॥त
तत्वाविषयवार्तिचपठित्वाकिंप्रयोजनं॥४४॥पुस्तकानीपठित्वाचाया
नतत्वाबंधकरोतिच॥अमेध्यंभक्षितंयेनपठित्वाकिंप्रयोजनं॥४५॥
॥टिका॥ ॥वेदशास्त्रपुराणे॥पठनकेलीयाजाणे॥ब्रह्मज्ञान

॥१९॥

जोनेपे॥ श्लाघ्यमिरवणेउदरास्तव॥१८॥ अधीकतघउ विष
यवासना॥ वाटेजाण विवेक चिसपन्ना॥ वेदपढीलियाचि प्रयो
जना॥ कायजाणासार्थकजाहले॥१९॥ विषयदेखोनी संतुष्ठ
होत॥ आसक्तहोउनीवर्तत॥ पठनकेलीयाहिबहुत॥ सार्थक
नीश्चीत नदेखे॥२०॥ जेसेचंदनखरावरीलाघले॥ तेभारेवोसि
निजदडपिले॥ दर्वितेपाकरसिघातले॥ तेचीविटलेच्याडुजेसा
॥२१॥ तिसीपरीपुस्तकेबहुत॥ पठनकेलीयाआभ्यासीत॥ नी
सनीश्चयवाक्यबोलत॥ परिनाचतक्रीयेसी॥२२॥ नकरावेते
करीतीकर्मे॥ नाचरावेतेआचरीधर्मे॥ नभक्षावेतेभक्षिभ्रमे॥
अमेधपरमश्रमंगळ॥२३॥ ऐयोंसीचेपठनकाये॥ तेश्रहका
रेभुललेटये॥ चुकलेअनुभवसोये॥ मोगिलेअपायेदुःखचि॥
॥२४॥ श्लोक॥ ॥उदकेननबेसत्कोपंकश्रापेनशुध्यति॥ मनः
करोतियत्कर्ममनःशुध्देनमूच्यते॥४५॥ मनःकरोतीकर्माणि

॥१९॥

मनोलिप्यतिपातकैः॥ मनस्तउन्मनीभूत्वा न धर्मो न च पातकं॥ ४७॥ टिका॥ उदकास्तव होय कर्दम॥ कर्दमा शुध्य करी उदकोत्तम॥ २४॥ जे तेंच मन करी नानाकी॥ मन शुध्य जाली या ब्रह्म होय॥ २५॥ जैसी पृथ्वी मिश्रित॥ कर्दमची खल होत॥ उदके पृथ्वी क्षाळीत॥ शुद्ध होत तत्काळ॥ २६॥ मन विकारे करी कर्म अनेक॥ बाधा होई आलिप्त देख सर्व कर्मी॥ २७॥ मन जे निष्टंक॥ होता मना विवेक॥ पातकी होय भोगावयासी॥ तेची उन्मन होता स्वरूची करी कर्मासी॥ २८॥ बहुविध कर्म करी मन॥ लिप्त पासी॥ न भोगी धर्मासी पातक॥ मग पातक धर्म मनाके होये पातकी जाण॥ तेची मन होता उन्मन॥ २९॥ श्लोक॥ मनासहितं कर्म त्यक्त्वा वेद शास्त्र पुराणे॥ त्यक्त्वा च कर्म सीद्धयोः तदंसो लिप्यते भोगे निष्कामो नैव लीप्यते॥ ४८॥ कापशेन भवेद्दुःखं च सुखं कापसि नोच्यते॥ आत्मत्वेन भवे ज्जीवो जीवो ब्रह्मणि नोच्यते॥ ४९॥ टीका॥ धरोनी मनाकरी कर्म सिद्ध पावती क्रीयाने म॥ परी लीप्त भोग धर्म॥ आलिप्त निष्काम

37

सहजची ॥३०॥ का पुसाचें वस्त्र होय ॥ वस्त्र पुन्हा का पुस नोहे ॥
तेवी आत्मा जीव होता पाहे ॥ जीव ब्रह्म नोहे विषया पि ॥३१॥ त्रि
गुणाचेनी विकारें ॥ जीव होये विषयपरें ॥ पालागि ब्रह्म नो
हे निर्धारें ॥ तो त्रिप्रकार अवधारा ॥३२॥ श्लोक ॥ सत्वेन भव
ती धर्मो प्रपंचो रजसा तथा ॥ तमोगुणैर्भवेत्क्रोधो गुणत्रय
मिदं स्मृतं ॥५०॥ टिका ॥ सत्वगुणे उपजे धर्म ॥ रजोगुणे प्रपं
चो त्तम ॥ तमोगुणे क्रोध दृग्म ॥ ऐसे तिन्ही गुणे कर्म पाहे पा
॥३३॥ ज्ञानाचे टाई आसक्ति ॥ देव ब्राह्मण गुरु भक्ति ॥ सद्भाव
ना देहे स्थीति ॥ सत्व वृत्तीचा धर्म उपजे ॥३४॥ निष्काम क
र्म करणे ॥ साधु संताचि वंदने ॥ शमदमादि लक्षणे ॥ हे सगु
णे आवडे ॥३५॥ वेवहार जो गुण उद्भव ॥ ते का स्त्री पुत्र गौरव ॥

देहीगेहिंआसंभाव॥ संसारटेवआसक्ती॥३६॥जेजेक
र्माचरणे॥फळासेसीईछीने॥धनदाराआसक्तपूणें॥कल्प
णाजाणअनीवार॥३७॥ऐसारजोगुणीवेव्हारु॥संसारप्र
पंचीतत्परु॥तमोगुणाचाविचारु॥मदमछरक्रोधयुक्त॥३८॥
निद्रानस्यकाकलहो॥जारणमारणादिक्रियापाहो॥औसात
मोगुणीउद्भवो॥आकर्मिपाहोरतहोये॥३९॥गुणत्रयाचेनीमे
ळे॥जीवआहाणजालासबळे॥येकी अनेकसकळे॥मानीप्र
बळजीवदशा॥४०॥अविद्यावेष्टोनिजिउ॥दुःखभोगीआपा
रबहु॥नानायोनिजन्मगौरवो॥भ्रमेस्वभावेकलित॥४१॥जे
सेदुःखभोगिताजाणे॥पापपुण्यसमत्वहोणे॥मगनरदेहउत्त
मलाहणे॥सद्गुरुभेटेणेअकस्मात॥४२॥तेणेछेदितावीक

त्मास ॥ त्रिगुणाचा होये निरास ॥ अविद्याविरे निःशेष ॥
जीवपरेश होउनी एके ॥ ४३ ॥ श्लोक ॥ एकेन मृत्पिंडेन अनेकरू
पं गोक्षीरमेकं बहुवर्णधेनुः ॥ सूवर्णमेकं बहुभूषणानि शरी
रीर भिन्न परमात्ममेकं ॥ ५१ ॥ ऐसी रसावर्त्ताची त्ति ॥ आत्म
त्वे देखे सर्वभूति ॥ जैसी येकची मृत्तिका क्षिति ॥ पात्र नाना
व्यक्ति अनेकत्व ॥ ४४ ॥ कुलाळ पात्र करी कौतुके ॥ भांडि प
थुका करी आणके ॥ त्यामाजी मृत्तिका येक ॥ तेवी आत्म
त्वे देखे अनेकत्वि ॥ ४५ ॥ नानावर्ण असति धेनु ॥ क्षीर त
व असे एक वर्णु ॥ भांगार अनेक भूषणू ॥ परी सूवर्ण
येकची ॥ ४६ ॥ तेवी शरीर भीन्न भीन्न ॥ प्रकृति अष्टधा
जाण ॥ परमात्मा येक परीपूर्ण ॥ आणे की जाणवर्तेतु ॥ ४७ ॥

भीन्नशरीरें अणेक दिसती ॥ आनु पासोनी महदादि ति ॥ सामा
जी परमात्मस्थीति ॥ अखंड ग तिसर्वदा ॥ ४८ ॥ जेवी आणेक घ
अर्क ॥ प्रतिबींबे येकला येक ॥ ते वि वीं न्यात्मा व्यापक ॥ असे येक
पूर्णत्वे ॥ ४९ ॥ श्लोक ॥ पाषाणदालयंबध्वा ॥ देवः पाषाण एव
च ॥ श्रूहि पांडीत देव श्च कुत्र स्थाने च तिष्ठति ॥ ५२ ॥ टिका ॥
ऐसा नेणोनी या देवो ॥ प्रतिमा भजपा हा हो ॥ पाषाण देवा
ये स्वयंमेवो ॥ देवो पाहे पाषाणाचा ॥ ५० ॥ पाषाणाचे हे बांधी
नी देवघर ॥ सामाजि पाषाणाचे लिंग थोर ॥ पुज्यांकरी
ति मनोहर ॥ म्हणति ईश्वर हा आमुच्या ॥ ५१ ॥ पंडीत हो
तुम्हि चतुर ॥ सांगा देव कोण ताली थोर ॥ कोठे स्थापि
लासाचार ॥ ते उत्तर बोलपा ॥ ५२ ॥ देव माना वे पाषा
णे देवालयासि ॥ किंवा मूर्ति स्थानी प्रतिमा निश्चयेसी ॥

अवघा पाषाणचि येक दृष्टिसी ॥ देवो कवण मानिसी मानावा ॥
॥५३॥ पंडित चिमनल्ल आख्यान सिद्ध ॥ देव कवणे स्यानी
प्रसीद्ध ॥ ते बोलावे प्रगट शुद्ध ॥ नको वेमूंढ धय दृष्टि ॥ ५४॥
विवेक विमति तुम्ही बोला ॥ या परता देव को ठे राहिला ॥ देवो
पाषाणि सत्य मानिला ॥ नीश्चय पूजीला देवेशे ॥ ५५॥ तरी
प्रतिमा देवी भाव कारण ॥ तनुमनें दसावित्मा प्राण ॥ आत्माचि
दृढ त्यासि होणे ॥ मग देवा देखणे स्व देहि ॥ ५६॥ श्लोक ॥
आत्मलिंगंच विष्णुश्च संदेहस्तत्र वर्जितं ॥ सर्वभूत स्व
रूपंच एकमेवच पश्यति ॥ ५२॥ टिका ॥ तो देव आत्मलिंग
जाण ॥ विष्णु पुरुष पुरातन ॥ ऐसे नीश्चय आणोन ॥
संदेह मने सजावा ॥ ५७॥ संशय छेदोनी निकरासि ॥ वि
ष्णु आनि आत्मरूपासी ॥ सर्वभूतिपाहा समरसी ॥

औ केवला सीनीज स्वरूप॥५८॥ सर्वभूताचे ठाई॥ सखस्व
रूप आत्मा पाही॥ येकचीपरी अनेक देही॥ असे पाहि
स्वतसिध्ध॥५९॥ अनेक रूप पाहता दृष्टि॥ तो येतं तुसी
च भेटी॥ ते विश्रव लोकी तास कळे न दृष्टि॥ स्वरूपचीद
ष्टि पाहता॥६०॥ श्लोक॥ स्वगृहे पायसं सत्का भिक्षा
मिछंति दूर्मिति:॥ शीला म्रदा दारू चित्रे पुदे वला बुद्धि कल्पि
ता॥५४॥ [illegible] सनेपरमंतत्वं आदिमध्यांत वर्जितं॥ आ
धारं सर्व लोकानां मनाधार मविक्रियं॥५५॥ टीका॥ आपु
ल्या घरी दाको नी क्षीर॥ भीक्षा वांछी घरोघर॥ ऐसा मुर्ख हू मं
ति पामर॥ नेणे वीचार स्वकर्माचा॥६१॥ न जाणोनी स्वानुभो
वो माइक पूजीलि कल्पना देवो॥ केरो णि मृत्तिकेचा पाहो॥
काष्टची आदि देवामाणि ति॥६२॥ लिंगानी मीण आपुल्या करे॥

मिथ्याप्राणप्रतिष्ठा साचारे ॥ म्हणति प्रत्यक्ष हा शंकर ॥ शा
स्त्राधारे कल्पना ॥ ६४ ॥ नानामंत्र उपासना ॥ ध्यान धारणा क
ल्पना ॥ यंत्र तंत्रादि पूजना ॥ जव संकल्प भावना मनाची ॥ ६४ ॥
ऐसी देवतासी नाना कल्पना मूळ ॥ पूजील्या प्राप्त होति फळ ॥
फळाशा लागोनि केवळ ॥ भावाबळे वरळनर केसे ॥ ६५ ॥
मृत्तिकाष्ठे चित्रशिळा ॥ देवते मानी आवळिळा ॥ सत्ये
जाणो पुजु लागला ॥ देवो सरी ददइचा ॥ ६६ ॥ बास्ये द्रि
वि ष्टि आचरे ॥ तेणे अंतरी देवो विसरे ॥ कल्पित बुद्धि आ
पारे ॥ देवोनी निर्धारे प्रतिमा करी ॥ ६७ ॥ तव कल्पनेचा
पोटि ॥ लोपोनी जाये आत्मदृष्टि ॥ कल्पना नीमताउठ
उठि ॥ आत्मादृष्टि प्रकारे ॥ ६८ ॥ ऐसा अनुभव होता
पोटि ॥ याईच प्रगटे जगजेठि ॥ तरि कान भजावा उया

उटि॥ येरव्हा आदि सांडुनी॥ दृष्टी॥ तरी देव असे कोणे ठाई॥ ह
सन्नी असे देहि॥ आत्मैच पाही त्यामाजी॥ ७०॥ हृदयपद्मी परम
तत्त्व असे॥ आदि मध्यावसान वर्जित असे॥ शब्दब्रह्मासी तोची भा
सो॥ जो क्रीया पिसे लाविले॥ ७१॥ अध ऊर्ध्व मध्य नाही होणे॥
गर्भेच असोनी त्रिधापण॥ मदुम धूरसुमनवणे॥ शार्करा जाण
यकत्व॥ ७२॥ ते विश्व आदि मध्यावसानी॥ वस्तु व्यापक सनात
नी॥ आधार सर्व लोकालागुनी॥ अनाधारपणी आवीक्रीय॥ ७३॥
सर्व लोक जयाचा आधारु॥ तो अव्यय अखंड नीर्धारु॥ हम
न्नी नीरंतरु॥ असे गोचर आश्रय॥ ७४॥ त्याची आधारे क
रुण॥ सर्व लोक वसती जाण॥ परी तो अनाधारी पचन॥ आ
व्यय लक्षणे अवकाशावंतु॥ ७५॥ श्लोक॥ कंयकाश्रूतंके
नशिक शार्दूलविक्रमं॥ मयूरनृत्य संकेकेन तेषां च सहजोद्भवं॥ ५॥

45

भ्रमरं कीट कीटकं पश्य अन्यस्थानं प्रतिष्ठितं ॥ कीटके भ्रमर ध्या
ने साक्षात्भ्रमरता भवेत् ॥ ७५ ॥ टिका ॥ तरी सहजोद्भव जयाचा ॥
तो चीगुण तया कार्याचा ॥ हृदयपद्मी अव्यय रूपाचा ॥ होय देख
णीयाचा अनुभवो ॥ ७६ ॥ तेथे पाही जे ह्मणति साधान ॥ जन्मा
तरीचे कारण ॥ तरी कोहि न लगे जाण ॥ सहज स्वभाव गुण
प्राप्तीचा ॥ ७७ ॥ जो सहजे अैसा प्राप्त पुरुष ॥ तयासी कवणे क
रावा उपदेश ॥ न लगे पूर्वजन्माच्या पुण्यांश ॥ तो सहज देखणे
स्वभावो ॥ ७८ ॥ कंटकाग्र कवणे केले ॥ सिंह विक्रम कोणे सीक
वीले ॥ शार्दूळा बळ कोणे दिधले ॥ न्हस सिकविले कोणे म
यूरा ॥ ७९ ॥ सहज जयाचा उपजत उद्भवो ॥ तैसा त्याचा
जन्म स्वभावो ॥ त्यालागी स्वरूपानुभावो ॥ तो सहज पाहो

प्राप्तपुरुष॥८०॥ जो दृष्टांत बरा बोलिला॥ तो अनुभवे दाउ[illegible]लीला॥
जणे सुख कायेसकळा॥ अनुभव डोळा गुरुरूपा॥८१॥ तीक्ष्ण शार्दूळ
चालवी क्रम॥ कंटकाग्र स्वासाचा निर्गम॥ तेथे प्रगटे मयुरोत्त
मा॥ आनंदे परमन्नस्य करी॥८२॥ हंसशब्द स्वासोस्वास॥ दोन्ही
मीळता निश्वास॥ ध्वनिरूप ॐकार भास॥ मयूर दिसे निजडो
ळा॥८३॥ सकारे सिंहदर्शन॥ हकारी शार्दूळा सिक्का लागुन॥
दोहीचा विक्रम गहन॥ तेची जाण हंसाले॥८४॥ सहज भीउला
दोन्ही॥ माजि उद्भवे ॐकार ध्वनि॥ कंटकाग्र सीद्धशिखा सूक्ष्म
मानी॥ मयूर नयनी नृत्य करी॥८५॥ ऐसा सहज स्वभावो॥
देखणे स्वानुभावो॥ ज्याची वृत्ति ऐसी पाहे॥ लोनदपची स्वयं
मेव होलसे॥८६॥ यालागी सिद्धमुनी हो जाण॥ भयप्रीति वि
सध्या[illegible]ण॥ ज्या वस्तुचे होता ध्यान॥ तद्रूप होणे तत्काळ॥८७॥

चर९

२४

भ्रमरकीटकालेआणी॥ नेउनठेवीअन्यस्थानी॥ भ्रमरकीट
कालेदंश्रोनी॥ द्वाररोधोनीजाये॥८८॥ तेकीटकीभयेकरण॥
भ्रमरीचेकरीध्यान॥ तेणेतेभ्रमरीहोउन॥ जायउयोनकी
टकीते॥८९॥ कीटकभ्रमरध्याणेतत्तद्रूपता॥ तेतत्क्षणीपावे
साम्यता॥ माअखंडध्याणस्वरूपता॥ तोतद्रूपताहोउनीठाके॥
९०॥ तेथेकोठेधरावेध्यान॥ ऐसेकल्पीलसीध्यहोमन॥
तेहिसांगोविवंचोन॥ प्रामीचेस्थानपरीसापा॥९१॥ श्लोक॥
चक्षूरग्रे स्थितां छायासामायामूळरूपिणि॥ दृश्यादृश्य
स्वरूपाचत्रिवसापुज्यकारिणी॥५०॥ चक्षुर्मध्यास्थितं
गुह्यं अंगुष्टपर्वमात्रकं॥ तदूर्ध्वंचापिपर्यार्द्धं त्र्याग्रेतु
सूक्ष्मकंध्रुवं॥५१॥ टिका॥ ऐसीयास्वरूपाचीया॥ आलक्ष
शून्यमूळमाया॥ तेपाहेदेखणिडोळीया॥ मूळस्वर

२४

पीणी तितै बोलीजे ॥९२॥ राहोनी डोळीयाचे आग्री ॥ सहज खेळे
बाह्याभ्यंतरी ॥ पाहता स्वरूप निर्धारी ॥ निर्विकारी दृश्य दृश्य ॥९३॥ दृश्य
पाहो जाता दृष्टि ॥ तव अदृश्य होय पोटि ॥ तेची स्वरूप माया राटि ॥ हे येथ्रा
टिशि वाची ॥९४॥ स्वभावे बाह्य देखीजे ॥ तेचि दृश्य म्हणिजे ॥ देख
ता धरु जाइजे ॥ अदृश्य सहजे अंतरी ॥९५॥ दृश्य पजीवाचे रूप जाणे ॥
अदृश्य शिव आपने ॥ या दोहिचे जे कारणे ॥ मूळ स्वरूप जाण मायेचे ॥
९६॥ अलक्ष ध्वनी मूळरूपिणि ॥ शिव सायोज्यला कारणी ॥ न
वो नुरवि मीतु पणि ॥ होये आटनी जीव सीवा ॥९७॥ ते विश्रां
तिचे माहेरी ॥ आनंदाचे निज भांडारी ॥ जेथे जीव समूळ
वीवरी ॥ ते मूळरूप साचार मायेचे ॥९८॥ चक्षुरग्री स्थीर छा
या ॥ ते मूळरूपिणि सा माया ॥ दृश्या दृश्य स्वरूप जिया ॥
सोहं सायोज्य कारीणि ॥९९॥ आकारी अभ्र जैसे आरसाप्र
ति मुख भासे ॥ स्वरूपि छाया ऐसी असे ॥ माया वसे या स्थिति ॥
१००

सोता स्वरूपनी धरि॥ मायामीथ्याचे कार॥ तोची होये आका॥ डोळा चमत्कार देखता॥ १॥ जे डोळीयाचे आत्री माया॥ ती तेनी रसी ता स्वरूपजी या॥ देखणे होणे सांगतया॥ सद्गुरू राया प्रसादे॥ २॥ चक्षु माजी जे का स्छिद्र॥ गुप्त असे अगु ष्ट पर्व मात्र॥ त्याही वरी अर्ध पर्व स्वतंत्र॥ त्या माजी विचीत्र सूक्ष्म मार्ग॥ ३॥ श्लोक॥ चक्षु दृष्टिः साक्षिभावं अवलोकनं तत्परं॥ प्रकाशं तं स्वयंज्योति निरस्त त्रैव पश्यति॥ टि॰॥ आचलं नीर्मलं शांतं काय स्थ तेज उच्यते॥ आमलं निर्मलं चैव शुन्य व्यापि निरंजनं॥ टि १॥ टिका॥ जैसे पाहने डोळीयासी॥ ▬ या माजी जो सेमरसी॥ पाहता पाहने घडे त्यासि॥ जो नयनासी नयन होवोनी ठाके॥ ४॥ जो नयनाचा नयन होये॥ आत बाहीर लोची पाहे॥ भरी व होवोनी राहे॥ देखणा होयेनी

जांगे॥५॥ चक्षुहीष्टिचा साक्षिभावो॥ तोआवलोकोनतम
रहैवो॥ स्वयंज्योतिप्रकाशदेवो॥ पाहे स्वयमेवो नरु असा॥
६॥ चळनसे ते अचळ॥ मळनसे ते नीर्मळ॥ परम शां
तसूनीळ॥ कायसी सोज्वळ तेजपे॥७॥ देहि असोनी
वीदेहीपन॥ कायस्थ आसोन अतीतपण॥ ईद्रीया सि
साक्षीवर्त्तन॥ आलर्कपण आलिप्त॥८॥ चाळोनी असा
उभूते॥ आचळ राहे शाश्वत॥ मायामळन लीपत॥ नी
र्मळत्वांत सर्वदा॥९॥ कायेसी लेअज्याचेनी॥ जो नीर्मय
भर्वेशानी॥ स्वरूप देखिजे नयनी॥ निरंजनी निर्विकारु॥
१०॥ मळ न लगे सा आमळ॥ नीर्मळा ते करी नीर्मळ॥
शुन्यत्व व्यापक सकळ॥ नीरंजन केवळ नीजवस्तु॥
११॥ श्लोक॥ रामकृष्ण॥ शुद्ध स्पटिक संकाशं माणिवर्ण
स्तुशुभ्रकं॥ तेजोरासीपरंब्रह्मं धार्यते प्राणलिंगकं॥१२॥

२८

सर्वांग मच्चिदात्मानं ज्ञाणचक्षु निरीक्षयं॥ अज्ञाणचक्षुनी
सी सं भास्वतं भानुमध्यचतू॥ टिका॥ शुद्ध जैसी स्फटि
करीका॥ चंद्र कांतिप्रभेआगळा॥ मणिवर्ण लखलखी
ला॥ ऐसा सोज्वळ तेजोमय॥१२॥ सूर्य कोटिप्रकाशये
कवटला॥ किंचंद्रकोटिप्रकाश फाकला॥ ऐसा शुभ्र तेजो
शोभला॥ तेजोरासी अखीलपरब्रह्म॥१३॥ सकळ तेजये
का सरिसी॥ केल्याहोय तेजोरासी॥ ऐसीयापरब्रह्ममूर्ति
सी॥ धरीप्राणेसी प्राणलिंग॥१४॥ तोसच्चिदानंद सर्वां
गी॥ आपस्रसोनीयाजगी॥ नदिशेआत्मानद्रीष्टिलागी॥
ज्ञाणयोगि द्रष्टहोये॥१५॥ सद्गुरू ह्मणीजे आस्ति आहे॥
चिद्रूपत्वभ्रांतिभासपाहे॥ आनंदप्रियहोलाहे॥ सच्चिनं
दपाहे निजात्मा॥१६॥ जैसद्गुरूचि होयभेटि॥ याचीये
चरणि पडे मिटि॥ तैसच्चिदानंदत्रिपुटि॥ ज्ञाणदृ

२८

ष्टिदेखीजे॥१७॥अहंशब्दत्वेजीवबोले॥सोहंचिद्रूत्वेशिवचा
ले॥आनंदऐक्यस्थलीले॥अखिलखलखिलेजेकापाहे॥१८॥
ऐसासच्चिदानंदप्रकाशजेळा॥तेणप्रकाशपाहेदृष्टिस
कळा॥ज्ञानद्रिष्टिहोयउजाळा॥गुरुकृपाजेकादेखणिया॥
१९॥देहआडलाळेजोभुलला॥मायाममतेनेव्यापिला॥ज्ञान
पडळेसाकुळला॥जवळीचळखिलानवजाये॥२०॥जेसा
सूर्यमाध्यान्हासयेता॥कीर्णदृष्टिनपाहावेसर्वथा॥तेवि
आत्मसूर्यप्रकाशाला॥नदिसेतत्वताअज्ञानद्रिष्टि॥२१॥त्या
आज्ञानासीगुरुभेटे॥डोळेज्ञाकोनियावोटे॥आत्मसूर्य
दावीनेटे॥कृपाकुसरठेगुरुकृपा॥२२॥आज्ञाणचर्मद्रि
ष्टीसी॥आच्छादुनीनिजकरासी॥ज्ञानदृष्टिस्वयेप्रकासी॥
देखणेभानुसीप्रत्यक्ष॥२३॥श्लोक॥सुवर्णदीपिसंदीप्तीज्ञा
णाग्निपरिदीपितः॥जीवःसर्वमलान्मुक्तोस्वर्णवद्दीप्यते

स्वयं॥६५॥ बहिरंतःस्फुरज्जोतिं रत्नकुंभीप्रदीपवत्॥ स्वयंप्र
काशसदैवैकं रूपात्मकं मनोमयं॥६६॥ टिका॥ मलीनहोता
स्वर्ण॥ पुटिघालिताउत्तमवर्ण॥ तेदिप्तअग्निमाजी
जाण॥ शुद्धपापणहोबोनीठाके॥६७॥ स्वर्णजीवलैसी
यापरी॥ मनोमयप्रपंचकरी॥ लेन्हेमळीनहोयसंसारी॥
नानापरिविषयभोगिता॥२५॥ ज्ञाणाग्निहोताप्रदिप्त॥
विषयकळमनाजळत॥ देदीप्तसतेजहोत॥ जिवन्मुक्त
सहजची॥२६॥ सर्वमळानासूनी॥ जीवणमुक्तहोय
ज्ञानाग्नि॥ शुद्धत्वनीर्मळपणि॥ देदिप्यमानिभासतु॥
२७॥ अग्निसंगेसूवर्णलखलखित॥ ज्ञाणयोगेजीवे
देदीप्त॥ अंतरबाह्यसदोदित॥ ज्योतीस्फुरतप्रकाश॥
॥२८॥

जैसा सूर्य गगनि असे॥ कीर्ण फाकली बहु असे॥ सर्वेष्ट
ष्टि चरी प्रकारे॥ तेणे साव काशे जग नांदे॥२९॥ तैसी सूर्य आ
त्मा रत्नकुंभ॥ आमूर्ति ज्योतिर्मय स्वयंभ॥ कोते णे प्रकारे न
भ॥ चंद्र सूर्य कुंभ फुटले॥३०॥ हकारे सूर्य गगनी फीरे॥
चंद्र सकारे नी घे बाहीरे॥ दोहि समावती साचारे॥ सूख
नीरंतर अग्निचक्री॥३१॥ तथोनी ज्योतिर्मय प्रभा फाके॥
अंतर बाह्य स्वप्रकाशायेक॥ कोंदाटोनी देव व्यापक॥ आ
त्मा देखवा आनामय॥३२॥ जैसा रत्नकुंभी दीप टेवीला॥ ला
प्रकाशा आत बाहेर फाकला॥ ते वि आत्मा ज्योति देहि कोंद
ला॥ तो प्रकाशा देय भला देखवनु॥३३॥ जे अनाम अगोचर॥
नाम ना रूप वीचार॥ अथ बाभरिव नीरंतर॥ स्वरूपनी

का

षोरी तो हि॥३४॥ श्लोक॥ गुह्याद्गुह्यतरं गुह्यं चक्षुस्थाने पु
तिष्ठति॥ तन्मूर्तिर्लक्ष्यते दृष्ट्या आपादतलमस्तके॥६७॥
मनसा भावयन्मूर्तिं चक्षुषा पूर्णतेजसा॥ तन्मूर्तिं चक्षुरग्रे
पुलिष्ठते नात्र संशयः॥६८॥ टिका॥ स्फुरे सबाह्याभ्यंतरी
ज्योतिर्मय॥ प्रदिप्त स्वये प्रकाशघण स्वये॥ तो गुह्य गुह्य
आनामये॥ परम गुह्य चक्षुस्थानी॥३५॥ प्रथम गुह्य मुळाधा
रा॥ दुसरे गुह्ये दृश्यचक्र॥ द्विदळपत्र तिसरे गुह्य स्थिर॥ च
क्षुस्थानी स्वतंत्र तिष्ठतसे॥३६॥ जो गुह्याद्गुह्य परम गुह्ये॥
ते स्वरूप प्रगटोनी स्वये॥ दावीले नयनान्वये॥ प्रसक्ष
पाहे दृष्टिसी॥३७॥ ऐसे मूर्तिमंत देख॥ लक्षी दृश्यपणे को
तुका॥ आपादतलमस्तक॥ व्यापोनी येककोंदला॥३८॥ म

नीलावीलासद्भावे॥ ऐसामूर्त्तिमंतपाहो॥ पूर्णतेचाप्रकाश
गवो॥ डोळापाहाहोसंपादिला॥ ३९॥ ॐ अव्ययमूर्ति॥ अंगु
ष्टमात्रआरूति॥ चक्षूरग्नीकरोणिवस्ति॥ आनंदस्थितिरा
हिला॥ ४०॥ चक्षूचीयाआग्रभागी॥ लिष्ठतसेनिजयोगि॥
पूर्णप्रकाशसर्वांगि॥ संदेहवेगीनधरावा॥ ४१॥ आहोसिद्धऋ
षीमुनीजना॥ आमूर्तवस्तुतिष्ठेनयना॥ संशयनधरावा
मना॥ गुह्याद्गुह्यज्ञाणाप्रगटीले॥ ४२॥ श्लोक॥ ऋषिसिद्ध
उवाच॥ सिद्धांनांचैवसर्वेषांप्रणम्योकपिलोमुनिः योग
सिद्धमाहाश्रेष्ठज्ञानंज्ञेयंचब्रह्हिनः॥ ६२॥ टिका॥ १॥
ऐकोणगुह्याद्गुह्यज्ञाण॥ संतोषलीसीध्याचेमन॥
पुन्हाऐकावेयाअंतर्गहन॥ करजोडुनीविनवीती॥ ४३॥

समस्तऋषिसिध्यमिळोनी॥ नमस्कारिलाकपिलमुनी॥
सन्मुखउभेकरजोडुनी॥ पुढेंश्रोकावयामनीआर्तउपजे॥
६४॥ योगसिध्यमाहात्म्यश्रेष्ठा॥ आध्यात्मधैर्यज्ञाणचरी
ष्ठा॥ जेणेज्ञाणज्ञेयकळेस्पष्टा॥ तेवचनसंतुष्टाबोलावे॥
६५॥ ज्ञाणकेवीजाणिजे॥ ज्ञेयकैसेवोळखीजे॥ कृपाकरोनि
योगिराजे॥ स्पष्टदाविजेअनुभवसुख॥ ६६॥ श्लोक॥ कपि
लउवाच॥ ०॥ एवंतुऋषिसिध्याश्चयदर्थमीहचागतः॥
ततःसर्वंप्रवक्षामिनिःशेषंप्रवदाम्यहं॥ ७०॥ प्रणम्यशं
करंदेवंपरात्परमहेश्वरं॥ आत्मज्ञाणप्रकारेणप्रसक्षंत
त्वमुच्यते॥ ७१॥ टिका॥ कपिलाचार्यबोलेवचन॥ आवर्षेनी
वर्षेघन॥ चातकमुखिपीयूषपान॥ पोर्णिमेपूर्णचंद्रकांति॥

॥४७॥ ऋषिसिष्यहो करा श्रवण ॥ एकाग्र करोनि अंतःकर
ण॥ यदर्थि सांगो साधन ॥ विशेष ऐकवी स्तार ॥४८॥ ते सर्व सां
गो वीस्तासी ॥ ते आर्नत्व तुमचे मानसी ॥ जेणे सुखहोये अनु
भवासी ॥ स्वानंदासी नीर्भर ॥४९॥ देवाधिदेव तो शंकरु ॥ परा
त्पर महेश्वरु ॥ तयाकरुणि नमःस्कारु ॥ आत्मज्ञाण सा बो
लता ॥ ५०॥ जेणे प्रकाशे आत्मज्ञाण ॥ प्रत्यक्ष तत्वज्ञाण ॥ ते
ची प्रगट करु व्याख्यान ॥ आनुभव ज्ञाण होये ॥५१॥ अणे
३ पदार्थि भिन्न भीन्न ॥ नावे घे ■ जे चोळखुन ॥ ज्ञाण होय प्रका
शाकरुण ॥ वस्तु आपण प्रगट दीसे ॥५२॥ बाह्य पेदार्थि प्र
काशाभासे ॥ अंतर प्रकाशी वस्तु दिसे ॥ ज्ञाण प्रकाशी स्व
यं प्रकाशे ॥ प्रत्यक्ष दीसे नीज तत्व ॥५३॥ श्लोक ॥ बहिर्ग

(७)

तस्य शिष्यस्य आगतः शीघ्रमंदिरं ॥ प्रवेशो धनुवनं स्व
दृश्यैव न पश्यति ॥ ७२ ॥ तत्रैकास्थिरतो स्थीत्वा अंधःकार
प्रभा भवेत् ॥ तदेव दृश्यते वस्तु स्वयं चक्षुश्च पश्यति ॥ ७३ ॥
टिका ॥ शीष्य बास्व प्रदक्षिणा करुणा ॥ प्रवेश करीता अंत
र्भुवण ॥ छाया त्रिमिरांध नयन ॥ ज्ञाणकळो नीदिसेना ॥
५४ ॥ आत्मस्वरुप वोंकारु ॥ त्याची सद्गुरुपरा मरु ॥ परमहं
स शिष्यनी धीरु ॥ वाचे प्रदक्षिणा करु जाये ॥ ५५ ॥ सीघ्रस्व
मंदीरी येउन ॥ प्रवेश करी अंध भूवन ॥ काहि न दिसे त्या
लागुण ॥ मोहांध डोळा भरो जाये ॥ ५६ ॥ क्षेणे क स्थिर रा
होनी उभा ॥ पाहे तव अंधः कारे दिसे प्रभा ॥ पूर्ण चैत
न्य भाग ॥ नीज आभास कासे ॥ ५७ ॥ अंधःकारी प्रका
शी डोळा ॥ निरशान करी तित्रिमिर माळा ॥ स्वप्रकाश

मिरवी आपुला॥ निजवस्तु ला पाहातु॥५८॥ जेवी अंधःकारी प्र
काशादीपे॥ दीपप्रकाशीत महारूपे॥ ते चिद्दृष्टिमाजी चैतन्यस्वरूपे॥ त
मसंकल्प तेथे कैचा॥५९॥ चंद्रसूर्याची येगाबी॥ दिवसरात्रि कैसी म्हणा
वी॥ तैसी उडोळीयाची नवी॥ आनंदपदवी स्वप्रकाशे॥६०॥ नवल उडोळीया
ची लीला॥ लमनुष्टि च पाहाव स्तुला॥ तेथे उडोळीयाचे साम्य तेला॥ चं
द्रसूर्याला ठाव कैचा॥६१॥ जेव्हा सूर्य तेजप्रकाशी॥ चंद्राची सीतळ
तासोसी॥ जेव्हा तमामाजी स्वप्रकाशी॥ देखे निजरूपासि वस्तुत्व॥
६२॥ ऐसी जाणे निडोळीयाची स्थीती॥ रात्रि सूर्य केलि वस्ति॥ पर
मानंद विश्रांति॥ सहजगति पावला॥६३॥ श्लोक॥ आज्ञानतंच हृद
यं अंधःकारंच मानसं॥ अहर्निशं विशातिचं चलत्वंच वस्तुना॥
७०॥ पश्यपति स्थिररतः श्चैव पदार्थ सर्व दृश्यपते॥ हृदयं आंध
भुवनं दृश्यपते च निरंतरं॥७५॥ टिका॥ आज्ञानत्व च से हृदई॥
मन अंधःकार पाहि॥ आखंड प्रवेशाता हेहि॥ चंचळ पाहि च स्तु
त्व॥६४॥ ते ची स्थीर रहो ता गुरुरूपेसी॥ पदार्थ पाहे सकळा व

स्तुसी॥ हृदई अंधभुवन निरसी॥ पाहे साचकारीनी रं
तरा॥६५॥ न कळे नेन येना ठावे॥ स्मरण विस्मरण स्वभावे॥
हे आज्ञानाचे वैभव॥ शुन्यस्वभाव हृदई वसे॥६६॥ मन आं
धळे दृष्टिहीन॥ नाना संकल्पी होय मग्न॥ ते का स्वहीता
लागुण॥ संगती धरी संताची॥६७॥ जोळसी संतसंगती॥
मन आंधळी याच वस्तुप्राप्ति॥ प्रत्यक्षस्वरुपस्थिति॥ देखेनी
श्रीति निजनयनि॥६८॥ नसता संतसमागमपन॥ म
न आंधळे केवळ जाण॥ वस्तुपदार्थ नै खोन॥ चंचळ

दे

पन भोवत॥६९॥ ऐसे जे का आंधळे मन॥ ते दिवसरा
त्रि करी गमन॥ नाना वस्तुमाजी आपण॥ चंचळपणे
प्रवेशा करी॥७०॥ आज्ञान त्व हृदया चा ठाई॥ मान
स अंधःकार पाहि॥ अहिणीशी प्रवेशो देहि॥ वस्तुचे

गाईचें चळत्व॥७१॥ मन डोळीयाविन पाहे॥ मन सर्वत्र होउनी राहे॥ मन हृदया माजी जाये॥ चंचळपणे मोहे वस्तुसी॥७२॥ जव पाहे स्थीर होउन॥ सर्व पदार्थि दिसे आपण॥ जे का हृदय अंधभुवन॥ नीरंतर शोधनी दिव्य दिसे॥७३॥ स्थीर होउनी जव पाहे॥ सर्व पदार्थ द्रुप होये॥ हृदई अंधभुवन आहे॥ नीरंतर पाहे शोधोनी॥७४॥ आकलितो ध्रुवं ज्योति॥ स्वयं ज्योति प्रकाशीतः॥ हृदयं नीर्मलं चैव मानसं रूपज्योतिकं॥७५॥ ▬▬ छायाचद्रुप ते ज्योतिपरं ज्योतिप्रकाशीताः॥ आकल्म द्रुप ते ज्योतिस्त ज्योतिपरमात्मनी॥७७॥ टिका॥ तव अकलीत उजवे ज्योति॥ सहज स्वभावे सहज स्थीति॥ स्वयंप्रकाश स्वयं ज्योति॥ ज्योति त्रिजगति न समाये॥७७॥ प्रत्यक्ष दिसे इंद्रियपउळा॥ योगी ते पाहाति नयनी सकळ॥ हृदई निर्मळता होय ज्योतिरूप

(3)

तत्काळ॥ स्वस्वरूपेंवेगळेपरिपूर्ण॥७८॥ ऐसीज्योतिप्रग
टोनीया॥ जीवसंमधहोयेकाया॥ तेथेचीदीसेमूळछाया॥ पव
नासाकारीयाद्वैतमायानांदता॥७९॥ चेउचीहंसयोगासी॥ ध्व
नीरूपछायादृष्टिसी॥ पाहोजाताद्रष्टेपणेसी॥ होयेजोतिसी
नीजरूप॥८०॥ ज्योतिआघवीहोति॥ उर्ध्वप्रकाशीपरंज्योति॥ उ
ल्लेखमात्रदिसती॥ सहजस्थितिप्रकाश॥८१॥ कल्पीतमध्यस्था
नी॥ आनुलेखउद्भवनयनी॥ स्वयंज्योतिप्रकाशोनी॥ ते
चितेहोउनीठाके॥८२॥ ऐसेद्रष्टेपहोयदृष्टिसी॥ आलक्ष
पणेखणासी॥ नयनीनयनहोयसमरसी॥ तोनीश्चयसीप
रमात्मा॥८३॥ जेडोळीयाचेंदेखणे॥ जेप्रकाशाप्रका
शपणे॥ ज्योतिनिजज्योतिजाणे॥ तोचीपरीपूर्णपरमा
त्मा॥८४॥ मनपवनरूपिज्योतिहोये॥ तोचिसेकरीछाया

३२

पाहे॥ हाकरीध्यानीमाये॥ तेज्योतिहोये अर्धशुन्य॥८३॥
तेचीउर्ध्व शुन्यपरंज्योति॥ मध्यशुन्यअकलीतगती॥
उद्भवहोयेनयनस्थिति॥ स्वयंज्योति स्वयंप्रकाश॥८४॥ स्वयं
प्रकाशआलक्षपन॥ पूर्णज्योति महाशुन्य॥ तोचीअखंड
व्यापकपन॥ परमात्मापूर्णनिश्चयेसी॥८५॥ तोचीप्रतिबिंब छाया
ज्योति॥ परमप्रकाशी निजस्थिति॥ मुख्य बिंबपरंज्योतिम्हणति॥
अकलीतगतिउद्भवे॥८६॥ तेअकलीज्योतिम्हणतिपाहि॥ ज्यो
तिचिनीजज्योतिदेहि॥ परंज्योतिसवीठाई॥ तोव्यापकपाहि परमा
त्मा॥८७॥ तोचीस्वात्मज्योतिनिर्धार॥ सर्वदेहिनीरंतर॥ आनंदा
आधार॥ ज्ञानाग्नितेजाकारशोभित॥८८॥ श्लोक॥ आनंदकं
दसंभूते ज्ञानानलसुशोभिते॥ त्राहीमाम्नरकात्घोरादिव्य

ज्योतिर्नमोस्तुते ॥ ७८ ॥ टिका ॥ लोडेळीयाचानीजडेळा ॥ आ
नंदाचा कंदसंकळा ॥ सहजश्रोमे निजज्योतिउजाळा ॥ ज्ञा
नाग्निश्रोज्वळादेदिप ॥ ८९ ॥ सहजश्रोमे सहजास्थिति ॥ ज्ञा
ना [illegible] न ळआखंउबस्ती ॥ आखंडखंडेनाश्रावति ॥
श्रोभाश्रीजगतिनसमाये ॥ ९० ॥ औश्रीऔकादिव्यज्योति ॥ त
याप्रणिपातचान्मुति ॥ श्राहिनरकाप्रति ॥ तेघोरावस्थीलारि
ला ॥ ९१ ॥ जेऔसीदिव्यज्योतिजाणति ॥ तेघोरनरकातेतर
ति ॥ यालागीपुढतापुढति ॥ करादिव्यज्योतिप्रणीपात ॥ ९२ ॥
जोआपणतरोणि श्राणिकाते ॥ नरकाघोरातुनीउध्दारिते ॥
तयादिव्यज्योतिनमोस्तुते ॥ सद्भावेंकरावे ॥ ९३ ॥ तोश्रानं नीम्चीतें
दकंदसंभूत ॥ ज्ञाणानळमुश्रोभित ॥ श्राहीमांनरकोध्दार
ता ॥ दिव्यज्योतितेनमनमाझे ॥ ९४ ॥ श्लोक ॥ विचार्या

ष्टदलोपेतं वैराग्यं केशरेत्तदा ॥ विरक्तिकर्णिकं शुद्धं चंद्र
कांतिसमप्रभं ॥७९॥ सच्चिदं पत्रपतेरूपं परब्रह्मैव भा
षितं ॥ हृत्पुंडरीकमध्येतु सोमसूर्याग्निमंडले ॥८०॥ टिका ॥
तानानंद दिव्यज्योति ॥ हृदई पद्मी असे चक्ती ॥ आष्टदळ
कमळ शोभिति ॥ शुद्ध चंद्रकांतिप्रभा जैसी ॥८५॥ नातरी आ
रक्तकीर्ण ॥ केशर जैसे पीतवर्ण ॥ जैसी शोभे सतेजपण ॥ वि
चार जाणने वैराग्यासी ॥८६॥ वीरक्त कर्णिका शुध्ध
भावो ॥ श्रवण करीता स्वानुभवो ॥ ज्यो[illegible]तिर्मयु दिसे पा
हाहो ॥ प्रभा स्वयंमेव शुद्ध शुभ्र ॥८७॥ केशर वर्ण जैसा ॥ आ
रक्तकीर्ण भासा ॥ देखीजे प्रत्यक्ष जैसा ॥ नीजडोळसा हृद
ना ॥८८॥ अष्टदळकमळी स्थीर ॥ वैराग्य केशरत्राकुमार ॥
कीरक्तिवर्णिका मनोहर ॥ प्रभा सुंदर तेजकांति ॥८९॥ सा

३५

रासार विलसे॥ संकल्प विकल्पानी श्चयेदेख॥ बुद्धि पुरस्कार साम्य
कु॥ वीचारनी ष्टं कयानाने॥ ४००॥ अष्टदळाचे ठाई॥ विचार अर
ढे पाहि॥ भ्रमर रूप ठाई गई॥ आमोद देहि सेवीतु॥ १॥ वैराग्य
केवारसा कुमार॥ आष्टदळपत्री मनोहर॥ विज्ञान निश्चय
विश्चार्यंत सर॥ आमोद परस्परे विलुकैसा॥ २॥ विरक्तकर्णिका
शुध्य॥ जैसी चंद्रकांति विशुद्ध॥ प्रभा फाकेनी बंध॥ विचार स
मंध सोज्वळ॥ ३॥ ते सच्चिदानंद स्वरूप पाहे॥ परब्रह्म सैम
बोलला हे॥ हृत्सूंडरीका माजी आहे॥ सोमसूर्याचे हे मंडळ॥ ४॥
सोमसदजी तत्वंपदेसी॥ सूर्य चिर दिसे तत्पदेसी॥ अग्नि आ
नंद असीपदेसी॥ भ्रमगुंफेसी मंडळ खे॥ ५॥ अहं त्वासि
त्वं पद बोले॥ सोहं त्वासि तत्पद चाले॥ ध्वनि त्वासि ऐक्य
जेले॥ आसि पद ठेले॥ आसिपद टेले आखंड त्वा॥ ६॥
त्वंपदेसी चंद्र आटे॥ तत्पदेसी सूर्य खुंटे॥ आसीपद अ

३५

ग्नि एकवटे॥ मग मंडळे त्रिकुटेक कारातें॥ ७॥ ऐसी त्रिपदे सच्चि
दानंदु॥ सोमसूर्याग्निप्रसिद्धु॥ अधोर्ध्व होय मधु॥ अनुभवे
शुद्धु देखिजे॥ ८॥ सच्चिदानंद गाई गाई॥ आत्माक्रीडत सेपा
हि॥ मुक्तापासोनी चक्रसाही॥ फीरे देहिचा योसरीसा॥ ९॥
आक्षरे दोनि विराठि स्फुरे॥ तत्वी सज्ञाविबोला विमधुरे॥
ऐसा आनंद पाहि विचारे॥ कौतुक थोरे होत से॥ १०॥ १६
चक्रामाजी पाहा हो॥ पन्नास मात्रुकाचा समूदावो॥ ऐसा
आणावया निर्वाहो॥ स्फुरे केसा वा ॐ कारु॥ ११॥ मग पन्ना
साची घडमोडि॥ कळाकुसरी नाना प्रौढि॥ प्रत्यक्ष बोलवी
रूप गुरुगारोडि॥ सज्ञावबोधि नामस्वरूप॥ १२॥ ऐसा पा
हेतो आनंदु॥ आपआपणामाजी स्वानंदु॥ परब्रह्म परा
नंदु॥ थोर अल्हादु त्रैलोकी॥ १३॥ चंद्रसूर्याची मंडळे॥

स[illegible]व्यापसव्य दिसे स्थूळ॥ मध्यभागिं अग्नि स्थूळ॥ हृदय क
मळ शोभतु॥७७॥ श्लोक॥ विद्युल्लेखेव कल्माणि ज्वलीताच
न्हिरूपिणि॥ शिवं हृष्ट्वा यथात्मानं क्षणं पश्येत यथाविधि॥८४॥
टिका॥ चपळ चमके सौदामीनि॥ प्रभा फांके ओंकारा भुवनि॥
प्रत्यक्ष दिसे नयनी॥ वन्हि ज्वाळा जैसी॥७५॥ ते शिवरूप जे
का निर्मळ॥ पाहे क्षणैक निश्चनी श्रम्ळ॥ यथा वीधी भाव
बळ॥ सेवी पादकमळ सद्गुरूचि॥७६॥ श्लोक॥ चूतवृक्षे
यथापश्येत्फलंच कटु कोमलं॥ कोमलंच यथा आम्लं पक्वंच
मधुरं तथा॥८२॥ अंतःकर्णं चूतवृक्षो मानसंच तथा
फलं॥ फलं कोमल निक्षिप्तं कटु रम्लं भवेत्तथा॥८३॥ मन
स्थिरंच अस्तंच यथा पक्व फलं तदा॥ मधुरं ब्रह्म संप्रो
क्तं रसं हंसेन सेवितं॥ टिका॥ तरी मन हो यश्शुद्ध नीर्म

वा॥ जैसे च्युतवृक्षाचे फळ॥ ते विदृष्टांत सांगो प्रांजळ॥
जेन्हे कळे सकळासी॥ १७॥ पाहुला च्युतवृक्षाचे फळ॥ कडवट
लागे कोमळ॥ हृट जालीया होये आम्ल॥ तेची पक्वफळ मधूर
होये॥ १८॥ च्युतवृक्ष अंतःकरण॥ मानस फळ तया
लागुण॥ कोमळ दशा कडवटपण॥ तेची आम्ल होणे
दृढ हे॥ १९॥ सदृढ म्हणजे स्थिर॥ तेची आम्ल फळ दृढ
तर॥ तेची सज्जन संगे जै मुर॥ पक्व मधुर होउनि ठाके॥
॥ २०॥ आंबा आली या पाडासी॥ से जे मुर त्या मधुर सा
स्वी॥ तेची सेवी जे स्वरवस्वादासी॥ तेणे सर्वांसि सूख होये॥
॥ २१॥ तेवी सज्जना सवे मन मुरे॥ होय अस्त न चमत्कारे॥
पक्व दशा होय मधुर॥ हंस तत्पर रस सेवि॥ २२॥ पक्व मन
मधुर होये॥ मधुर स्वाद सप्रगट लाहे॥ तो रस सेवीती हं

र

सस्वये॥ स्वसुखान्वये अल्हादे॥२३॥ अल्ही हुं मन स्थीर॥ पक्व
दशा ले साचार॥ मग होय ब्रह्मसमधुर॥ सेवीत सर राजहंस॥२४॥
श्लोक॥ अहो वासनया बद्धं मुक्तं निर्वासनं मनः॥ तस्मान्नी
र्वासनाभावाद्ब्रह्मरसं पिबेद्बुधः॥८५॥ ब्रह्मरसमिदं स्वादु
त्तुसंचपरमात्मनी॥ इंद्रस्य मेन्यलेश [illegible] दुःकाकथान्त्पकी
टकैः॥८६॥ टीका॥ आहो वासना बद्ध जाण॥ मुक्त निर्वास
ना होये मन॥ यालागि भावे निर्वासना करुण॥ ब्रह्मरस होणे
पेपूर्णत्व॥२५॥ मन बद्ध वासनामळ॥ मन मुक्त निर्वा
सना होय सकळ॥ मनाचे आंगि वासनामळ॥ त्यागे नि
र्मळ सजे मन॥२६॥ नाना कर्म वासनायोग॥ मन करी
वीविधभोग॥ वासनात्यागे उत्तममार्ग॥ सहज ब्रह्म
योग पावे मन॥२७॥ यथे कार्यकर्तुत्व मनाचे आंगि॥

३६

(७२)

मनचीकरीमनचीभोगि॥ निर्मणहोतानिज्जयोगी॥ वासना
त्यागीसूमन॥२८॥ जिवलयोगेमनचंचळ॥ सीवलसंगेसू
मननिश्चळ॥ आनंदयोगेमनउन्मळे॥ आलक्षनिर्मळनिर्म
न॥२९॥ ऐसेजाणोनिसज्जनयोगि॥ मूक्तराहातीवासना
त्यागी॥ आखंडरोवितिब्रह्मरसआंगी॥ स्वानंदभोगिस
र्वदा॥४२॥ यालागिसूबुध्धहोसज्जन॥ नीर्वासनाहो
वोनीमन॥ परब्रह्मरससेउन॥ स्वानंदहोणेनीजव्हती॥
३१॥ ब्रह्मरसस्वानंदलाधला॥ तोत्रुप्तीपरमात्माजाला॥
रूद्रमाणिइंद्रपदाला॥ तेथेन्टपकीटकालाकोणपुसे॥
३२॥ दधिदुग्धघ्रततशर्करा॥ लवणमिश्रिततुषारा॥ ऐ
शोषडरसप्रकारा॥ सेवीजेनरासभाग्ये॥३३॥ नात
रिउन्मतभावेकरूण॥ भोगिपुरषजेकाआपण॥ तोवी
उन्मत्तरसालागुण॥ होवोनत्तविचरति॥३४॥ मद्य
प्राशणकरूण॥ रायामाणतिरंकासमान॥ याचेबरळतिनानाव

चन॥ मद्याचे महिमान येकडे॥३५॥ उन्मत्तद्रव्याची स्थिति॥
षड्रसाचे वीकार होति॥ ते प्राणि को न्हान मानीति॥ मा ब्रह्मर
सा त्तिमुग्ध केची॥३६॥ ब्रह्मरसाची जेका गोडि॥ जो नरसे
वी आवडि॥ त्यासी कैची संसार वोढि॥ ते परात्पर घडी पाव
ले॥३७॥ तरी ब्रह्मरसाची या स्वादे॥ आत्मा ऋप परमा
नंदे॥ क्षुद्रमानी ले इंद्रपदे॥ न्टपकीटक वाद बोलोनी का
ये॥३८॥ श्लोक॥ वीच्चार्य दर्पणं यस्य अवलोकोन मीति
तं॥ दृष्यते तत्स्वरूपंच तत्रैव पृथकं नही॥८७॥ हृद
यं दर्पणं यस्य मनः स्तत्रैव लोकयन्॥ दृष्यते प्रतिबिं
बम आत्मस्वरूपंच निश्चितं॥८८॥ टिका॥ विच्यार्य
पाहता दर्पण॥ स्वरूप लेप दिसे पूर्ण॥ परी दर्पणामा
जी आपन॥ नाहि री घने सर्वथा॥३९॥ आपन येकनी
राळा॥ दूजा दर्पणि प्रतिबिंबला॥ हा भावना हि गमला॥

मुखे संचरला नीज मुखे ॥ ४० ॥ दर्पणि मूख कोठे नी आले ॥
दर्पण काढिता मुख कोठे नी गेले ॥ शिरास्च तेथे बिंबले ॥ द
र्पण भासले एथक दृष्टि ॥ ४१ ॥ दर्पण हाती चा गळाला ॥
तो पाषाणि आदळला ॥ तत्काळ भंगोनी गेला ॥ परी स्प
र्श मुखाला आदळेना ॥ ४२ ॥ पात्र भेदे करूण ॥ परि जे थि
चा तेथे संचोन ॥ राहिल्या भिन्नपन असे [illegible] ना ॥ ४३ ॥
आपुल्या स्वरूपाची भेटि ॥ पाहावया हे तु पोटि ॥ तरी द
र्पण पाहता दृष्टि ॥ होय भेटी स्वरूपा ॥ ४४ ॥ दर्पण पा
हता राजनीती ॥ मुखकेशाची हरती गुंति ॥ मळीण
वस्त्रे पुसीति ॥ दर्पण ऐसे होय ॥ ४५ ॥ या लागी वी
लक्ष चारे दर्पण ॥ वीवेके पाहता अवलोकुन ॥ तयासी दिसे
स्वरूप पूर्ण ॥ परि आपना हुन भीन्न नाहि ॥ ४६ ॥ हृद
य दर्पण जाण ॥ मन करी अवलोकन ॥ पाहे प्रतिबिंब

३८

संपूर्ण॥आत्मस्वरूप दर्शना सि॥४७॥जैसा दर्पण आलि
याहोता॥सहज मनाचि होये आस्छा॥सहजे सहज पा
हता॥स्वरूप ताप्रतिबिंबा॥४८॥ श्लोक॥ आत्मत्वं ज्यो
तिरूपेण द्रष्टव्यं निरंतरं॥ चित्त बुद्धि स्थिरा भूत्वा हृ
दये भानु भासते॥८९॥आत्मा वै शुध्ध चैतन्यं स्वरूपं शा
श्वतं विभुः॥निर्विकारः स्वयंज्योति सर्वभावार्क प्रकाश
यत्॥९०॥टिका॥ तो आत्मस्वरूप निश्चयो होये॥निरं
तर तेचि ज्योति पाहे॥चित्त बुध्धि स्थिर हृदये॥भानु
भासताहे सन्मुख॥४९॥आत्मचे ज्योतिरूप पूर्ण॥
अखंड पाहे अवलोकुन॥चित्त बुद्धि स्थीर होउन॥हृ
दइ आपण भानु देखे॥५०॥तरि आत्मचे पाहता॥
ज्योतिरूप साद्रुपता॥निरंतर अवलोकिता॥दि
सत्त्वता स्वप्रकाश॥५१॥यालागी हो सी द्रुतुम्ही

३८

आपण॥ चीत्त बुध्धी स्थीर करूण॥ पाहापा हृदयभुवन॥ प्र
त्यक्ष आपण भानु भासे॥५२॥ आत्मा शुध्ध चैत्तन्य॥ स्वरूप
शाश्वत स्वयंभ जाण॥ निर्विकार स्वयंज्योति पूर्ण॥ स्वभाना
कं घन प्रकाश॥५३॥ नीरखीळ निर्मळ निजबोध॥ नीसनी
रामय शुध्ध॥ ऐसा जाणे तो चीनीषध॥ आत्मा चि शुध्ध तो
ऐसा॥५४॥ सर्वभूती भगवान॥ चेतना स्वरूपे आपण॥
ऐसा तो चैतन्यघन॥ जनी जनार्दन स्वरूप॥५५॥ पृथिव्या
दि पंचभूते॥ आत्मा जसई निर्म्मीते॥ समस्त पावतिक्षया
ते॥ म्हणोनि याते ऐसा॥५६॥ जनी श्रेष्ट म्हणति प्रभु॥ तो
सर्वांचा चाळक स्वयंभू॥ ऐसा जाणावा तो प्रभु॥ सहजी ला
भू सर्वभ्ये॥५७॥ से विल्याषडरसप्रकारे॥ शारीरी संभवति वी
कारे॥ ऐसा तो निकेसा चारे॥ नीज नी विकार परमात्मा॥५८॥
सूर्यचंद्राचि दीप्ती॥ क्षयवृध्दि संभवे सहज गती॥ आत्मा स्व

तेजोमूर्ति॥ स्वयंज्योतितो ऐसा॥ ५९॥ दिवा सूर्यप्रकाश॥
रात्री चंद्र सावकासे॥ आत्मा तो स्वप्रकाश॥ स्वभावार्के दिसे ऐ
सा॥ ६०॥ श्लोक॥ आकारे तिष्ठते सूर्ये गगणे चंद्र भासते॥ ख
मध्ये वसते तारा चिद्व्योम्नि ज्योतिसंस्थिता॥ ९१॥ दृष्ट्वैते च दि
वाकारं खगाकारं विचिंतयेत्॥ आत्ममध्ये प्रकाकारं न किंचि
दपि चिंतयेत्॥ ९२॥ टिका॥ आकारी सूर्य तिष्ठे॥ गगणी भासे
चंद्र स्पष्ट॥ खमंडळी तारा घनदाटे॥ चिद्व्योमिं वरी स्वयंज्योति॥
६१॥ हकारि सूर्य प्रकाशे॥ सकारे चंद्र पृथ्वी विषे॥ तारा मंडळी ध्व
नी भासे॥ चिद्व्योमिं जवी नाश स्वयंज्योति॥ ६२॥ बाये त्वा निः
शेष उर्ध्वे आकारी॥ सूर्य तिष्ठे सावकाशी॥ गगनी पोकळी अ
धो दिशी॥ चंद्र वरी भासत॥ ६३॥ मध्यसंध्धी खमंडळी॥ तारा व
सति सल्लाळी॥ भरीव चीद्व्योम मेळी॥ ज्योतिनी मेळ सोहं स्थिति॥ ६४॥

अखंड भरीव परीपूर्ण॥ निरूपयो मि स्थिति जाण॥ सोहं स्वयं ज्यो
तिवसन॥ स्वप्रकाश आपण सर्वदा॥ ६५॥ तेजे दिसे जैसा दिवाकर॥ चिं
तिता भासे खगाकार॥ आपणामाजी प्रकाकार॥ अन्य प्रकार चिं
तुनये॥ ६६॥ दृष्टि सदिसे दिवसा जैसा॥ चिन्तीत्या भासे ख
गासरीसा॥ आत्मम ध्येय प्रभापरीसा॥ आणि कैसा चिंतावा॥ ६७॥
बाळ सूर्य उगवला॥ दिवस डोळा देखीला॥ अखंड चिंन्तितावा ठ
ला॥ भास जाला खगा जैसा॥ ६८॥ आपणामाजी प्रत्यक्ष॥ प्रभा
दिसे पाहे साक्ष॥ राह्वनी घतिल लक्ष लक्ष॥ अन्यथा आलक्ष लक्ष
नये॥ ६९॥ श्लोक॥ नज्ज्योति हृदय स्थानं प्रत्यक्षं दृष्टिगो
चरं॥ पद्मगर्भेन्वियो पश्येत् स मुक्तो नात्र संशयः॥ १९॥ टीका॥
हृदय स्थानी ज्योति स्थीरा॥ प्रत्यक्ष होये दृष्टीगोचर॥ पद्मग
र्भे पाहे नर॥ तो मुक्त निर्धारि संशय नाही॥ ७०॥ नेत्र पद्मग
र्भपोटि॥ ज्योति प्रत्यक्ष दिसे दृष्टि॥ ते हृदयस्थान स्फुटि॥

पाहे स्वानंदपुरी तो मुक्त ॥ ७१ ॥ यदर्थी संशय न धरावा ॥ पाहे ॐ मूर्त ऐसा खरा ॥ सत्य जाणिजे सिद्धमुनीश्वरा ॥ कपिल उत्तरा बोलता ॥ ७२ ॥ ऐको नकपिलमुनीचे वचन ॥ संतोषले सीद्धांचे मन ॥ पुढती ऐकाव प्रेम गहन ॥ स्वानंद होउनी बोलति ॥ ७३ ॥ श्लोक ॥ ऋषिसिद्ध उवाच ॥ भगवन्बोधितं सर्वं यथार्थं ज्योतिरूपकं ॥ तज्ज्योतिर्हृदिपद्मे तिष्ठति शाश्वतं ब्रह्म केवलं ॥ २७ ॥ हृत्पद्मे च स्थितं ब्रह्म तत्कार्यं दृष्टिगोचरं ॥ कुत्र स्थितं हृत्पद्मं च कथं ज्योतिःप्रपश्यते ॥ २५ ॥ तत्सर्वं वद अस्माकं हृदयपंकजं ॥ तन्मध्ये स्वात्मज्योतिं च वद त्वं तोषं महामुने ॥ २६ ॥ टिका ॥ जे का गुह्यज्ञान हृदईचे ॥ वचन माधुर्य मुनीचे ॥ ऐको निश्रवणी साचे ॥ ऋषिसीद्ध वाचे बोलती ॥ ७४ ॥ जी स्वामि रूपाकरूण ॥ सर्व बोध केला भगवान ॥ आत्मज्योतिस्वरूप पूर्ण ॥ प्रकाराघन यथार्थी ॥ ७५ ॥ तरि ज्योति शाश्वत ॥ हृत्पद्मी

सुनिश्चित ॥ स्वप्रकाश सदोदित ॥ शाश्वत ब्रह्म केवळ ॥ ७६ ॥ हृद

मी ब्रह्म स्थीर ॥ ते कैसे होय दृष्टिगोचर ॥ कवणे हृदमी निर्धारि ॥

कैसा ज्योतिप्रकार पाहेपा ॥ ७७ ॥ तरी तो सर्वप्रकार ॥ आत्मा लागोनी

साचार ॥ वचन दावे मधुर ॥ हृदयपंकज निर्धार दावावे ॥ ७८ ॥ त्या

माजी स्वात्मज्योति ॥ स्वप्रकाश दिव्यमूर्ति ॥ ते दाखवावे सुनीश्चि

ती ॥ आत्माप्रति महामुनी ॥ ७९ ॥ हृदयकमळ कोण ते जाणावे ॥

त्या माजी आत्मज्योतिस कैसे वोळखावे ॥ ते निश्चय डोळा

दाखवावे ॥ जेणे अनुभव स्पष्ट होये ॥ ८० ॥ माहामूनी रूपावं

त ॥ आर्तिल्याचे मनोरथ ॥ त्वं पुरवीतास मर्थी ॥ अनाथ नाथ

तुयेक ॥ ८१ ॥ श्लोक ॥ पादादिजान्वनुपर्यंत पृथ्वीस्थानमति

हिं[illegible] ॥ तत्रास्ति पद्ममेकं च सर्व देहे सुसंस्थितं ॥ १७ ॥ जान्वा

दिनाभिपर्यंतं स्थानमाप्यं प्रकथ्यते ॥ आधारे लिंगनाभौ च

वेदशास्त्रेषु संज्ञितं ॥ १८ ॥ टिका ॥ ऐसी ए कोनी प्रश्नोक्ति ॥ र

नी

षीसिद्धांचिनिरवयाभ्रांति॥जोनीवशिष्ठेवेदांतसिद्धांति॥मुनीतया
प्रतीबोलतु॥८२॥धन्यभाग्यऋषिसीध्याचे॥किंवाजन्मोद्धारणजडा
चे॥यालागीसंवादाचे॥कपीलाचार्यवाचाबोलतु॥८३॥ऋषिसीध्य
देखेवानसादर॥बोलताजालामुनेश्वर॥जेनेब्रह्मसाक्षात्कार॥होये
दृष्टिगोचरप्रत्यक्ष॥८४॥हृदयपद्माचानीधरि॥ज्योतिस्वरुनिर्वि
कारा॥परब्रह्महोयेगोचर॥तोवीच्यारबोलतु॥८५॥पद्मेआसति
सप्तक॥यामाजीनीजश्रेष्ठक॥हृदयपद्मअसेयेक॥तेचीवीषदवि
वेकेबोलपा॥८६॥धाचीस्थानमानेभुलासी॥वर्णमात्रुकापद्मा
सी॥वीस्तारेसांगेसिध्धरुषी॥सावधश्रवणेसीयेकाग्र॥८७॥पा
दादिजानुपर्यंत॥पृथ्वीस्थानप्रतिष्ठित॥तेथेपद्मयेकनी
श्चीत॥आसेसंस्थितसर्वदेही॥८८॥जानुपासोनीनाभिप
र्यंत॥आपस्थाननीभ्रांत॥आधारचक्रीप्रतिष्ठित॥वेदसं

मलद्ळेची ॥ ८९ ॥ आधारपद्मचतुर्दळ ॥ तथे वर्णच्यारी सो
ज्वळ ॥ वकारादिसकारांत केवळ ॥ मात्रुकाकोम च्छ सान्विक्री ॥ ९० ॥
रक्तवर्ण अरुण भासे ॥ गणेशदेवत असे ॥ त्रुद्धबुद्धिशक्तिव
से ॥ जपषोलसे साशत ॥ ९१ ॥ तैसेच लींगस्छान ॥ पद्मषड्
दळस्वाधिष्ठान ॥ बकारादिलकारांत वर्ण ॥ दळ्या पुन राहि
ला ॥ ९२ ॥ पीतवर्ण हेमाभासभासे ॥ ब्रह्मदैवत तथे चसे ॥ शा
क्तिसावीत्री असे ॥ साहासहस्त्र जप होये ॥ ९३ ॥ नाभिस्थानि
मणिपूर विष्णुदेवत निर्धार लक्ष्मिशक्ति निरंतर निळप्रकारवर्ण
भासे ९४ ॥ श्लोक ॥ दलेषु दलवर्णेषु वासबालउकेषु च ॥ त्रिस्थाने
पद्मकं त्रीणि एतदूर्ध्वपद्मं सति ९५ पद्म दशादळशोभत दशमा
त्रिकिसंयुक्त उकारादिफकारांत जपसाहासहस्त्र होतनयस्थळि ९६

तिस्थाणि तिनपद्मे आधारलिंगनाभिक्रमे पूर्णमात्रुकसी दिधोत्तमे ।।
अनुक्रमे सांगितलि १८ याहि परते ऊर्ध्वचक्रासि तेहि सांगो अन्वया
सि नाभिपासोनि कंठासि अग्निस्थाणासि शोभत ।।१८।। श्लोक ।। नाभ्या
दि कंठपर्यंत अग्निस्थाणं शुशोभितं तन्मध्ये पद्ममेकं च हृदि स्थूलं च सं
ज्ञिकं १९० दले द्वादशावर्णेषु न्यस्तमक्षरमव्ययं ककारादिठकारांतव
र्णैर्ते सर्वदेहीणां ।।१।। टीका ।। नाभिपासोनि कंठपर्यंत अग्निस्थान शुशो
भित मध्यपद्म येक मंडित हृदये विख्यात स्थूल जाणा ११ तरि तिये अनु
हातचक्र वर्तुळ शोभे द्वादशपत्र ककारादिठकार विचित्र वर्णपवित्र
शोभति ५०० रुद्रदेवत सनातन पार्वतीशक्ति आधिष्ठान स्वेनवर्णशु
त्रभाषण साहासूहस्त्रहोणे जयासि १ ऐसे सकळदेहासि वर्णव्यक्त
मात्रकेसि वसत ते निश्चये सि जाणा सकळ ह्रुषिहो ।।२।। श्लोक ।।

कंठादिभ्रुवपर्यंतंवायुस्थानमितिस्मृतं तालुमूलेस्थितंपद्मंदलंषोड
शकर्णिकं २ स्वरानुषोडशांतत्रनदूर्ध्वेहृदिसूक्ष्मके चसाहृदिपद्मसू
क्ष्मंचन्द्रसुरेग्रशुशोभितं ३ साहृदिहृदयामित्यादुसर्वशास्त्रेषुसंम
तं अन्यथाहृदिकंनाम स्थूलबुद्धिविवर्जितं ४ ॥टीका॥ कंठप्रासोनी
भ्रुवपर्यंत वायुस्थाण विख्यात तालमूलसंस्थित सोळादळमंडित
पद्मतेथे १ षोडषदळिमनोहर विराजित सोळाश्वर ध्वनिउठति मधुर
नांदे अंबरकोंदले २ जीवअविद्याशक्तिसी शुद्धस्फटिकवर्णतेसि॥
जपहोयेयेकसहस्रासि विशुद्धचक्रासिशोभत ३ यालिवरुतेपा
प्रगटदिसेसूक्ष्महृदये तेथेपद्मसौंदर्यसूक्ष्म आहे द्विदळ ४ परमात्मा
देवतेसि अर्धांगीमायाशक्तिसि माणिक्यवर्णभासेसि आज्ञाच
क्रासिशोभायमाण ५ येकसहस्त्रजपहोये भ्रुवोमध्यस्थळपाहे

काकीमूरखखंजणताते वरिष्टहोयेपमतेथे ६ छिद्रळपवित्रवर्ण हंसंस
दोन्हीजाण अखंडकरिति आयागमन वायोवाहणेसर्वदा ७ चेस्तु
रग्निश्चुन्नोभित्त हंसभजाण निश्चित तेचिहृदयविख्यात शास्त्रिसंम
तसर्वहि ८ अन्यथाहृदयेबोलने तेस्थूळबुद्धि अप्रमाण चेस्तुरग्नि
हेचिजाण हृदयस्थानशास्वत ९ नेणोनियाहृदयासि जनबोलेस्थू
ळबुद्धिसि तेचंद्रिनिनि। श्रयसि सूक्ष्महृदयासिबोळखावा १०॥ श्लो॥
रक्तश्वेततथाकृष्णनीलपीतादिशोभितं तन्मध्येव्यापितंयनतज्ज्यो
तिब्रह्मकेवलं ५ सब्रह्मसशिवोविष्णुसोक्षरः परमेश्वरः तत्रस्तोक्षी
डतेयुक्तसर्वेंद्रियसमुद्भवे ६॥ टीका॥ रक्तश्वेततथाकृष्णनीलपी
तादिसूवर्ण ऐसेजेभादिकरोन शोभायमानसोज्वळ ११ त्यामाजि
पाहेव्यापकथिति तेजाणावि आत्मज्योति तेचिकेवळचेराक्ति॥

ब्रह्मनिश्चितिबोलिलो १२ तोचिशिवतोचिब्रह्म तोचिविष्णुअक्षरब्र
ह्मपरम तोचिपरमेश्वरतोचिपरब्रह्म १३ आत्मारामतोचितो १३ ब्र
ह्माब्रह्मणतिस्थूळजागृतीसी विष्णुस्वप्नावस्थेसूक्ष्मासी कारण
शीवशुषुप्तीसि आक्षरतुर्यसीह्मणवितु १४ ऐसाउन्मनीपरमे
श्वर ऐसायेकचिबहुविचार चाळकेहायेचराचर पिप्पलिकामात्र
ब्रह्मादि १५ ऐसाआत्माशरीरीस्थीर क्रियाकरिइंद्रियद्वार चक्षी
उभुविअनिवार नानाप्रकारक्रिडेसि १६ श्लोक ॥ भ्रुवादिब्रह्मरं
ध्रांतं आकाशस्थानसंज्ञीकं सहस्त्रदळसंख्याच पद्ममेकंविराजि
तं ८ सुषुप्तिकाळेसंप्राप्तेआत्मासौपद्ममाश्रितः यथाभानुप्रभा
सर्वतथादेहेषुचेष्टते ९ टीका ॥ भ्रुगुटिपासोनीब्रह्मरंध्रांते

आकाशस्थाणि निश्चिते सहस्त्रदळमंडिते सीतरस्मितप्रभेतये १८
श्रीगुरूचे अधिष्ठान ज्ञानशक्ति आनंदस्थान महाप्रकाश सर्वचूर्ण
स्वरूपपूर्णतयेठाइ १८ एकसहस्त्रजपहोये सहस्त्रदाळिपंकजा
न्वय एवंसंख्या आजपापाहे येकविससहस्त्रसाहावातते १९ सर्व
जीवाचे ठाइ आजपगायत्रीजीवि सहजहोतसे पाहि सोहंहंसो हि
निजमंत्रु २० हाजाणे तो चियोगी सर्वदासुक्तस्वानुरागी संकल्पक
रिनाप्राणिजगी सर्वपापे अंगे निर्मुक्त २१ जेसुषुप्तिकाळप्राप्ति स
हस्त्रदळिहोयगति जिवात्मापाहे विश्रांति पडदळे वर्ततजैसा २२
जीवआत्मया ऐक्यता सुषुप्तिसंधिनिरुता तेथेहोयेतद्रूपता आ
त्मसत्ता निजरूप २३ जैसासूर्य गगणोदरी कीर्णिप्रकाशे दिगांतरि

८९

तेवि आत्मा निजनिर्धारी देहांतरिचे ष्टवि २४ सूर्यनु ठउ निजगउठवि
तेवि तेवि आत्मा सर्वदेहाचे ष्टवि अलिप्तकर्मासि स्वभावि भोक्तृत्वपद
विन लिंपे २५ ॥ श्लोक ॥ भ्रुवस्थानं स्थितं पद्मं द्विदलं तत्र शोभितं हंसमक्षर
संयुक्तं वर्तते वायुमंडले १ तन्मध्ये चात्मज्योतिश्च बिंदुरूपं विराजिते नि
वारसुकवत त्रिपीता भास्वत्सनूपमा ॥ १० ॥ टीका ॥ ऋषिसिद्ध होउनी जाण
सांगितली पद्मे विवंचुन यामाजि जे मुख्य स्थाण तेहि नयनानुसारा
उ २६ भ्रुकुटिस्थानि अतिसोज्वळ शोभा पावे द्विदळ कमळ हंक्षंअ
क्षर उभय मेळ वायोमंडळ निजवस्ति २७ तयामाजि आत्मज्योति
बिंदुरूपे विराजित चपळ चमके चोदंत शुद्ध शोभित सर्व देही २८ ॥
प्रमाण जरि पाहाता नकळे निगमा तत्वता व्यापक त्रैलोकि पुरता
भरो निवरता उरलासे २९ अनंत ब्रह्मांडकोटि सामावलि जयाचे

पोटि ऐसियेस्वरूपाचिगोष्टि वर्णिताहिंपुढिच्याविवेक ५२० जेथेव्रो
षश्रमपावला वर्णितानिजरूपाला तथेवैखरिसिबोलिला आकुळेचहि
लेनिजरूप ३१ स्थूळपाहाताअनिवार सूक्ष्माहुनिसूक्ष्मतर जैसेसाळि
चेअग्र त्याचेपिसार अतिसूक्ष्म ३२ निवारलक्षणतिसाक्षिसि शुकशु
कलक्षणतिपिसाऱ्यासि सीखाआणुपरीयसी पीतप्रभेसिअनुपम्य
३३ ॥ श्लोक ॥ तस्याः शिखायामध्येचपरमात्माव्यवस्थितः गुरुमु
खेनज्ञातव्यमन्यथानोपलभ्यते ॥ ११ ॥ टीका त्याचिसिखामध्यभूतः
परमात्माव्यवस्थित गुरुमुखेहोयप्राप्त अन्यथानिश्चितनलभे ३४
विश्वपतिविचारबळेसर्वे सर्वथास्वरूपनाकळे गुरुरूपेजानिवक
ळे परमात्माअखिलनिर्धार ३५ ॥ श्लोक अनेकजन्मसंस्कारात्स

दुरुः सेव्यते बुधैः संतुष्टः चंद्रकोटिभिः श्रीगुरुर्देवो स्वात्मरूपं प्रदर्शी
येत १२ कोटिसूर्यप्रतिकाशं चंद्रकोटिसुशीतलं यथोक्तं वेदशास्त्रे
षु तथा पश्यंति धीमतः ॥१३॥ टीका ॥ अनेक जन्मिचे सुकृत पदरी
असे यथोक्त त्याचि यसंस्कार पुनीत सेवि गुरुनाथ सद्भावे ३६॥
तो विज्ञान बध्य जाणावा जो सद्गुरु भजनि प्रेमभावा तनुमणिविन
टलाजीवा सप्रेमसेवा अहिर्निसि ३७ तेणे सद्गुरुदेव संतुष्ट स्वात्म
गुरुपददाविस्पष्ट अंतर्बाह्य निर्घोट देखे कोंदाट स्वरूप ३८ सद्गुरु
सेवा वरिष्ट जेणे हरति जन्मकष्ट सद्गुरु होवोनि संतुष्ट स्वात्मरूप प्र
गट दावि ३९ आत्मस्वरूप पाहाना दृष्टि जो णोन प्रकाशाला सूर्यको
टि तेज समावोणि पोटि स्वरूपदृष्टि सीतळ ४० चंद्रकोटिचा उमा

९१

४६

ळा प्रत्यक्ष दिसेपोहेडोळा शीतळतेविनसो उजळलिला दिव्युकळा

शोभति ४१ जेयेयथोक्तवेदिंअनुवादिले तेचिशास्त्रिचाखानिले अ

खंडपाहिजेपाहिले स्वरूप आपुले बुद्धिमंते ४२ सूर्यकोटिप्रभाजै

सि चंद्रकोटिशीतळतेसि ऐसेआत्मस्वरूप द्रिष्टिसि सिद्धरूपिस

ज्ञानहो ॥४३॥ श्लोक ॥ आत्मज्योतिःप्रभावेणसोमसूर्याग्निभासते श्रं

तर्बहिस्यनसर्वव्याप्येतेसकळंजगत ॥४४॥ टीका ॥ आत्मज्योतिःप्रभे

करोनि भासेसोमसूर्याग्नि सबाह्यांतरिव्यापोनि सकळजनिंआस

पना ४४ आत्मज्योतिच्याआधारेंकरूण सबाह्यांभ्यांतरवर्तेजन चं

द्रसूर्यामाजिंचेतन्य स्फुलिंगपणेउमकेसा ४५ प्रकृतिपुरुषसंयोगें

उमगेहायसकळजग आनंदमानिति सर्वांगे स्वरूपनिजागदेखता ४६

४६

॥श्लोक॥ एतदूर्ध्वे शून्यरूपं सहस्रदलमध्यगं अर्धमात्रास्वक्षि
येंप्रणव्यस्यचेपूरितं ३५ आहत्यादिक्रियासर्वेहस्तमेषुप्रवर्तते मु॰
ख्यस्थानमिदंज्ञात्वा आत्मन्यत्रैवतिष्ठति ३६ तदात्मदर्शनमात्रेण
जिवन्मुक्तोभविष्यति तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यं चात्मदर्शनं ३७
टिका॥ सकळसुखाचेपद आनंद यावरिलो शून्यभाव बिंदजोक॰
मळामाजि दिसे शुद्ध स्वानंदकंदसहस्रदळि ४७ त्याहि वरुता शून्य॰
संकल्प सहस्रदळमध्यरूप अर्धमात्राजाणासमिप प्रणवपूर्णदि॰
पप्रभा ओळसि ४८ सकळसितरस्मिप्रभा अर्धमात्रस्वरूपशोभा सबा
ह्याभ्यंतरि निभा रश्मिगाभा पूर्णरूपे ४९ चतुशून्य ॐकारघे अर्ध॰
मात्रावरिहे चंद्र तारकचुंभकिटणीपरु मात्राचे ब्रह्मरंध्रि ५५०

चंद्रसूर्यआणिवन्ही तीन्हिउमुवतिते त्रिशुन्नि धर्ममात्राआकारासुव
नि महाशुन्निसहस्त्रदळ ५१ व्यात्हत्यादिक्रियासर्व हस्रमाचेनिहोति
स्वयंमेव मुख्यस्था नेहेचिजानिव आत्मासदैवतथतिष्ठे ५२ आत्मदर्श
नमात्रेजाण जीवन्मुक्तहोतिजन तस्मासर्वप्रयत्नेकरुण आत्मद
र्शनकरावे ५३ जयाप्राणियाआत्मदर्शन तोदेहीगेहवर्ततेंजाण नवा
धिक्रियाचरण जीवन्मुक्तपणसर्वदा ५४ तोसंसारीवर्ततांजनि जी
वन्मुक्तभर्वसेमनि यालागीआत्मदर्शनि सिध्यमुनिप्रयत्नकरावा
५५ ॥ श्लोक ॥ कपील उवाच ॥ इत्युक्त्वाकपीलःश्रेष्ठोकृतार्थोऋषिसिद्
यः सर्वपापविनिर्मुक्तआत्मरूपेणसंस्थित: ॥ ३८ ॥ टीका ॥ सनत्सणेशो
नकाप्रति ऐसियावचनिश्रेष्ठतित्क वदताजालाकपिलमूर्ति तेणेसं

(९५)

नोषऋषिसिद्ध ५६ सर्वपापापासोनिशुद्धमुक्त ऋषिसिद्धजालेसम
स्त आत्मदर्शनेसुखप्राप्त सदैवअवलोकितनिजस्वरूप ५७ स्वता
र्थजालेहर्षीसिद्ध पापेमुक्तहोतिशुद्ध स्वस्वरूपीपूर्णसावध आनंदस्थि
तिराहिले ५८ श्लोक ऋषि सिद्ध उवाच ॥ इदमप्रचेस्थितं ब्रह्मविस्ता
रेकथितंतव शरीरंवेदसंख्याचुवदतत्वमितिप्रभो ॥१॥ टीका आत्म
स्थितिआनंदेराहाता पुढारीनबोलेमुनिचक्र ऐकावयापुढिलक
था प्रसन्नत्वनासिध्धकरीति ५९ ऋषीसिध्धसुखावोनि पुढतिबो
लीलेवचनि हेसमीचाभ्वतकरोनि ब्रह्मनिर्धारसांगितले ६० जे
मुनितुह्मीविस्तार कथिलेतेअनुभवाआले हेसमीब्रह्मस्थिरावले
तेप्रत्यक्षदेखीलेनेठळयाते ६१ वेदसंख्यादेहबोलिले त्याचाविस्तार

४८

कथियेलिले नखसंख्याप्रमाणकैसेकेले तेहि चिवंचिलेपाहिजे ९३
स्थुळसूक्ष्मकारण आणिजेकामहाकारण त्याचेनखेकेसप्रमाण धृ
देजाणकपिलमुनि ९४ श्लोक श्रीभगवानुवाच आपादमूर्धिपर्यं
तं मूर्तिरूपंच दृश्यते आकारमात्त कांतत्वताम्रवर्णं शुशोभितं २०
सर्वेंद्रियादिव्यापारं ऋग्वेदोहितथैवच विश्वाभिमानिसप्रोक्तं रजोगु
णसमाश्रितं २१ भूमितलं द्रव्यरूपं स्थूलभोगतथैवच विरक्तज्ञान
संयुक्तं वाचावैखरीमेवच २२ प्रमाणंहस्तसंख्याच साध्यत्रयमि
तिस्मृतं अवस्थाजागृतिर्ज्ञेया नेत्रस्थानंप्रशासते २३ कपी
लमुनिबोलेवचन भलाकेलासिप्रश्न आताहेवोनिसावधा
न सादरमनिपरिसावे ९५ आपादमूर्धिपर्यंत स्वरूपदिसे मूर्तिमंत

४८

आकारमात्रकातेथे शुक्लोभिननामवर्ण १५ सर्वेंद्रियाचाव्यापार नयेऋ
ग्वेदकरीआचार विश्वाभिमाणिनर आधारजाणेरजोगुण १६ द्वैयरूप
भूमितत्व स्थूळशरीरभोक्तृत्व विरूध्यज्ञानसंयुक्त वाचाबोलितवेखे
री १७ आपुलियाहस्तेनाण ओठहस्ते संख्याप्रमाण अवस्थाजागृ
तिसिदेखन नेत्रस्थानप्रत्यक्ष १८ पंचभूतमिदंदेहं पंचविंशति
तत्वकं प्रत्यक्षभूतमंत्रांचशृणुसिध्यमूलामुने २४ देहपंचमहा
भौतिक पंचविसतत्वात्मक भूताचाओंत्राप्रत्यक्षु ऐकासमस्तसिध्
हो १९ उत्पत्तिजागरोबोधोव्याहृतिश्चचतुर्थकं कलाचतुष्टयं
यांतिजागृतिन्यभिधीयते २५ कामक्रोधस्तथालोभो मोहोभयस्त
थैवच आकाशभागसंप्रोक्तं ज्ञानव्यंचमणिषिणः २६ उत्पत्तिजा
गरबोध व्याहृतिजेचौथेपद कलाचतुष्टयनिबध्य जाणिजेस्वानंदजा

गृति ८० कामक्रोधलोभदारुण मोहोभयपंचहिजाण हे आकाशभागसं
पूर्ण जाणिजे सज्ञान मानुष ७९ ॥श्लो॰ प्रसारणं च चांचल्यं आयागमनमेकच
भ्रमणाकुंचनं पंचवायुभागमितिस्मृति २७ निद्राचरतिभागंचक्षुधात्त
णातथैवच आलस्यं तेजभागं चस्वरूपं पंचप्रकाश्यते २८ ॥टीका॥ प्रसरण
चांचल्यताजाण निसरआयागमन भ्रमरआणिआंगोचन पाचहि
गुणवायुचे ८२ निद्राआणिरतिभागु क्षुधेतृषचालागु आलस्यतोपा
चवाभागु तेजामाजिसांगप्रगटले ॥८३॥ श्लोक ॥ श्लेष्मंशुक्लंतथारक्त
मुत्रमेदस्त्कपंचकं अपभागस्तुभोविप्रगुणाः पंचप्रकीर्तिताः २९ रो
मत्वचामांसनाडी अस्थिति पंचकस्मृतं पृथ्वीभागसविज्ञे
यं पंचभागस्तदुच्यते ३० ॥टी॰ श्लेष्मशुक्लआणिरक्त मुत्रमेदपंचि
टीका ॥ रोमत्वचामांसनाडीअस्थिति पंचकस्मृतं पृथ्वीभागसविज्ञे
हत अहोविप्रासावचित्त अपभागांतेजाणिजे ८४ रोमत्वचामांस॰

नडी आणिजस्ति चिकुरवडी हा पृथ्वीभागनावडी आणिजे पडिपाडी
पाचाचि ॥ ७५ ॥ श्लोक ॥ इदंपंचगुणाख्यानं यथाभागस्तथागुणं
प्रत्यकंपंचभूतेषुज्ञातव्यंचमणिषिणा ॥ २१ ॥ इत्येवंविस्तरंस्थूलो
नूवरूपाणितारकं व्यापकंसर्वदेहेषुदृश्यते चर्मचक्षुषा ॥ २२ ॥ टीका
ऐसेहेपंचगुणाख्यान यथाभागतथागुण प्रत्येकपंचभूताचागुण
ण जाणिजसुज्ञानमानुष्य ७६ ऐसाजोकाविस्तार स्थुळदेही किंवा
धार तारकता निरंकार नवरूप निर्धारजाणावा ७७ अधउर्ध्वम
ध्यजाण त्रिसुन्यॐकारपूर्ण तोचिनवदेहव्यापुन दाहावाआलस
पणशून्यरूप ७८ ऐसातोव्यापकदशदेही प्रत्यक्षपंगळादिसेपाही ॥
चर्मचक्षुनदिसेपाहिदेही सुसुप्तीठाईगाढमूढ ७९ प्रथमअर्धश्र
त्याचेठाइ तिनअवस्थाअसतिदेही ज्ञानचक्षुपाहि निरंतर ८०

५

ऐसउर्ध्वशून्य असतिअवस्यातिन तूर्याआणिउन्मन हेतुराहोनिया
ठेला ९१ मध्यशून्यीतिहिअवस्था जाणिजेसज्ञानबुद्धिमंता निर्लेत्तउ
ल्लेखनतत्वता तिसरीअवस्थाउनुलेख ९२ त्याहिपरतेशून्य अलक्ष्यप
णसत्यजाण शून्यभागराहावेपण अलक्ष्यगहननिजनतें ९३ ऐसानव
रूपतारक ॐकाराचातितियांसक तोचिनेदेहिव्यापक देखिजेसम्यक्
दृष्टिसि ९४ नवदेहासितारक सर्वरूपव्यापक यापदाचाअन्वयश्लोक
केलायेकविस्तार ९५ सांडोनिमूळिचापदासि मिबोलिलोनाहिग्रंथासी
श्लोकाधारकवित्वासि अनुभवासिविस्तारीले ॥ ९६ ॥ श्लोक अथसूक्ष्म
शरीराख्यंवर्णव्यक्तिस्तथैवच स्थानकर्मक्रियासर्वश्चरुचिंतनं
शृणु २२ अपंचिकृतभूतेभ्योलिंगदेहस्तदोच्यते स्थानंकंठप्रदेशो
चगुणःसत्वंप्रजायते २४ टीका आत्ताऐकासूक्ष्मशरीर वर्णव्यक्ति

५

१०८

सिविचार स्थानकर्मक्रियाचार स्वस्थचित्तसादरश्रवणासि ८ अपंचि
कृतसर्वभूते लिंगदेहतेबोलिजेतये स्थानकंठदेहिनिश्चिते सत्वगुण॰
तेथेउभव ८८ ॥ उकारमात्रकातत्रस्वप्नावस्थाभीधीयते ॥ अन्य
थाज्ञानसंप्राप्तआपतत्वंप्रजायते २५ शुक्लवर्णहवारूपंवाचतिमध्य॰
माश्रित॰ यजुर्वेदसविज्ञेयंमनोवैकारिकंस्मृतं २६ उकारमात्र
काजाण स्वप्नावस्थाहोयेपूर्ण अन्यथाप्राप्तीचेज्ञान आपतत्वजी
वनहोयपे ८ स्वेतवर्णदेखेरूप वाचामध्यमाजल्प यजुर्वेदजाणसंक॰
ल्प मणिविकल्पयेकारिक १० अंगुष्ठमात्रावपु अभिमानितेजसदे
घु प्रविभोगसंकल्पु शरीरसंकल्पस्वरूपसूक्ष्म ३१ ॥ सादृश्यंच॰
अनादृश्यंसादृश्यनादृश्यंतथा मनोवैकारीकंसर्वस्वप्नावस्था चतु
ष्टयं ३८ अंतःकर्णमनोबुद्धिचित्तहंकारमेवच भागमाकाराविज्ञे

यंपंचगंप्रकीर्तितं ३९ ॥ टीका ॥ क्षणादिसे क्षणानदिसे क्षणाभासे क्षणान
भासे मनाविकारहोतसे सर्वसंकल्पवसेस्वप्नावस्था ९२ साहच्चयनाह
च्चय मनोविकारदेहीदीसे देखेसाहच्चयंत अहच्चय स्वप्नाभासिचतुष्टये ९३
मनोबुद्धिरंतःकर्ण चित्तहंकारपाचजाण हेआकाशभागसज्ञान जा
णिजेसंपूर्णपंडीतहो ९४ ॥ श्लोक ॥ व्यानोसमानदानंचप्राणापाणस्तथै
वच एवंपचकचिजेयंवायुभागस्तदुच्यते ४० श्रोत्रत्वकचक्षुजिंव्हा
घ्राणपंचकसंज्ञकं तेजोभागसविज्ञेयंसूक्ष्मदेहेषुतिष्ठति ४१ ॥ टीका ॥
त्वेपंचकपाचाहि तेलिंगशरीरसंज्ञापाहि व्यानउदानसमानाहि जा
णिजेसज्ञानचतुरहो ९५ हेसर्वजीवाचेजीवन चालकप्राणपवन येक
पंचविधाहोउन नावेभीन्नपावला ९६ चक्षुश्रोत्रआणित्वचा घ्राण
जींव्हाबोलिजेवाचा हातेजोभागपैसाचा सूक्ष्मदेहीचास्थावर ९७

टीका

॥ श्लोक ॥ वाक्पाणिपादसिष्ठंचगुदेत्तिपंचकंस्मृतं अपपंचकंवि
ज्ञेयंआपभागंप्रसंसत्ते ७ शब्दस्पर्शंचरूपंचरसगंधस्तथैवच ए
वंपंचकविज्ञेयंआपभागप्रशंसते ८ वाचापाणिपाद चौथेसिष्ठपा
चवेगुद हेआपपंचकविशद जाणिजेसादरसभाग्य ९ शब्दस्पर्श
परस पाचवातोगंधस्वास यापाचादेहीविषयास पृथ्विभागासजा
णिजे ११ ॥ टीका ॥ तत्वपंचकपंचैतेशरीरंलिंगसंज्ञकं स्थाणंकंठप्रदे
स्येचतनुसूक्ष्मंतरंस्मृतं ४४ स्थूलदेहस्यमध्यस्तुश्वेतवर्णविराजि
तं तन्मध्यक्रिडतोजीवातदूर्ध्वेहृदसंज्ञिकं ४५ ॥ श्लोक ॥ तत्वेपंचकपाच
ही तेलिंगशरीरसंज्ञापाहि स्थाणकंठप्रदेशदिही तनुसूक्ष्मनिवा
हेबोलिजे ६०० स्थुलदेहामाजिजाण स्वस्थविराजितश्वेतवर्ण त्या
माजिजोक्रीडेआपण त्यामाजिखुनहृदयाचि १ स्थुलदेहांतरी

(१३)

जाण कंठप्रदेशीस्थान अंगुष्टपर्वप्रमाण तेजाणिजे लिंगदेह २ तो
चीअंगुष्टपर्वमात्र पुरुष डोळापाहेअवकाशा शुद्धश्वेतवर्णसर्वेराजे
स चंद्रापरिससोज्वळ ३ माजिक्रिडाकरीहंस जीवभावेसिउल्लास या
हिवरीकारणास हृदय सर्वासिसंज्ञाबोलिजे ॥४॥ श्लोक॥ शरीरं कारणंप्रो
क्तंपंचविंशतितत्वकं गुणरूपंतथावर्णस्थानंकर्मचदैवतं ४१ तत्सर्वं
कथयिष्यामिश्चस्तचित्तेनत्वंश्रृणु कारणंहृदिस्थानेषुतमोगुणसमु
द्भवं ४७ प्राज्ञाभिमानिनंतत्रभोगमानंदसंस्मृतं मकारमात्रुकायुक्तंअ
वस्थाचसुषुप्तिकं ४८ आज्ञानंतेजतत्वंचदर्शितंतेजसंस्मृतं कृष्णव
र्णचपर्वार्धंवाचापश्यंतिसंज्ञकं ४९ सामवेदस्तुविज्ञेयंहृदिपद्मेषुशो
भितं तेजोमंडलसंप्रोक्तंवर्ततेसर्वदेहीनां ॥५०॥ ॥ आताकारणशरी
र सांगोसर्वेहिप्रकार एकातेथिचाविचार सादरचित्तेऐकिजे ५ तृति

यशरीरकारण पंचविंशतितत्वेजाण गुणरूपतथावर्ण दैवतस्था
णकर्मक्रिया ६ तेविस्तारेकथन स्वस्थतयेकाग्रमण हर्षीसिद्धहोक
राश्रवण शुशुप्तिकारणअवस्था ७ हृदयस्थाणिकारणदेह नमोगुणा
चाउभ्रुचहोय गाढमूढअवस्थापाहे विसरविठुयेदेहासि ८ प्राज्ञाभि
मानितेथे भोगआनंदसंस्मृते मकारमात्रकायुक्त अवस्थानिश्चितशु
शुप्ति ९ अज्ञानतेजतत्वदर्शन रूपविस्मृतिस्फुरण पर्वार्धदेहकृष्णवर्ण
वाचाबोलते पश्यंति १० सामवेदसंवितज्ञान हृदयपद्मीबोभेजाण
तेजोमंडलसंपूर्ण सर्वदेहीव्यापुनवर्तत ११ मरणविस्मृतिमूर्छानि
द्राचतमसावृता काळचतुष्टयंयांतिशुषुप्तिस्त्वाभिधीयते ५१
मरणविस्मृतिमूर्छना निद्रानामसिजाणा काळचतुष्टयभावना शुषु
प्त्याभिधानायानाव १२ ऐसियाक्रियसीदेखिजे तेशुषुप्तिजाणिजे आ

नापंचभूतांचेऔंशेज तेहिपरिसिजे सादरे ५१ श्लोक अवकाशं विस्मृतिं
चआवर्णत्वं तृतियकं निरावर्णप्रमाणं खं भागमाकाशपंचकं ५२ भ्रांतिः
शंकाशोषणं चशीतलिकरणं तथा धीटत्वमितिपंचैव वायुभागस्तदोच्य
ते ५३ गुढं दृढं स्तब्धं अविचारत्वमेवच सक्रेशत्वमितिपंचतेजोभा
गस्तदोच्यते ५४ टीका अवकाश विस्मृतिआचरण प्रमाणत्वआणि निरा
वर्ण ऐसे हिपाचहिजाण भागपूर्णआकाशाचे १४ आवकाशम्हणीजे
असत्यबोलने विस्मृतिते विसरणे आवरणबहुधावतिकरणे प्रमाणत्व
आपस्तुति १५ निरावर्णिचिस्थिति स्मशानवैराग्यउपजेचिति हेपाच
गुणअसति आकाशऔंशेतिकरण १६ भ्रांतिशंकाशोषण चौथेसी
तलिकरण धीरत्वहाचिगुण वायुभागनिश्चये १७ अखंडचिंतातेभ्रां
ति शंकालज्जातेनिश्चिति शोषणविश्वासघातिसभेसिंदरवतितेकंपा

यमाण १८ तेशितळिकणेस्वभावे॥ धीरत्वधैर्यत्वपाहातें ऐसापंचभागख
र्युंभेवो॥ होयनिर्धारवायुओंशि १९ गुढदृढत्वत्तम्रऐसे अविचारत्वसंकुश
हेपाचतेजोभागांश निश्चयसीजाणावे २० गुढत्वेलुब्धपण दृढत्वमिथ्या
दांभिकजाण कृतघ्नउपकारणेनेव्यर्थजिनेतयाचे २१ अविचारत्वबुद्धिसि
सदासुहृदावसवसी संकुशदुःखमानसी तेणेकुकर्मासिकंटाळ २२
मृदुत्वंपोशणंत्वंचहल्लाहलत्वमेवच क्लेदनंधारणंत्वंचआपभागप्रशंसते
५५ मुग्धत्वंचचलत्वंचलज्जाकीर्तनथैवच पिंडीकरणसंज्ञेयंकाठिन्यत्वं॥
चपंचकं ५६॥टी॰ मृदुत्वपोषणत्व तिसरेहल्लाहलत्व क्लेदनत्वधारणत्व ऐ
आपभागपंचकजाणावे॥ २३ मृदुत्वेसिगोडबोलि पोषणत्वशरीरचालि
हल्लाहलकपाटेचालि संशयमेळिक्लेदनत्व २४ धारणत्वेसिसाभिमान॥
ऐसेअपभागाचरण एवंपंचकजेविधान अपांशागलनक्रियचे २५ मुग्ध

५

त्वआणिबलत्वक लज्जांकितत्वजाणसम्यक् पिंडकरणकठिनत्व एवंपंच
कपृथ्विभाग २५ मुग्धत्वासिआज्ञापण बळत्वदुर्बळधातुकारण लज्जातें
किकमिरवन पिंडीकरणअविधीकर्म २७ कवित्वसर्वासि सहजबोल
नेत्यासि हेचपंचपृथ्विभागासि क्रियान्वयासिसांगीतले २८ एवंपु
चकविज्ञेयंपृथ्वीभागेतिमोच्यते साहदिकारणत्रेयंशरीरत्रयसंज्ञिकं
एतदुर्ध्वंचदेहेषुमहाहाररमुच्यते स्थानमीश्वरमाख्यातंजीवत्वंतत्रतिष्य
ते ५८ स्थूळहृदयकारण जाणिजेऐसेअज्ञान शरीरत्रयलक्षणसं
ज्ञाप्रमाणबोलिले २९ आताचौथेअवस्थेचिस्थिति हृदयस्थानाहुनिव
रति मूर्ध्निस्थानउर्ध्वगति देहनिगुतिमहाकारण ३० उर्ध्वपाहेचौथादे
हे महाकारणनिसंदेहे ईश्वरदैवततेथआहे लिनहोयजीवतेथे ३१ स्फ
षुप्तिसंधिपाहुन तुर्यरूजीवहोयेलिन तोचित्रीविरूपहोउन सनान

५

(१०९)

नक्तिऊनु ३२ ॥ टी० ॥ तत्सर्वंश्रृणुभोविप्रविस्तारंकथयाम्यहं शुद्धसत्वंगु
णप्रोक्तंप्रत्यगात्माभिमानीनं ५९ स्थानंमूर्ध्निमितिज्ञेयंभोगावभासक
तथा तुर्यावस्थात्वधर्मात्मीमात्रा विवेकज्ञानमाश्रिता ६० ॥ टीका ॥ ऐकासि
द्धविप्राहोश्रवण तोचिविस्तारसर्वसांगेन तेथेशुद्धसत्वगुण अभिमा
णिजाणप्रत्यगात्मा ३३ मूर्ध्निमस्तकऐसेस्थान भोगावयासकजा
ण तूर्यावस्थाअर्धमात्राजीवन विवेकज्ञानआश्रित ३४ ॥ टी० ॥ दृष्ट्यारू
पंवायुतत्वंनीलवर्णविराजितं प्रमाणंमसूरामात्रं पुराबाचार्यथर्वणे ६१
महाकारणदेहस्यमंडलंवायुमेवच कलाममष्टादशंप्रोक्तंमहाकारणसंज्ञ
कं ६२ वैराग्यंचमुमुक्षत्वमात्मतत्वतत्वदर्शनं कलाचतुष्टयंयांतितूर्या
वस्थाभीधीयते ६३ ॥ टी० ॥ वायुतत्वासिरूपपाहाने विराजितनिळवर्णे म
सुरमात्रदेहप्रमाण वेदअथर्वणवाचापरा ३५ ऐसादेहमहाकारण वायु

वेगसंपूर्ण अष्टादशाकळाजाण शोभायमाणजाणिजे ३६ वैराग्यआ
णिमुमुक्षपण आत्मतत्त्वदर्शन कळाचतुष्टयजाण अभिमाणतु
र्याअवस्था ३७॥ श्लो॰ पूर्णत्वंच असंगत्वंव्यापकंसर्वबीजकं अखंडत्व
मितिःपंचभागमाकाशसंज्ञकं ९४ अदात्म्यत्वउर्ध्वपदंप्रकाशत्वंतथै
वच चैतन्यत्वमनर्घत्वंतेजोभागःप्रकीर्तितः ९५ अजत्वंचअछेद्यत्वं
परापरत्वनिर्मलं आद्यत्वमितिपंचकंवायुभागप्रशंसते ९६॥ टीका॥
महाकारणचौथादेहे तेथेपंचभूतान्वयपाहे त्याचेपंचविंशतितत्वे
होय तोहिविस्तारुस्वयेबोलु ३८ पूर्णत्वआणिअसंगत्व व्यापकत्व
सर्वबीजत्व पाचवेंअखंडत्व आकाशभागत्वपंचक ३९ अदात्म्यत्व
उर्ध्वपदत्व तिसरेजाणप्रकाशत्व चैतन्यत्वअनर्घत्व हेजाणपंच
कतेजोभाव ९४० अजत्वआणिछेदत्व परापरत्वआणिनिर्मलत्व

पाचवेतेआद्यंत वायुभागत्वपाचहि ४१ ॥ श्लो० अक्लेद्यत्वंजगज्जीवं
ज्योतिरसत्वरूपकं अमृतत्वंकारुण्यत्वंआपभागस्तुपंचकं १७ अशो०
ध्यत्वंकारणत्वंपावनत्वमितिस्मृतं अमेध्यत्वंचआधारं पृथ्विभागस्तदु
च्यते १८ विस्तारंकथइष्यामिओं शातत्वस्तुपंचकं पंचविंशतितत्वेनि
महाकारणसंज्ञकं १९ ॥ टीका अक्लेद्यत्वजगज्जीवत्व जोतिरसत्वरूपक
त्व अमृतत्वकारुण्यत्व जाणभागआपतत्वाचे ४२ अशोशत्वकारण
त्व तिसरेजाणपावणत्व अमेध्यत्वआधारत्व पृथ्विभागासिजाणि
जे ४३ हेविस्तारेम्याकथिले पंचभूतांशपाचमेळे पंचविसतत्वेसक
ळे देहिनिर्मळमहाकारणि ४४ ॥ श्लो० देहमध्यमहाश्रेष्ठंनारीकेलफलो
द्भवत् अंतरादरः प्रोक्तंअंतरात्मासमाश्रितं २० ॥ टी० देहामध्यश्रे
ष्ठत्व महाकारणनिश्चित जेविफलामाजिउत्तमोत्त श्रेष्ठत्वतरिनारी

केळ ४५ आंतरादंतप्रोक्त त्यामाजिसंश्रित त्यामाजिजीवन्मुक्त स्वयेभा

सतचतुर्धा ४६ प्रथमत्वचास्थूळ त्वकाकठिनत्वसूक्ष्ममेळ कारणखा

द्यसोजळ महाकारणनिर्मळजीवन ४७ सकळजीवाचेबीज जीवनाने

मेळसहज तेचिकळानिजिनिज सहज चोजआत्माअसे ४८ नारीफळ

अंबुजीवन तेवीत्रयेरही आत्मानिधन देहदेहांतरकरोन असेसनात

नव्यापक ४९ [श्लोक] बहिस्त्रीपुरक्रीडेन नाम्नाजीवेतिप्रोच्यते जहादाज

हद्भावेनजीवोदेवः सदाशिवः ५१ अंतःस्त्रीपुरक्रीडेन नाम्नाजीवेति

प्रोच्यते ॥ अवस्थाचोन्मनि तदा शब्दंचजायतेतत्रलक्षणांशात्तिये

कं ५२ [टीका] ॥ आतापाहे बाह्यत्रिं डसि नामपावेजीवत्वययासी स्थू

ळसूक्ष्मकारणासि अविद्येसिवेष्टित ६५० त्याअविद्येचाहोनारास्थु

स्थुळआटळेसूक्ष्मांशु सूक्ष्मकारणिनिःशेषरहु वोरेजीवांस्वभविद्या ५१

सहदभावेजाग्रनित्यागे अजहद्योगेस्वप्नत्यागे सहदाजहदत्या
गात्यागे सुषुप्तिआंगेपैनिरसे ५२ ऐसात्यागनिहिदेहासि समुळ
आटेअवस्थासि तेव्हांजीवचिसीवपणासि अंतरत्रिपुरासिक्रिउत्तु ५३
तुर्याउन्मनिहितुरूप हेत्रीवाचेनिजरूप क्रियाकरीमायाहंसरूप श
ब्दुस्वासेपैनिर्माण ५४ तुर्याउन्मनिआटुन स्थूळसूक्ष्मकारण शब्दः
स्वासेपैनिर्माण स्वस्वरूपचिदानंदांबरीखेळे ५५ शब्दनिःशेषजेआ
टे तृतियआनंदप्रगटे तिन्हिदेहासिउमेटे निर्हेतउंछेखभेठे अनुले
खि ५६ प्रथमशुन्यासिफाटाफुटे शुन्यत्वतत्काळवोहटे येकत्वपणा
आंगीदाटे तेनसुटेनवविधा ५७ तेचिनवविधाकरीनाभजन तेचि
कल्पजायहारपोन पुन्हापाहेजवमुरडोन होयशून्यदाहावे ५८ येक

चिनववविधजाला तोसुन्यअलक्षठेला अंतरबाह्यरेवेलोलागला म
ध्येव्यापिलाभरोनिउरे ५९ चतुर्वेदिचानिर्वाहो त्यानिअवस्याच्यानि
र्देलो पंचमहाअवस्यानास्तिसंदेहो ऐसाअनुभवोवेदांति ६९० नौ
वागमिरौवमाति साहाअवस्यानिर्धारिति अवस्थांतरदेहस्थिति नि
र्वाहकरीनिरीवभम ६१ नयेसिध्याचियामना ह्मणतियथेराहिलि
भावना मनमुरडोनियानयना सिध्यांतसाधनाहृदयंदेलो ६२ सिद्ध
मुनिश्वरालागीपाहो। श्रीकपिलासिऊउपदेसिताहे सिद्धांतजकाद
वादेहे निःसंदेहिबोलीला ६३ अधउर्ध्वमध्येशून्य चौथेजकाम
हाशून्य काहीनाहिऐसेबोलने शुन्यभावजाणयानाव ६४ दत्तादेहो
दत्तादेवने निर्वाहोकेलेसिध्यमते तोप्रगटकेलागुत्यार्थे तोसादर

चित्तपरिसावे ६५ ब्रह्माविष्णुरुद्रदेवइश्वर सदाशीवपुरुषस्वतंत्र
शक्तिशीवपरब्रह्मतंत्र दाहायाअलक्षुत्रपरवस्तु ६६ सच्चिदानंदवि
शून्यी तत्वमसिम्हणतियालागुनि देशोदेहेदैवता चिआटनि जा
लिअनुलेखनिनवपरियंत ६७ एकापासुनिनवपर्यंत दाहावेपुन्हा
शून्येयेत तेनवअलक्षगणीत शून्यचाटनशून्यमये ६८ योलागी.
अलक्षदाहावादेहे सिध्यांतिकेलानिर्वाहो साक्षाशून्यजेकापाहो शू
न्यासीटावोकायेसा ६९ बाह्यत्रिरक्तिउन तेनावपाहेजीवपण जह
दाजहद्भावेजाण जीवआपणसदाशीवो ७० अंतःस्त्रीपुरुषीउम्ह
णउनी तेचिअवस्थाहोयउन्मनि शब्दनिःशब्दनिमेध्वनि तेपाहे·
लक्षनितिसरीया ७१ बाह्यत्रिपुरुक्तिउनाजीव जहदाजहद्भावेस

दासिव ॐ नमः त्रिपुरी उन्मनि भावो तिजा निसंदेहो ध्वनिचा ७२
म्हणाल्या तिन्हि त्रिपुटि विचार आणि त्यागात्याग भागनिर्धार हा कैसा
जाणवे साचार तरी श्रवणि सादर परिसावे ७३ आकार उकार मकार
चौथा जो ॐकार त्याचा एका विचार सविस्तर सर्वही ७४ प्रथम अका
री तिन्हि अवस्थान ते चित्त थि चेत्रि शून्य आधार स्वाधिष्ठान मणिपु
र भुवन जीवाभिधान क्रिडा करी ७५ प्रथम आधार स्थान ते चित्त
ब्रह्म याचे अधिष्ठान स्थुळदेह दृष्टि जाण अर्ह नेत्रस्थान जागृति
७६ अकार मात्रुकावाग्नि हवन भूव्याहृति रजोगुण विषयभोग ऋ
ग्वेद पठन विश्वाभिमाण उदेतस्वरु ७७ आचार लिंग शैवमत स्थूळ
देह विराजित याचिये अवसानि उभवीत ते साक्षादि भुवन ७८

लिंगदेहकंठस्थान स्वप्नावस्था उकारवर्ण अनुदात्त मैरेस्वे त्रिगुण
यजुर्वेद पठन भुवःव्याहृति ०८ गार्हपत्याग्निजाण विविक्तसुखदुः॰
खादिभुक्तवान गुरुलिंगयथादिसणन मणतेजस्कपणे अभिमा॰
णि ०९ याचेहोताअवसान प्रगटहोयेरुद्रस्थान तेथे अविद्याका॰
रण शक्ति आपणजाणया १० सुषुप्तिअवस्थान मोगुण स्वरी॰
तिव्याहृतिदेहकारण दक्षिणाग्निहृदयस्थान सामवेद प्रज्ञाभि
मानि ११ शैवागमिजीवलिंग बुद्धिजाणिजे आनंदभोग हेअवस्था
त्रिपुटिचांग अधःशून्यभागप्रथम १२ ऐशाअवस्थात्रयामाजि
पोहा बहित्रिपुरकिंहाअनुभवो शबलपदिवागवो स्वया हृति
आसेकुल १३ बहिरत्रिपुरावस्थातिष्ठि चराअर्धमात्रासहजभुव

1/7

नि जोपाले उेळा भरोनि त्याहो निद्रा कि आणिक कैचा २४ आता उ
र्ध्वशून्याचा भावो अंतु त्रिपुरा निर्वाहो साख्यमति चारावो उदय
पाहाहो अर्धमात्रा २५ तो देहे महाकारण अर्धमात्रा आधिष्ठान तु
र्यावस्था तेथे जाण प्रत्यगात्मा आपण अभिमानि २६ केवळ शुद्धस
त्वगुण मायाशक्ति संवर्ताग्नि अथर्वणवेद पठन जंगमलिंग जाण
ईश्वर देवो २७ ऐसे उर्ध्वशून्याच प्रथम चौथा ईश्वर देहे उत्तम यावि
रुअवसानि हो यउगम अवस्था पंचम उन्मनि २८ ज्ञानशक्ति अव
स्थाकाशत्रिभुवन भ्रमरगुंफा आधिष्ठान केवळाग्नि अंतःकर्णी
साहित्य समाधि जाण अतिपरावाचा २९ ऐसा तो प्रसादलिंग ॥
उर्ध्वशून्याचा द्वितिय भाग उन्मनिचा अवसान मार्ग पुरुषस०

118

वेगप्रगटहोये १० ब्रह्मरंध्रआधिष्ठान अवस्थाहेतुसंपूर्ण को
टिसूर्यप्रभापूर्ण प्रकाशघन दिव्यज्योति ११ शशीकोटिसुसित
ळ अविनाशाचि स्वरूपनिर्मळ अविद्याअनुमात्रमळ तेस्थळि
जाणअसेना १२ तरिहेतत्वंपदाचेशुद्ध परमात्माविशद साहित्यस
माधिशुध्ध महावंद्यमाहालिंग १३ तेथेशैवमार्गसरळ षट्स्थळ
निर्वाहोकेवळ तत्वमसिचतुर्विधाबोल पंचमअनुवादनास्ति १४
शक्तिपंचप्रनिपादिति तेथेपंचभूतराहाति अनुहातनिशुद्धिखे:
ति आतक्रिडनिशिवरूप १५ ऐसेहेउर्ध्वशून्य पांहेदृष्टिस्थिरनयने
त्र खंडरूपीध्यान हेतुपणेहोनसे १६ अधउर्ध्वशुन्यदोन्हि चिवर
निदाचि लिसाहीस्याणि ओनामध्यशून्यनयेनि सहजभुवनि

प्रकाशामये ९८ उर्ध्वहेतुधरीपवण तोस्वयखालता उतरोन न
धरिचतोश्रमाखागुण गेउचुजाणस्थिरावला ९९ दशें द्रियाचाव्या
पार आपुलाल्याविषइमादर आपणआपणाविषइनिर्धार राहे
स्थिरनिर्हेतपणे ११ तरितेनिर्हेतअवस्थाजाण येयेश्राक्तिचेआधि
ष्ठान स्वप्रकाशातेजोघन कोटिगुणपुरुषात्वे ७०० येप्रकाशा
सम्भावाचा परमाल्हादअष्टोम्भवाचा ऐसाप्रकाशमुळमायेचा
बोलिजेवाचाउदयोस्तु १ मायाशुधभावसंस्कारि आभावेवाढवि
स्वाकारि म्हणउनिमायचि योरी॥ निजनिर्धारीबोलिजे २ तेसु
ळमायामावळेपूर्ण तैप्रगटजीवआपण तेथेउष्ठेस्वस्वभाव
जाण निजस्वरूपीखुनपाहेपा ३ अधउर्ध्वहोनेकैचिगति तेथ

नाहि दिवसरात्री जेथी ज्ञाना विज्ञप्ति स्वप्रकाशमूर्तिसुखरूप ५ तेथे मुळशक्तिचा संस्कार जाण जाला निर्दुःखतो उन्मेखमात्र राहि॰ ला भावाभावनिर्मुक्त केला मग शीव आटला स्वानंदे ६ तेथे का॰ र्यकार्य पापपुन्य काहिच तेथे नाहि जाण शेश कोटि प्रभापूर्ण ॥ स्वप्रकाश घनतेजोमये ७ जेथे गुरुपादुका प्रकाश जीवशीवा चा तुरेअंश निष्कळंक ब्रह्मरस अचघा सर्वेशा सर्वदेही ८ शि वदेहे मध्य शुन्य प्रमाण याचिया अवसानि ब्रह्मपूर्ण जेका स्वरू॰ पनिर्विकल्प जाण अगम्य अव्यक्त पूर्ण अनुपम्य ९ तरि हि चि॰ असि परशुध्द जीवशीवाचा तुटला भेद अद्वये अपार आनंद कंद सुखजाण स्वानंदसुखा नित्त ०१० यथे उन्मेख आटला स

येअनुलेखप्रगटला जचितमहारपला प्रकाशालाबाव[illegible]प १०
केवळवस्तुचेठाइ नामरूपचानेनाहि परब्रह्मस्वरूपपाही उपा
धिदेहीनामनव ११ तरीब्रह्मनामअनुलेखासि बोलिजेतेउपा
धिवसी केवळजेका निजवस्तुसि नुठिनामरूपासिवाढ १२ सू
र्यकोटिप्रभापूर्णप्रबळ शोत्रीकोटिसुसीतळ स्वरूपीस्वरूपके
वळ परब्रह्मसेटळनव्हेस्थान १३ ऐसेदेहनवपर्यंत येकपणे
नवविधाहोत उपसंव्हारजेअवलोकित तोदाहावेहोतअलक्ष
शून्य १४ प्रथमशून्यमात्राव्ये व्यस्तावेस्तनवांकहोये तैचेजा
लेनवदेहे दाहावेपाहेअलक्ष १५ येकापासोनिनवपर्यंत शून्य
चिकारीअखंडहोत सर्वशास्त्रिहेचिनिश्चित माहाशून्यहोतअ

लक्षदाहोवे १६ शुन्यजेभागाचढे तेशून्यचिहोयेनिवाडे मालाग
गीशून्यमागेपुढे देखेचहुकडे शुन्यशुन्य १७ शुन्यबोलेशून्यचा
ले शून्यपाहेशून्यसरळे शून्यामाजिशून्यखेळे शुन्यनकळेआ
कळेशून्य १८ शून्यशून्यातेभोगी सुखसर्वांगीशुन्यालागी शु
न्ययोगीशून्यजगी शून्यत्यागीशून्यशून्य १९ नवइंद्रियवर्तनीशु
न्यपणे दाहावेतेथेशून्यमणे संकल्पविकल्पशून्य भोगत्यागणे
शून्यमये २०. पाहाचंद्रसूर्याचिमंडळे शून्याकारवर्ततिवर्तुळे
खप्रकाशशुन्यस्वकळे पंचभूतकेवळशुन्यमये २१ शून्यापा
सोनिजन्मघेउ शून्यप्रकाशेनरदेहवाढे शून्य भोगणेहे आवडे
शून्यासिवेउशून्याचे २२ आकाशशून्याचारहिवासु शून्यवाया

(123)

६

न्याविलास शुन्यतेजाचा प्रकाश जळनिःशेशुसुमये २३ शुन्यपृ
थ्वीपर्वतशुन्यमुये शुन्यामाजिवर्ततेजन शुन्यदेवोशुन्यभजन शु
न्यआपणसर्वस्व २४ शुन्यरोटिशुन्यनावा शुन्यनाटिशुन्यजेवा
शुन्यगोष्टिशुन्यमेवा नयेअनुभवाशुन्यकेसे ०२५ शुन्यमंदीर
शुन्यदार शून्याकारवर्तेनर शुन्यदृष्टिशुन्यसंचार दृष्टिसाचार मा
णिशुन्य २६ ऐसेशुन्यावेगळेकाहिचनसे जेजेदेखनेतेतेशुन्यदि
से देखनियावेगळेअभासे शुन्यचिअसेसर्वथा २७ शुन्यवासना
शुन्यगोष्टिवेडि शुन्यरसनाशुन्याआवडी शुन्यभावनाअनावडी क
रीखोडी शुन्यशुन्य २८ ऐसेहेगाशुन्यशुन्य घुयेतेयेसमसमान शु
न्यामाजिवर्ततेजन परिशून्यखुनननति २९ पूर्णसद्गुरुसूर्यप्रभादी

६२

ष्टि जेअवलोकिरूपामूर्ति तेहृदयशून्यशिष्याप्रति करिनिश्चिति
स्वस्वरूप २० ऐसामहाशुन्यसद्गुरु हृदयशून्यशिष्यनिर्धार सुखरू
पुताहेखेश्वरू करुणाकरुसद्गुरुमूर्ति २१ तरिऐसेऐका शुन्यदारा
वे तेचिअखंड वस्तुस्वभावे सद्गुरुरूपेजाणावे अन्यथानेनवसर्वथा २२
जेसद्गुरुरूपा उदउपडे तेअज्ञानतमजायप्रकाशपडे मगसहजदेखे
देहनिवाडे दृष्टिपडे शिष्याचिया २३ शून्यम्हणिजेकाहिचनसे परि
शून्यसर्वत्रअसे ऐसाअनुभवज्यासठसे तोगुरुपुत्रजाणिजे २४॥
ऐसेजे परिचयाआले शून्य त्यापरति तेवस्तुसनातने ऐसाअनुभव
पूर्ण शिष्यधन्यत्रैलोकि २५ ऐसेअंतस्त्रिपुरबाहिस्त्रिपुरे आणिशा
स्त्रलक्षणमध्यतिसरे यापदाचेनिश्लोकाधार विषयप्रकारेग्रंथ०

128

वाढला ३६ अंतर्बहिराकृतीयेसी रूपकेलेनवेदहासि आलक्षनि
धीरीले शून्यासी तेदाहव्यासि निजरूप ३७ हातवसांगितिलाविस्तारु
आताजहदाजहदप्रकारु तोहिप्रगटार्थरूपविस्तारु ऐकोनिश्रवणि
सारसिद्धहोवे ३८ राजहंसमेरुशिखरी तोजैउत्तरपृथ्विवरी आहा
रमुक्ताचाविकारी तरातरीधायत ३९ मुक्तप्रपंच्याचिआस्था स
भावेविचरेसहजता पृथ्विस्पर्षहोताचिनलता जहदाचस्यातया
चि ४० तेचिगर्भिअसताजाण सोहंभावेकरीचिंतन प्रसुतकाळ
होतातत्क्षण प्रपंचवायुजाणस्पर्षतु ४१ बाह्यस्पर्षहोतावायु
सि विस्मृतिपडे अखंडवस्तुसि कोहंभावेकरीदाहोसि अखंडत्व
रूपासिविसरला ४२ प्रपंचसंभ्रमभरलाआंगी तेप्हेबडीवाडवा

128

उलाजगी वायाचिविषयाचियासंगी नानायोनिमार्गिगुंतला ४३
ऐसाहोवोनियाजहद जैसेविसद्गुरूपद तेहोवोनियासावध अखं
डलांधेसहस्वरूप ४४ तेचिगतिहोयहंसासि आहारानिमित्यउत्तरेप
थ्यिसि जलदाचेस्थानयासि होयेनिःशेशीनत्वता ४५ ऐसासर्वेश्वर
चंद्रमौळि हंससारसर्वदाघाळि आहारात्तवसर्वकाळि सदासमे
ळिकिउतु ४६ हंससोहंभावेकरुण उर्ध्वगतिचालेपवन मार्गचा
खतिसोपान आकाशभुवनलंघिति ४७ हंसालागिहोयउपरति
सहजास्थितिसहजगति अखंडध्यानकरिति परमशक्तिपरात्मा
४८ विसरुनपडेचिनिबंध उर्ध्वगतिहोतिआजहाद स्वरूपीहो
वोनिसावध स्वानंदपदपावति ४९ आपणराहोनियाद्गुरी ससा

नासोडिला पृथिवीवरी तोन वजावो निपाधिकरी फिरे मा घोरे जेपि
चानेथे ५० तेविहंस फिरे चरता सोहंकोरे ळ्हे होता तैसे यभाजह
दावस्था जाणतत्वता निश्चय ५१ येकितो परमहंस नाना प्रकारीं वरी
वेरा जळ दाजळ देतोचि सर्वेत्र अरिनाश तो जगदात्मा ५२ हंसजेसा
फिटीक रीळ नानावस्तु ते भासे सकळ येकु चितो अनेक लिला॥
व्यक्ति कळापावेतो ५३ रक्त श्वेत कृष्ण निळ पित प्रभा परमसोज्वळ
शिळा रंगी रंग रीळ स्वय निर्मळ निवाड ५४ तैसा जगदात्मा ये
कु तो चिदत्मा देहे व्यापकु येक अनंत अनेकु क्रिडे सम्यकु चराचरि ५५
श्लोकार्थी सिद्धरी ठेला अर्थपाल्हाळ वाढविला ऐसे त्यण्यावेष्यो
ते मला तोचि स्तारु कथिला अनुभव ५६ अंतर बाह्य क्रिडसि॥

जहदाजहल्लक्षणेसि शब्दार्त तियेवचनासि ऐसियापदासिरूप
केले ५७ बोलत्ताचिश्लोकाधार नाथेरेचिग्रथविस्तार हृदस्थग
डुनिकपिलेश्वर आपुलागुह्यविचारबोलविला ५८ मिनव्हेकवि
त्वकर्ता कपिलगोविंदबोलविता तोप्रगटेनमजआतौत्ता गुह्यार्थे
प्रगटदावि ५९ म्हणग्रंथनकरीम्हणता मीपणाचाचढेमाथा तेपो
नियानिजतत्वता होयवदविताबळात्कारे ६० सोगेनिसंसारधं
द्यासि ग्रंथकथिबळात्कारेसि दुश्चितपणमानसि ग्रंथाचिवंच
नेसिकरवितु ६१ आसनिभोजनिद्रायनि छंदुलागलाग्रंथाचा
म्हणि तेचिजाग्रतिं उठाउनि करविस्वप्निलाग्रंथ ६२ तेचिसुश्रुति
निजध्यासी गोविंदप्रगटेहृदयासि श्लोकार्थटिकासंरसि अनुभ

वेदेखन्यासिंचदवि ९३ ऐसेऐकतांसंतसाधु यथार्थम्हणतिअनुवादु
श्रीकपिलमुनिसिध्यसंवादु गुह्यप्रबोधुश्लोकार्थि ९४ जेंतत्वता
चिंतोषकेला तरुणोपायेननाला अनुभवलाधेंभोव्याभाव्याला
मगसुगमकेलाउपावो ९५ चदुनकोपरिहारु तुझेमुखेबोलेसद्गुरु
अर्थऐकतांगोडप्रियकरु ऐकावयापुढारिइच्छाअसे ९६ श्लोका
र्थगोडठेला आवडीगलनस्वरूपाला जैसगुरुसंतुष्टजाला येदेव
हिलाश्लोकार्थ ९७ ऐसेऐकतांसंतवचन चित्तिचमत्कारीमन भ८
लोआठवदिधलासज्जन होत्तोनिमग्नअनुभवे ९८ विसरलोहो
तोश्लोकासि निमग्नहोउनस्वरूपासि अनुभवेबुडोनश्लोकासि पु
ठेविवंचनेसिनाठवे ९९ तोआठवोभक्तादिल्ला साधुसंतदयाळा

५८

करीतिरूपादिनालागुंदुतयालागसभावे ८० नमोनिसाधुसंतासि वि
नउनिश्रोतेसज्जनासि ग्रंथवदेश्लोकान्वयासि कराश्रवणासिद्वू॰
पेणे ८१ ॥श्लोक॥ तत्वमसीतिविज्ञानंचतुर्थदेहसंज्ञितं गुरुमुखे॰
नज्ञातव्यंमन्यथाप्राप्यतेकथं ८१ ॥टीका॥ ऐसेस्वरूपसदोदितु जे
नामरूपातितवस्तु स्वरोदेहाचाप्रांतु अनुभवतिसिद्धसाधु ८२ तो
चितत्वमसिविज्ञान चतुर्थदेहिस्वस्थापण तेगुरुमुखेअनुभउन
अन्यथाजाणकेविप्राप्त ८३ सर्वोसाज्योनिरूप महाकारणिखेळे॰
आपु तेजाणोनिनिजअमुप होयप्रदिसदेखने ८४ प्रत्यक्षतुर्या॰
वस्या माहाकारणदेहनिगुता सर्वसाक्षिसिवर्तता जाणावेतत्व॰
नागुरुमुखे ८५ नेदृष्टिविदेखने श्रवणाचेऐकणे घ्राणाचे॰

सुगंधघेने रसनेचाखनेस्कदासि ८१ त्वचेचास्पर्षजाणता हस्तेक्रि
याकरविता चरणीस्वयचालविता सिष्यमविना निजसुखे ८२ ॥ श्लोक
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्त्तव्यंचात्मदर्शनं अहंदेहीजीवबुद्धिवर्त्तते सर्वदे
हीनां ८४ चतुराशितिलक्षाणि योनियंत्रेषुगच्छति अतःपरं किमस्ति
चेसंदेहंत्यजतेधुना ८५ साक्षात्कारप्रकाशेन स्थिरचित्त भवेध्रुवं मुच्य
तेनंतयोनिभ्योजन्ममृत्युविनाशनं ८६ ॥ श्लोक गुदेमलविसर्जन मुखे
स्वयेभक्षण ऐसेसर्वेंद्रियचालुन अकर्त्तेपणनिजात्मा ८७ जाग्रति
सिजागविता स्थूळदेहासिनत्वता सूक्ष्मीस्वप्नासिदेखता होयविश्रा
मताकारणि ८९ नोचिसुषुप्तिचाठावो सर्वसाक्षितुर्यापाहाहो मान
कारणचौथादेहो आत्मास्वयंमेवनिर्धार ९० हातत्वमसिचाअर्थु वि
ज्ञानसिद्धजाणतु यालागीसाधकसमस्तु प्रवर्त्तावेहितार्थसाध

१३२

नी ८१ तस्मात्सर्वप्रयत्नेकरून करावेआत्मदरुज्ञान नरिचसार्थक
जीण लाभजाणनरदेही ८२ टाकोनियाजीवत्रीवभेद स्वस्वरूपीहो
वोनिसावध आत्मदरुशेण करावेशुद्ध जेस्वानंदपदप्रयत्ने ८३ तेविस
रूनिजीवबुद्धि मिदेहीवर्ततेअज्ञानछंदि ऐसेजीवत्रीवपदि भोगीत्रि
शुद्धियोनिसि ८४ राहाटमाळियेचियापरि यंत्रयोनिफेरेकरी चौऱ्या
सिलक्षयरस्मारि जीवकुअघोरीफिरताति ८५ सकळयोनिमाजिनर स
कळासिश्रेष्ठआधार ऐसाउत्तमजन्मपावोनिसार चुकेपामरआत्म
हिता ८६ चौऱ्यासिलक्षयोनि फिरणेलागेजीवालागोनि जविउपरति
नव्हेआत्मदर्शनि तंवरियंत्रयोनिनचुकति ८७ जोचुकेआत्महिता
सि तोचिनाडलानिश्चयासि जन्ममरणनानाजंतुसि नचुकेत्यासिस
र्वथा ८८ नरजन्मतोपरमपावन त्याहिमाजिब्राह्मणवर्ण येथेयऊन

भ्रांतिपण आत्मसाधननकरीति ९ पाहेनरतोचिनारायन संदेहस
जुनिमुनिनरनारायन जोसाधिआत्मदर्शन तोसाह्यानरनारायण
होये १० नरिहोयप्राप्तपुरुष जोसंदेहत्यजीनिःशेष निर्विकल्पनिरा
स देखेआत्मवाससाक्षात्केलाधला ११ ऐसानिश्चयोबानला तोचि
अनंतयोनिपासोनिसुटला जन्ममृत्यपासोनिचुकला अढळला
धलाऐसेरूप १२ मगतोजीवजिनचिमेला सहजजन्ममृत्यासिना
सिला सर्वसाक्षीहोवोनिठेला भोगत्यजिलाअनंतजन्मिचा १३
अनंतजन्मयणेचीजन्मे जन्मपावेअनुभवसंभ्रमे पुढतिनपावेज
न्मकर्मे हेकानवर्मेजाणिजे १४ नरजोचिहोयत्वानशुकर सवे
चिहोयखरमार्जार साक्षिहोवोनितोकिर अश्वआसीवारतोचि

होये ९६ जेजेदेखे त्याचिबोलि मानविबोल्लेआपुलिबोलि तेव्हा
चितेयोनिअनुभविलि यात्राकेलिसकळिक ९७ जागृतिमाजिऐ
सापाले तोचिसादृश्यस्वप्नीहोये सुषुप्तिखेळेसुखे निद्रस्तआहे तु
र्येस्वरुराहे निमग्न ९८ ऐसाजोकानरदेहो देवोचिजाणावामानेवो
येघेनधरावासंदेहो आत्मानुभवो तोऐसाचअसे ९९ ऐसेसस्वरु
पजयाठसावले तेतुर्यस्थआत्माविठेवे जन्ममरणसमुळछेदिले
फेरेचुकविलेअनंतजन्म १०० ऐसियासाधनिजन्ममरणखुंटे अनं
तजन्मकेचेभोगवटे कर्माकर्मछेदोनिस्पष्ट प्रवेशानिशंकस्वरु
पी ॥ १ ॥ श्लोक ॥ ऋषिभिरुवाच ॥ देहनिर्णयस्थानंच वर्णव्यक्तिस्तथैव
च प्रमाणंसर्वतत्वाणि विस्तारंकथितंत्वया ७७ श्रवणदर्शनंनैवबुद्धि

133

६८

कर्मविवर्जितं आत्मवत्सर्वभूतेषु न त्क्षणादेवलभ्यते ८ ॥ टीका ऐको
निश्रीकपिलमुनिचेवचने संतोषलेऋषिसिद्धाचेमणे पुढतिऐका
वयागोउकथने करितिप्रस्णहृषीसीक ३ ऋषिसिद्धवाचेबोलति
देहनिर्णयस्थानयथोक्ति बोलिलेतिवर्णव्यक्ति तेप्रचितिमानिलि २
सर्वसतिचेप्रमाण जेथेनिवेअंतःकर्ण तेसांगीतलेविस्तारेकरोने
कृपाकरोनिस्वामिया ४ तरिआत्रांकायेकगमलि श्रवणदर्शनेवि
नभवलि जीवबुध्दिविवर्जितमेलि आत्मतनकाळिकेविठसावे ५
सर्वभूतियेकभूतेष आत्मासर्वनिश्चयास तोदेवोलाभेतत्क्षणेस
तोसारांशबोलिजमुनि ६ नाहिजयालाश्रवण आणिनकरीताही
दर्शन नसेजीवबुध्दिवर्तन जयोलागोनिविवर्जित ७ आत्मवत्स

६८

र्वभूतेषु सर्वत्र आत्मा या रहिवासु ऐसा भासे जो परेनु सा उपाय सि बोलि
जे ९ जेणे देवो ततक्षणि लाभे तो उपावो बो निजसुल भे सुखस्वानं
द पूर्ण गर्भे होइ जे स्वयं भमानासि ॥९॥ श्लोक ॥ शरीरं वेदसंख्याच प्रसा
दरूपे बोधितं आकारोस्यार्द्धभागे च मंडलं वायुनिश्चितं ७९ ॥ पद्मो ॥
स्ति छिद्र लाकारं चक्षुर्नामेति कथ्यते ॥ तन्मध्ये सर्वसारं च दर्शितं च महा
मुने ८० ॥ टीका ॥ तरि वेदसंख्या प्रकार स्वामि सांगितिले शरीर प्रसा
द रूपे बोधिले सार जे अपार निजसुखवस्तु १० आकाराचे अर्धभाग
वायु मंडळ असे सांग पवन चलन महा वेग तो वायो सर्वांग निश्चयसी ११
पद्मास्ति छिद्र दलाकार चक्षुर्नामे मनोहर त्यामाजि सर्वसार दाविक
पिलेश्वर महामुनि १२ जो छिद्र दलपत्राचा आकार तोचि चक्षुस्थानि

निर्धारु वायोचि वसते निजाधारु आकाशमाचार अर्धस्यते १३ ऐ
सा नयनाचा गवो त्यामाजि सर्वसार अनुभयो वस्तुसारख विलिख
यंभेव मुनिरावो कपिलवर्या १४ नेत्रकमळि दोन्हि दळे माजि स्वरूप
भासे केवळे दोण्हि दळे प्रतिबिंब आदळे पाहाता अचळ येकचि १५
दर्पणाचिय मंदीरि भितिस भोवति दर्पणहरी माजि प्रवेशता भितरी
पृथुकाकारि प्रतिबिंब १६ आपण तो येकचि उभा जिकडे पाहे तिक
डे प्रभा आपुलिया स्वरूपाचि शोभा प्रगट दिशो दशा दिशा १७ वस्तु
तैसा स्वियेकचि आपण पात्राभेदे भासे भिन्नभिन्न परि स्वरूपाचे
अनुसंधान अखंडघन सर्वथा १८ ऐसे मास्वियगळा स्वरूप दावि
ले स्वलिला दोहिंचीते येकचि केलि कळा पाहाता पाहिला मरा

मुने॥ ३९॥ श्लोक॥ नात्यधःस्युगतिकावा मध्यसोपाधिमागताः पट
लं फलपुष्पंच अनात्माजायतेतदा ८१॥ व्यापारादिक्रियासर्वाआ
चरंतिकथंवद॥ अनात्मातत्कथंजातो कुत्रस्थाणेसमाश्रितः॥ ८२
टीका॥ परियेकसंशयपोटि ज्यासंधासिकैचिदृष्टि मध्यउपाधि
संकटि नाशादृष्टिपैहोये २० किंवापडळोळाआले तेणेकैसेआ
त्मयासिपाहिले किंवापुष्पिफळीफळले हांशायगमलेंहेमनि २१
उपाधिवसेउळ्यासि नाशाजालाआदिमध्यासि तरितोअनात्मा
परियासि नाहिदृष्टिसिकायजाला २२ व्यापारादिक्रियासर्व कैसे
होतिअंधस्वभाव जोआत्मयासिनिजठाव तोनसतास्वयंमेवविरा
ला २३ अंधतरिअसेनेत्री परिव्यापारकरीसर्वत्री क्रियाआचरेंई

(139)

द्रियगात्री पुरिआत्मत्वेंनेत्रीनदेखो २४ तरितोअनात्माजालाका
ये कवणाधारेआत्माराहे यान्चियावर्तनुकिचिसोय कवणाश्रये
पेल्मणावि २५ ॥ स्लोक ॥ नेत्रस्थदेहचत्वारितत्वंतत्वसमाश्रितं ॥ पंच
प्राणसमायुक्तं वपुःसंचरतेकथं ॥ ७३ ॥ एवंचप्राससंदेहं छिंधिसंशयतत्त
त्वतः ॥ वाचामंजरिवर्षेन मनःशांतिप्रयच्छमो ॥ ७४ ॥ टीका ॥ स्थुळसूक्ष्म
कारण चौथादेहमहाकारण यान्चितत्वेपंचविंशतिगुण हेकवणाधा
रेराहिली २६ तत्वेंतत्वासिकेसाआश्रयो पंचप्राणकवणान्वयो सं
चरेकैसादेहिंदेहो हानिर्वाहोबोलिजे २७ समयुक्तपंचप्राण कवणे
गइअसेकवण देहीसंचरेकोठुन हेनिवडुनसांगावे २८ ऐसासंदेह
आत्मालागुण प्राप्तजालाअसेजाण रूपाकरोनितत्वतापूर्ण करी

छेदन संशाये २९ स्वामितु मचि मधुरवाणि गमे सुधारसा निरवानि
साधकचकोराला गुणि वृषांव घनि पूर्णचंद्र ३० कि अर्धरात्रीचे भा
गी वाज मधुर सारंगी तेणे सुख पावति योगी अंगप्रत्यांगी तल्लाळ
३१ अंबरी वर्षे घन तुखारा आनंदे नाचति मयोरा तेवि बोले मंजुळ
मधुर करित हर मन शांति ३२ मन संत सजा हाले संकल्प विक
ल्प संशाइ म्याले विषयसुखासि रातले संत सजाले विषयताप ३३
वाचा मंजुळ वर्षोनि शांत करि मनालागोनि तु सामर्थ्यवंत त्रिभु
वनि होसि महामुनि कपिलसिद्ध ३४ ॥ श्लोक ॥ कपील उवाच ॥ इ
दं प्रश्नं महाश्चर्यं पूर्वं चोपन पृच्छति ॥ ऋषि सिद्धगणा सर्वे श्रोतव्य
मिति नलन: २ ॥ इति ज्ञाता प्रवक्ष्यामि चिना कंचिन्न वचनात ॥

सुसम्यक्स्वस्थबुध्याच्चित्तमेकाग्रतां कुरु २० ॥ टीका ॥ सिद्ध
चेरे कोन प्रस्त्योत्तर कपिलाचार्य वदे गंभिर ह्मणे भला केला प्रस्नोत्तर
आश्चिर्य अपार वाटत्तसे २५ ऐसा प्रस्न मज लागुणि पूर्वि केला नाहि
कोण्हि धन्य तुह्मि समस्त मिळोनि सादर होवोनि आइका २६ मिह्मणे
ऋषी सिद्धगण हो सावधान ऐका श्रवणि हो अपूर्व प्रस्ण केला पाहा तो
परिसा सावधानें तत्वता २७ सम्यक् बुद्धि स्वस्थ चित्ते येकाग्र करा श्र
वणाते मि वंचनार्थ करीं तुह्मा ते गुह्यज्ञानार्थ तिवेद्न २८ जो मज य
ठका आहे तत्वार्थ मि तुह्मा न करी वंचनार्थ सज्जन सम्यक करोउ नि स्व
स्थ परिसा गुह्यार्थ निरोपण २९ ॥ श्लोक ॥ गर्भाधोभिर्घतेमध्यपद्द
लं पुष्प ग्रंथिषु नेत्रो चत्वारि संप्राहे देहत्रयकुतो गतः ८८ ॥ टीका ॥

तदा तिष्ठति कुत्रात्मा व्यापारः क्रियते कथं इत्येवं प्रश्न सुष्माकं धुषंवा
क्यमिदं शृणु ७८ ॥ श्लो ॥ तुम्हि प्रस्न केला ऐसा गर्भाधापासि आः
स्माकेचा पुउळ भालियाउ ळसा वाढे वकसा पुष्प फुळ ४० मुळि
चा गर्भ धयेक दुसरा पउला आत्रांक तिसरा फुल पुउसम्यक् चौथा
चउ सदेखब फल वाढे ४१ ऐसे जेळ चारि प्रपघाति होता देहत्रयंकेवि
असति आत्मा कोणे ठाउ तिष्ठति व्यापार होतनके विउंद्रियाचा ४२ क्रिया
कर्मे केसे चाले ऐसे आशंके चे पै बोले तेचि निश्चयु वहिले दृढवाक्य
भले अनुवादु ४३ हाचि तुमचा प्रस्न कि भला केला सिजस कळि कि
सावधपणे ऐका कि सादर श्रवणि होउनी ४४ दृढनिश्चयो तु साकरा
जे मि सांगतो वचन अवधारा जो प्रस्न केला उत्तम बरा प्रत्योत्तरापरी

सोव ४५ ॥ श्लो० ॥ धातासृतमिदंश्रृष्टिस्थावरंजंगमंवपुः प्रारब्धअनुसारे
णनिर्मितंपंचभौत्तिकं ४६ जलजंनवलक्षंच प्रत्यकंनामवर्णकैः जल
जंनामजंतुश्चनेत्रकर्णादिवर्जितं ॥ ५० ॥ टीका ब्रह्माश्रृष्टिकरीनिर्माण स्था
वरजंगमदेहजाण प्रारब्धानुसारेप्रमाण पंचभौतिकनिर्माणपैहोति ४६
स्थावरह्मणालजेकोण वृक्षवल्लीआदिकरोन पर्वतआणिपाषाण
स्थिरह्मणोनिस्थावर ४७ खगमृगादिपशुजाण मनुष्यदेहआदिकरू
ण हेचालतिचंचळपण जंगमबोलनेयानाव ४८ जोकास्थिरते
स्थावर जंगमतेविचर आदोहिचाऐसानिर्धार जाणिजेचतुरनिजा
न्वये ४९ स्थावरभूतानासंगु जंगमपवनाचावेगु चराचराचा
प्रसंगु जालायोगुस्रृष्टिचा ५० पंचभूतेसकळदेही श्रृष्टिविस्ता

रिलिपाही चोऱ्यासीलक्षयोनिहि बहुधाआकृतिनिर्मिल्या ५१
यामाजिजलजनवलक्षयोणि पृथुकाकारवसनिजिवनी भि
न्नभिन्ननामाभिधानि मच्छकासादिक्रिडति ५२ जलकनामेज
तु असतिनेत्रकर्णादिवर्जितु नेयेकार्यईंद्रियारहितु आचरतु
क्रियसी ५३ श्लोक श्रवणंदर्शनंगम्यंआहारकरकर्मभि जिंव्हा
त्वचासमायुक्तंवर्ततेंद्रियमष्टकं ११ यथासर्पोविनाकर्णपाणि
पादंतथैवच श्रवणंनेत्रस्थाणेषुगमणंकर्मरूपकं १२ टी० श्रव
णदर्शनिविन अष्टेंद्रियवर्ततिजाण आहारक्रियासर्वकारण जिं
व्हारसात्स्याखितु ५४ रसस्वादजिंव्हाघेत त्वचास्पर्षज्ञाणत घ्रा
णसुगंधघेत मुखेंभक्षितआहारासि ५५ करक्रियसिदक्षहोये

(145)

सिध्छरतिसुखान्वये गुदेमळादिविसर्जनपाहे चरणचालिस्वयेचा
लत ५६ ऐसेअष्टेंद्रियाचिकर्मे सहजूहोतिसंभ्रमे जीवंकाळ्चायु
क्तनेमे इंद्रियधर्मेहोतसे ५७ प्रत्यक्षपाहेसर्पजाण दिसतिकेसेनि
विनाकर्ण हस्तपादाविनगमन करीजाणसर्वदा ५८ नेत्रद्वारेकरी
श्रवण चपळसर्वांगचालन हस्तपादाविनगमन करीजाणसर्व
दा ५९ ऐसेकितियेकप्राणि नोहेइंद्रियविनआचरणि करीतिस्व
सुखक्रीडनी नोहेअष्टकप्राणिइंद्रिया ६० सर्पाडोळियाचेश्रवण
होय नेथेकर्णाचिप्रयोजनकाये हातापायाविनचालताहे भुजंः
गान्वयेदेखिजे ६१। श्लोक बंधनंपाषरूपंचकर्तव्यंद्राकमेभिः
स्थावरेषुलतावृक्षइंद्रियेकंत्वचास्मृतो ६२ आहारवृद्धिक्षि

सर्व

णंच फलपुष्यंतयेवच देहोस्तिनस्यस्थुलसूक्ष्मादिकंतथा १४

टीका पापरूपेअसेबंधन इंद्रियाआधिष्ठान इत्राधाकर्मकरी

वर्तन कार्याकारणसुटना ११ स्थावरजाणिजेवृक्षजात पाषाणप

र्वतादिसमस्त येथेइंद्रियचिदिसत त्वचानेमस्तसर्वांगी १२ तया

सिसर्वसाक्षीतुआहे उत्पतिस्थितिप्रलये तयासिफळपुष्यहोउ

लागे नाहिदेहकेविसणावे १३ आहारतयाचेजीवन नोहितसे

वृक्षिण पुष्य फळहितयाहोण देखाला गुणिसकळ १४ तरि

क्षात्रियाठाई स्थूळसूक्ष्मादिदेहपाहि असतिजाणनिर्वाहि प्राण

पंचकहिष्यंतर्गत ॥१५॥ श्लो॥ स्थुळरंतर्गतंदेहस्तथाप्राणस्तुपंच

कं दुष्कृतेनैवजायतेगर्भोधस्यलक्षणं ॥१५॥ टी॰ स्थूळाचियाअं

(१४७)

नर्गत देहेसमस्तअसत प्राणपंचकनिश्चीत यथास्थितपैअस
ति ६६ इंद्रीयामाजिनयन नसतानासत्तेक्षण निज्ञान हेबोलने
विपरितअप्रमाण नयनाचानयनज्ञानअसे ६७ तरिगर्भांधाचेल
क्षण अंतर्गतअसे निजज्ञान ज्ञानस्वरूपतोचैतन्यघन आत्मास
ज्ञाननिजदेही ६८ तरिदुष्कृति सिद्धगण हेगर्भांधाचेलक्षण स्था
वरजंगम वृक्षबोलन केलेखंडनप्रथमप्रश्ने ६९ स्थावरवृक्षाचे
ठाई गर्भांधलक्षणपाहि हेजाणिजे सिद्धनिर्वाहि दुष्कृतदेही वि
कल्पनकरा ७० श्लो० नेत्रस्थाणे स्थितोदेहीवर्णव्यक्तिस्तथैवच॥
साक्षिमाणित्रतियंच व्यापारस्थूलदेहीषु ७१ अंतःस्त्रिपुरक्षिंडन
व्यापकं सर्वदेहीनां एवमात्मास्थितिंतत्रजात्यंधस्यलक्षणं ७२

॥ टीका ॥ तेथे कवण दुष्कृत गर्भांधासि जो निजें देखना सर्वांसि तेचि
असे गर्भांधापासि ज्ञानरूपासि सोज्वळ ७१ आत्ताजात्यंधाचि स्थि
ति तेहि रे कायथा निगुति जणे संशय छेदिति तेचि निश्चिति बोल
तो ७२ नेत्रस्थाणि असे देहे वर्णव्यक्तिस्वरूप आहे साभिमाणि जो
पाहे स्थूळ देही करी व्यापार ७३ स्थूळ देहिचा व्यापार मन अभिमा
नि धोर कैसा करीति क्रियाचार तोही निर्धारें ऐकावा ७४ अंतःस्थि
पुरु क्रिडा करी तोचि व्यापक सर्व देहांतरि ऐसा आत्मा तिष्ठे निर्धा
री जाण ऋषेश्वर सिद्ध हो ७५ ऐसी असे आत्मस्थिति तेचि जात्यं
धाप्रति हेचि लक्षण निरुति आत्मस्थिति जात्यंधाचि ७६ ॥ श्लोक ॥
दृष्टि वाक्यादि व्यापारं लनाष्टक्षेषु वर्तति जलमध्यस्थितं पमं भा ८

(१५१)

आकाशेभानुतिष्ठति १९ मित्रदर्शनसंतोषा पद्मपत्रविकासतेः

सूर्यकांतितथापुष्पं भ्रमंतिभानुसन्मुखे ११ चक्षुश्चाद्भकथनास्तिः

परिहारोभवंतिच रंभाप्रसवकालेतुश्चाद्धरात्रप्रवर्तते २०० ॥ टी॰

लता वृक्षजेस्थावर त्याचिहिअसतिव्यापार दृष्टिपाहातिसाचा

र याक्यपरस्परबोलति ७७ आकाशीउगवेसूर्यमंडळ जळामा

जिविकाशेकमळ नयामाजिनसतिजरीडोळ सितितळकेविं

जाणे ७८ सूर्यदर्शनितत्काळ जळिविकाशेकमळिकमळ याः

लागीडोळेअंतर्मळ ओहतनिर्मळजाणिजे ७९ आकाशीसूर्यप्र

काशे पाहाप्रत्यक्षडोळादिसे मित्रदर्शनाचासंतोष विकासतिक

मळणि ८० कमळिकमळबहुवस रक्तस्वेतवृक्षराजसे निळ

पितादिविशेष परमोल्हासेशोभति ॥ अस्तुलेनागभत्ति कम
ळे मात्रम्लानहोति उदयेहोणाचिप्रकासाते पद्मास्थितिगेळापाहे ॥
कमळेआणिकमळापति पाहादोघाचिअत्यंतप्रीति मित्रदर्शने
संतोषपावत्ति विकासतिसर्वांगे ॥ दिवसउगवतास्थिति रक्ष
पल्लवपसरति सावरिचांदिअगास्ति रक्षजातिअनेक ॥
सायंकाळिहोतयानिगुता पल्लवमिळतिनतला तरीगेळापाहे
तयानिगुता सायंप्रातरजाणति ॥ गगणिसूर्यभ्रमणकरी ॥
सूर्यकांतपुष्पपृथ्वीवरी सूर्यप्रभापाहोनिनेत्री स्वानंदगात्रीपु
ष्पाचिया ॥ जिकडेजैसासूर्यफिरे सूर्यकांतपुष्पतयासमोरे
ऐसापदार्थमात्रसाचारे नेत्रसाचारजाणिजे ॥ चक्षुनाहिरे

(152)

सात्राकु नोबोलिजेनसिद्धहोअसमंधु परिहाजाणावाअनुवादुद्द
ष्टिआहेप्रसिध्धुसर्वासि ८९ दृष्टांतासिबात्यनेदेखिजेमुख परिआहे
तेनिःशेष हेजाणावेरंभाफळिदेख किरीकोरीहाकत्राळाचि ९०
रंभाप्रसुतहोतेकाळि शाकुकरीअतिआगळि हेतरीजाणिजसक
ळि इंद्रियावेगळितेकेसि ९१ कर्दळिवनिकिरिकीराट प्रसुतका
ळिहोयेबोभाट हेसर्वत्रजाणतिप्रगट नास्तिक्यत्राळुतोकेसा ९२
नाहिंडोळ्यातुमचेबोलने तेसत्यकेलेयादृष्टांताने परिहारके
लाचचेने ऋषीसिद्धगणेजाणिजे ९३ देहीद्वारीयेकचिडोळा ॥
परिपक्षिपाहेकाउळा येकचिदेखणेदोहीबुबुळा तेचिसर्वकळा
प्रकाशी ९४ यालागीडोळाआहेसर्वासि मुख्य पाहेअंतरंगासि ॥

हृक्षवळियादृष्टांतासि जात्यंधद्रोकीनिरसिले १४॥ श्लो॰ इंद्रिय
द्रिंयमाश्रित्यक्रियाकर्मप्रवर्तते तथा प्रोक्तं चगर्भाधाज्ञातथंच
द्रिंयमाश्रित्यक्रियाकर्मप्रवर्तते तथाप्रोक्तंचगर्भाधाज्ञातयंच
विचक्षणे १ पश्चात्प्रारब्धभोगेनदेहांतरंभविष्यति सर्वेंद्रियस
मायुक्तंस्वस्वदेहमवाप्नुयात् २ टीका इंद्रियामाजिइंद्रिय परस्पर
करोनिआश्रये सर्वकरीतिकर्मक्रिये आपुलालिव्यापारे १५॥
डोळानसताहिपाहाणे श्रवणनसताआयकणे घ्राणनसताम्हु
गंधघेणे जिंव्हेविनरसचाखि १६ चरणेविनचालणे हस्तेवि
नघेनेदेणे गुदेविणपुरखणे नसेकारणेलिंगाचे १७ रतिसोख्य
भोगणे त्वचेविनस्पर्षजाणे वाचेविनबोलणे अनतर्क्यपणेसर्वक
री १८ ऐसाअनुभवजाणता हृक्षकरितिइंद्रियाचिवार्त्ता जोइं

ड्रियाचाआधिष्ठिता तोसहजतत्वतानिजात्मा ९९ तरिऐसेजे
काललक्षणे तेसहजजाणनिविचक्षणे गर्भाधाचेजेलक्षणे केले
खंडनयान्नाडे १०० देहीअसताविदेहपण ऐसेदेहांतरहोनिजात्म
ण देहप्रारब्धाआधिन भोगभोगणेनाऐसा १ तस्मात्प्रारब्ध
भोगेकरूण सर्वेंद्रियसिसंपन्न देहांतरहोनिजाण स्वस्थआपण॰
निजदेही २ श्लो॰ म ध्यचायंतदृष्टिश्चवपुस्वयगतस्तदा संत्यपंछे
दृढबुद्धिभक्ताक्यवज्रशास्त्रतः १ इश्वेरनाग्निनेत्रेणस्तदहनम
न्मथं विख्यातंसर्वशास्त्रेषुप्रशास्तंभुवनत्रय २ टीका स्वस्थपण
असताइंद्रियासि चुडसवादिगेळियासि अथवाजुष्यपगतिकेसि
डोळानिःशेशीनदिसे ३ आदिमध्यावसानि नाशहोयडोळ॰

यालागोनि स्थूलसूक्ष्मादिकरोनि अंतरसुवनिराहिले ४ नाश
जालाम्हणेगेला जेव्हाराहिलातोनिराला दशादिशाप्रकाशक
ला तोयाजलाप्रगटदिसे ५ तोनिजजेव्हाअविनाश तयासिकैचा
नाश संशयोनधरिनिःशेष धराविश्वाससद्बुद्धि ६ पर्वतमस्तकी
पडेवज्र तेणेविछिन्नहोतिगात्र तेविमहावाक्यशास्त्र छेदासंशयगा
जेदुर्बुद्धि ७ महावाक्यवज्रशास्त्रासी छेदासंशयदुर्बुद्धिसि निर्विक
ल्पहोवोनिमानसी स्वानंदसुखेसिअसावे ८ येथेसंशयोनधरावा
निजध्याससर्वदाअसावा अखंडऐसाजाणावासुखस्वानुभवस्वा
नंदे ९ सन्मुखेदेखनाचिमदन इश्वरक्षोभुत्यालागुण उघडिता
त्रितियनयन वन्हीज्वाळाजाणप्रगटलि १० ज्वाळनेत्रीहुनिनि

७८

वर्तिवेगे तो मदन जाळिला स्वांगे अंगु जाळोनि केला अनंगे तेव्हां

वर्तिवेगे तो मदन जाळिला स्वांगे अंगु जाळोनि केला अनंगे तेव्ह
वर्तिवेगे तोमदनजाळिलास्वांगे

नलेगजथासि ११ हे सर्वासि विख्यात असे सर्वशास्त्रिप्रमाणवसे ॥

त्रिभुवनि विशेष जाळिले मदनासि हे ख्याति १२ निःशेष मदन

जाळिला आंगे परि तो वर्तेभुवनत्रइ अनंगे ते विदेहेंद्रियनसोन

वेगे आत्मा अनंग वर्ततु १३ इश्वरे जाळिले कामासी त्याचि भ्रंशे

शा त्रिभुवनासि असो निराश्चा शयासि अनंगासि काम सकळ १४

नरिते चिपरितु साजाण । नस निन करा विकल्पना छेदोनि सर्व सं

शय मना आत्मा निजध्याना देखावा १५ ॥ श्लोक ॥ शरीर खेद संख्या

चतत्व निशातकं तथा भस्मिभूत शरीरस्य वर्णरूपं कुतस्तथा ५ ॥

अनंग नामरूपेण व्यापितं सकलं जगत् उत्पत्तिः सर्व जंतुनां वर्ह्नि

७८

(१५८)

तेचदीनेदीने ॥ ३ ॥ टीका ॥ शरीरतरिवेदसंख्यात तत्वेअसतियेकशात
जेशरीरलेतिभस्मिभूत तेव्यक्तिवर्णरूपकैचा १६ भस्महोतात्विस
र्वांग तैआत्मारालेअनंग व्यापोनियासकळजग सहजसर्वांगस
रिभोगी १७ अनंगजाणताऐसा अंगाअंगीजैसातैसा होवोनि
सर्विसर्वासरिसा राहिलाऐसाअनंग १८ पाहाअनंगाचिकैसिस्थि
ति अनंगाचिकोठेवस्ति अनंगाचिकैसिगति कवणेगतिराहिला
१९ आनसगनादिसेस्थिर अंगनसताचालेसत्वर अंगनसताक
रिव्यापार पाहेसाचारअनंग २० ऐसियाअनंगातेनर जेजाणति
तेसाचार जयावरीगुरुरूपचापुर तोचिनिर्धारजाणऐसा २१ त
रिसोपाहेकैसाअनंग व्यापुनियासर्वजग उत्पत्तिकरीलागवे

157

गे पाळिनिजांगेसर्वांते २२ तेणेंदृष्टिहोयसंकळासि लवनिमि
षपळासि घटिकादिवसपक्षमासि संवत्सरासिवाढतु २३ ऐसि
चदृष्टिहोयदिवसदिवसे जंतुमात्रप्राणिजीवास आत्माअनंगेकै
सासंरस उत्पतिस्थितिप्रळयातु २४ पाहोहोअनंगआत्माऐसा॥
उळागसताकाहिनाहिसा विकल्पुछेदोनिमानसा पाहाऐसा
सर्वदा २५ श्लोक ॥ततोपद्मानश्चक्षुश्चचपुरुषयनदृश्यते क्रि॰
यावत्सागुणैसर्वैव्यापितंसर्वदेहिषु ८ तस्यात्मांतर्मुखोभूत्वा
सर्वदेहीषुक्रिड्डते प्राणादिसर्वतत्वाणियथापूर्वंचतिष्ठति ९ टीका
यालागीसिद्धऋषिमुनिगण चक्षुसिअपद्मानजालियाजाण
नदिसेदेहत्रयासिवर्ण क्रियेसिगुणव्यापिले २६ सर्वदेहाच्या

पोनिअनंग गुणक्रियसिचालविजग हेप्रत्यक्षदेखिजेत्यांग
आत्माअनंगव्यापिला २७ देहत्रयजेकाजाण सर्वक्रियस्येअ
धिष्टान व्यापुनियागुणा गुण अनंगपणसर्वदेही २८ आत्मा
राहेअंतर्सुख सर्वदेही क्रिडेमहासुख नत्वादिप्राणपंचक यथा
पूर्वकराहिला २९ ॥ श्लो॥ रूपावलोकमात्रंचव्यापारमद्दर्शार्थवं ॥
चलनं स्पर्षनं ध्यानं वर्ततेतत्वनिश्चितं १ सापाधियातदृष्टिश्च
वर्णतत्वंनदृश्यते नत्वैस्तत्वंसमाश्रित्सतिष्ठतेसर्वदेहिनां २१०
टीका॥ आपुणराहोनिअदृश्यपण स्वरूपचिन्मात्रअवलोकन ॥
व्यापारहोयेइंद्रियाचरण दृश्यादृश्यपणअखंड १२० स्वरूपाचे
निरखने नदाश्रयचळने वर्त्तनआणिकदर्शणे निश्चयेजाणे

159

५

होतसे ३१ उपाधियोगेकरूण जरि घातहोयदक्षिणागुण हेनस
नाति ण्हिवर्ण देहत्रयकायेबुझले ३२ ऐसेनक्रमणान्दुवीसिद्धहो
देहत्रयस्वतंत्रसिद्धपाहाहो तेतत्वाचाआश्रयो अन्वयेपाहाहो
सर्वदेही ३३ स्थुळदेहपंचविश तत्वेअसतिभरवस तयासिआ
श्रयोसूक्ष्मास सूक्ष्मकारणासठावो ३४ ऐसेतत्वेतत्वाश्रयकरूण
राहिलेसर्वदेहीव्यापुन ऐसाअनुभवअसतामन केविविकल्पमा
णिता ३५ एवमालिसिवृत्तांतं तथापमंरतंलया उर्वरीतद्व्यंप्र
श्नं सम्यकृश्रणुमुनिश्वर ३६ ऐसाअसतावृतांत तथाप्रस्णकेला
सिद्धसमस्त तेतुल्यायोग्यहोयमात आताउर्वरीतद्व्यप्रस्णऐका
३६ सम्यकप्रकारेमुनिश्वरा प्रस्णखंडनअवधारा स्वस्थचित्तं

८०

(१६०)

अवधारा स्वस्थचित्तयेकाग्रकरा श्रवणिमादर परिसावे ३९ लो

सृष्टिउत्पत्तिकालेषु भानुसोमौ विनिर्मितौ आकाशभ्रमनेनित्यं लो

कोपकारणार्थकं ४२ पर्जन्यकालसंप्राप्तेमेघडंबरयोगतः आश्चर्यमं

दुत्वं तस्यकारुणिर्भानुसोमयोः ४३ जैसेंसृष्टिउत्पत्तिकारणे तेसो

मसूर्यकेलेनिर्माणे आकाशीनित्यभ्रमणे लोकोपकारण यालागी २६

सूर्यआकाशीभ्रमणकरी तेणेंप्रभाफाकेदीगंतरि जनवर्तनिक्रि

याव्यापारी स्वाहास्वधाकारीकर्महोते ४० नित्यनैमित्तिकषट्कर्मे

चालति यज्ञादिसोमयागहोति हासूर्यउपकार निश्चिति होयेज

गाप्रतिसर्वदा ४१ चंद्राचियाउपकारा मितिनाहिसिंधुश्वरा वर्षो

निअमृतधारा जीवनकळासर्वांचि ४२ पर्जन्यकाळहोताप्राप्त मे

(१६१)

घडबरासियत वृष्टिकरोनिसमस्त पिकवित्तधान्याते ५३ अनेकव
नस्पतिजाति दिव्योषधिनेनोकिति वृक्षफुलेफळेलवति तृक्षहोनि:
जीवअनेक ५४ पर्जन्येअन्नोम्हणे अन्नापासोनि भूतेहोणे भूतियज्ञ
निपजने तेब्रह्मार्पणे निजकर्म ५५ ऐसाउपकारपर्जन्याचा अद्दश्य
मंडळेदिसेसाचा आछादिरविसोमाचा मंडळाचाप्रकारु ५६ बारा
गावअभ्रमंडळ लक्षगावेसूर्यमंडळ नोकेकिआछादिपडळ माणि
तिबरळभ्रांतिते ५७ सूर्यचंद्राआडअभ्रआले तरिचंद्रसूर्यकाये:
जाले तेअसतिसंचले यथास्थिति ५८ श्लेष्माजेआंगीभरे कोंदाये
राहितिभरे तरिकायजालेउपचारे खुंटलाविचारजाणपा ५९ तै
सेयतिमेघसबळ तेआछादितिरवीसूर्यमंडळ परिस्पर्शलानाहि
अळुमाळ शेषीसूर्यमंडळातित १५० लक्षयोजनेसूर्यमंडळ

ठादेशी योजणे मेघ मंडळ कल्पांतिं होय यकमेळ यकिअळुमा
ळउभयासि ॥ ४९ ॥ श्लोक ॥ कल्पांतभानुमेघस्य जायते दर्शने ध्रुवं किंचि
त्कालस्थितनामेघाकालेन परिहर्यते ५० तथैव प्राप्य चचारी स्वयमे
वविनश्यति पटलं पुष्पग्रंथिश्च विस्तार कथितामया ५१ ॥ आर्या ॥ चतु
र्युग सहस्रसंख्येसि येकदिवस ब्रह्मीयासी ऐसे तिनसे साटिसि ये
कसंवत्सरासि बोलिजे ५२ ऐसे शतसंवत्सरे असयादेवते मरे क
ल्पांत ब्रह्मस्वेरे एकार्णव निरहोइजे ५३ सावर्तक सुटतामेघ स
मुळधारावर्षचांग मेघबुडवानि सर्वांग येकार्णववोपजाला ५४
येन्हविकिंचि काळ मस्पर्षेनि सकतिसूर्यांग नेविपडळ पुष्पि ग्रंथी
भोग नोहे भंगआत्मयासि ५५ उगवता बाळसूर्यासि आपुछाया

(१०३)

८

पेडआकाशी तेचिगगनिहोयमेघासि हेममाअसिसूर्याचिअसे ५६ मा
नविप्राणिउभाधरणि छायापुरुषदेखेमेदिनी हेबाळसूर्याचिकरणी
प्रत्यक्षनयेनीदेखिजे ५७ यालागीरवीआपण आछादुनिराहेमंड
ळपूर्ण अभ्रादिकाचेआवर्तन भ्रांतपणमाणिजे ५८ सूर्यप्रकाश
पृथ्वीवरी मेघछायापडे दिगांतरी तेणेनदिसेनेत्रीजरी सूर्यंतरि
कायनसे ५९ मेघअसति किंचित्काळ तंवरीनदीसेसूर्यमंडळ नोह
टनाचितकाळ सूर्यमंडळप्रकाश ६० यापरिसंदेहचारि तुम्हापुसि
लेऋषीश्वरी तेतवनिरासिलेअवधारी सविस्तरकथिलेम्या ६१ पड
ळआणि पुष्पग्रंथि हेम्याकथिलेविषदोक्ति संशायनधरायाचिति
संकल्पपुढनियउनद्यावा ६२ यालागी विस्तारकथेसि म्याकथि
लेतुम्हापासि छेदोनिविकल्पसंशयासि निर्विकल्पसुखासिरत

८

कावे २ श्लो पूर्वजन्मकृतं पापं व्याधिरूपेण दर्शितं स्थूलेषु गजचर्मा
दि येथिरूपादिकं तथा ९९ विकारं रुधिरं सर्व वर्णहिनं तु जायते औ
षधं पाचनेनैव पूर्ववद्दृश्यते राजते ९० टीका पूर्वजन्मांतरिपाप तेहोवो
नि व्याधिरूप दुःखभोगवि अमुप शरिरता महाव्याधि ९४ शरीरि
हाति गजकर्ण चर्मा चरीउ अतियग्रंथि कठिन तेण्हे शरीर गजचर्मास
माण होयेदारुणकुष्ठ फुटे ९५ नानापरि रक्तविकार रक्तपित्तिनेना
शशरीर वर्णहिन होयनर नकळे निर्धाररूपाचा ९६ हे मात्र पूर्वज
न्मकेवळ संकल्पविकल्पाचे मुळ प्रत्यक्ष पाहा व्याधिफळ देखि आ
दळे आपुलिया ९७ नानापरिचे सेविल्यानीर तेण्हे होय रक्तविका
र नासोनिया सर्व शरीर व्यथा अपार होतसे ९८ अथवा क्षुधेविन जे
भोजन तेणे अन्न होइजे अजिर्ण वातपित्ताचे बळ दारुण तेणे पीडा

पोढ्शरीर १६ वासनाहेतुचे मुळे कर्मकरू जाये आगळे ते चिकि
त्सा चुके नितकाळे होय सबळ बाधक १७ ऐसि देहासि रोगव्याधी
ते उपच्यारी करीता औषधि होय यथापूर्वविधि जाणा त्रिशूद्धि
सिद्धहो १८ आम्लाक नित्रे चापिवि कोरण प्राप्त पुष्पादि संज्ञकं देह
त्रयुसमाश्रित्यवर्णहाणिर्कृ नोयदा १९ अंजनादि क्रियात्सर्वा
कर्त्तव्यं तत्र निश्चितं यथापूर्वं भवेद्दृष्टि सूक्ष्मात्सूक्ष्मं प्रदर्शयत् १
स्थूळे षुप्राप्यते व्याधितत्रोपचार कथ्यते सूक्ष्मे षुप्राप्यते योगं
चिकित्सा तत्र कारयेत् २० परस्परे चिकित्सेन एवं शरीर स्वळु
कं सामैत्री भावदृष्टांतं शरीरं नाशि ठ्ठ्यते २१ टीका क्षणि पुण्या
चे निबळे पाप होय पा आगळे ते पै नेत्री होनि आंधळे मुके पं

गुळेब लिरा२ ७२ ऐसेनानापरिचे अंतराय हात्तमोडे अथवापाये

शरीरासनानाअपाये विचारिपाहेकौतुक ७३ मध्यउगत्तिनेत्ररो

गजाण नेणेव्यथाहोयदारुण पुष्पपडोळापूर्ण वाडसवाढेपडो

ळयासि ७४ मध्यचेनेत्ररोगहोयपणे नानापरिविकार वर्णे तरिहे

देहत्रयानासेने हा निजाल्लियावर्णकाये ७५ देहत्रयाचेनिआश्र

ये येकमेकाचेनिराहे वर्णहाणिजाळियाकाये देहत्रयनाशानि

७६ ऐसेनघडेपैजाण वर्णव्यक्तिसिहाणिहोन देहस्वत्तसिद्धम्ह

सोन येकमेकपणआश्रयो ७७ वटरसजेसाविशाळ तोबि

जामाजिकेवळ बीजअंकुरल्लियासहज होयपाल्हाळवृक्षाचा ७८

तेविदेहत्रयेकेवळ हेतुबीजरूपसकळ उर्ध्वअसययाचेमुळ

८४

अधोप्रळयनगाख्यासि ७ देहत्रयाचेजेविभिन्न वर्णरूपअसेचो

ज हेयकामाजियेकसहज मिश्रितसमाजअसति ८ तैसेस्थूू

ळेसूक्ष्माधारे सूक्ष्मकारणीअनुसरे कारणमहाकारणिमुरे बीजे

तुरे प्राणवृत्ती ९ रक्तश्वेतकृष्णनिळ हेचतुर्थेबिजकेवळ तेथेयेका

माजियेकमेळ वर्णसकळआवर्णा ८० रक्तमिळेश्वेतामाजि॥

तैं श्वेतकृष्णसंयोजि कृष्णतोनिळसहजि चिन्हीमिळोनिऐसि८

निळावर्ण ८२ तोचिपितामासुनलसा अव्यक्तनिरावर्णता वेर

होयप्रतिपादिता आत्मारामअनंतव्यापक ८४ ऐसेदेहात्तितपरस्प

रे मिळोनराहातिनिजनिर्धारि वर्णाहित्तदनुसारे नानासाचार८

केविजाले ८५ तथापिनात्रांलानयन नेकरावेगुरुअंजन तेणे

८४

(१६८)

तेहोतिभिन्न यथापूर्वकपणेस्थितिसि ०६ त्यालागीअंजनक्रि
या अवस्यकराविसिद्धवर्या फळपुष्यनासोनिया होयजेळाय
थास्थिति ०७ मगसूक्ष्माहुनिसूक्ष्मसार देखणेदेखिजेजेळा
निर्धार अंजनक्रियादिप्रकार गुरूसेवणेनपरराहीजे ०८ नरि
हेअंजनसर्वक्रिया जाणतायेकसदुर्लक्षन्वंतरिया तोसहजभे
टलिया प्रकाराराजेळियातत्काळहोये ०९ यालागीकूरोनिया
साधने सद्गुरूसेवावानिजमणे मगतोहोवोनिसुप्रसन्न ज्ञाना
जणलेववि १० तेणेअज्ञानत्रिमिरसरे स्वप्रकाशराजेळोभरे।
तापत्रयमुळसरे निजनिर्धारेउरेआपण ११ मगतोसूक्ष्माहुनिसू
क्ष्म आपणचिहोयपुरुषोत्तम पाहोतेपाहिजे निरूपम निजवि:

(१७)

श्रिमआपणचि ९२ तरिस्थुळदेहाच्याठाइ अनेकव्याधिउठतिपा
हीं तेउपच्यारार्थकाही उपावनिर्वाहिसांगितिला ९३ उपच्यारकें
लियाशरिर व्याधिनासोनिजायसत्वरे शरीर पूर्वस्थितिदृढत्तर हो
यसाच्यारयथापूर्वक ९४ नानाउपवकरिता औषधपाचुनतत्वता
तेणेस्थुळदेहोपुरता यथापूर्वताआरोग्यहोये ९५ गुरुमुखेरस
नेकरोनि अर्धमात्रासेविजरसायनि तात्काळभवरोगापासोनि
सुटेनिश्चानिसुक्तत्वे ९६ जेसद्गुरुसंतुष्टहोयेती सहजगुरुप्रसादे
नि तेणेनिजतेजकांति होयहृदयदीप्तिसुळिचि ९७ स्थुळदेही
व्याधिजाये तसेचिसूक्ष्मदेहेपाहे वासनारोगवाढेलाहे अनिवार
संशायकल्पनि ९८ तेणेसूक्ष्मशरीरासी प्राप्तहोयेरोगपरियासि

(१७०)

चिकित्सा तरि विरोधी होय साधकासी कारण ६१ बाह्यव्याधि प्रगट
दिसे उपाय केलिया पाहातां नासे अंतरि रोग करी पैयसे भोगणे
साया सेलागे १००० जन्ममरणाचा लागु अथवा लागला क्षये८
रोग नानापरिचे दुःखभोगु भोगणे आंगी पैके १ जया असे नाशि
ज्ञान तोचि धन्वंतरि पूर्ण औषध देहासि पाहुन रोगापासो निसो
उवी २ रोगी आणि चिकित्सीक दोण्हि मिळता चि देख परस्परें होय
कौतुक दुःखदायक शरीरी ३ सद्भाव अंतरि रोगी धरि तरि फळे
सद्गुरु धन्वंतरि बुंगने दीकल्पना पुरी दुःख संसारी त्याके चे ४॥
वैद्य व्याधि येकरासि शिष्य सद्गुरु सहज एक्यासि मैत्रिभाव परस्परे
सि मग दैतत्ते सि ठावके चा ५ स्थुळाचि भवव्याधि समुळनासी॥

सुक्ष्मकल्पनारोगनिरसि नुरुनि मिपण कारणासि करी दिव्य देहा सि महाकारणी ९ शिष्यतोचिजाण रोगीया सद्गुरु धन्वंतरिया ऐ क्य महाकारणगया मैत्रि सहजतयादिव्य देही ७ सद्गुरु स्वअर्धमात्रा रसायन शिष्य रोगीया करविप्राशन सहजतुष्टपुष्ट होउन आरो ग्यसनातन पूर्वते ॥ ८ ॥ श्लोक करावेच शरीरस्यं नेत्रयोरिव पक्षिणां अ विद्यारेंद्रियं तस्य पैछैत भाव विवर्जिता २२ चिदात्मा सर्वदेहेषु व्यापकं ज्योतिरूपकं सज्जोतिश्चक्षुरग्रेण गुरुर्नेत्रे च पश्यति २३ ॥ टीका करा वयव शरीरासि नेत्र असति पक्षियासि उर्ध्वगमन पैत्यासी चिस्व स्येसिक्किउत्तु ९ बाह्येंद्रियन दिसे ओळा तरि पक्षियाकायहीन क ळी करावया पक्ष मेळा आच्छादिस कळा शरीरी १० कुर्मिचि०

याआवेवासी जननदेखतिदृष्टिसि नरिकायनाहिंइंद्रीयासि नो
आपणासिआछादि ११ नेविकरावयाशरीरपरत्रा ऐसेंजाणप्राणि
मात्रा पाक्षिणिजेनेत्रा आत्मास्वतंत्रकिंऊनु १२ सांगे निअविचार
बुद्धि आत्माऐसाजाणविशुद्धि द्वैतभावसमुच्छेदि ह्वावेअद्वै
तपदिनिमग्न १३ मिपणासिअविचारछेदा द्वैतभावमितुपणा
नुरविकदा अद्वैतहोवोनिआनंदपदा किंजेस्वच्छंदेपरिपूर्ण १४
अविद्येसिजिवेनिवटा करासीवमोटासपाटा आनंदपदियेक
वटा ऐसाव्याधिष्ठासिऊऋषी १५ अविद्येचारसे निरसुनि
द्वैतचिदत्वयासुनि अद्वैतआनंदहोऊनि ऐसियाभुवनिकिंजा
सुखवेरे १६ चिदात्मासर्वदेही चैतन्यनांदेठाइठाई व्यापुनिपारि

पूर्णपाहीं असे सर्वदेहीं ज्योतिरूप १७ ते ज्योति चक्षूचे अग्नि प्रत्यक्ष
गुरूनेत्री पाहिलस्स सिद्धऋषिमुनि दक्ष पाहावयासाक्षप अनुभवो
१८ स्थूळ तें दिसे अग्र ज्योतिचें तेथेंचि सार गुरूनेत्रि पाहे साचार ॥
ज्योति निर्धार आत्मरूप १९ नवल सद्गुरूचि लिला शिष्यासि देआ
पुलाउेळा तेणें पाहेपा निजवस्तुला अढळ निजपर ज्योतिस्वरू
प २० याचि डोळियामाजि सद्गुरू आपुला डोळा योजि ऐसा रूपा
कुवा सहजी निजतेजि प्रकारी २१ आपुला देवोनि या डोळा परि
तो न से डोळिया वेगळा सर्वांग देखणि कळा सद्गुरू अचलिला डो
ळां श्रु २२ त्रैलोक्य डोळांचि होये ऐसा समर्थ सद्गुरूराये रूपा
करोनि पूर्णान्वय शिष्यासि दे डोळिया २३ तेणें चिदात्मा ज्यो

निरूपक देखना होये अनेक अनेकि पाहाताये के देखे निष्टंक

आत्मत्व २४ म्हणोन काया वाचा मन सद्गुरुसि वाचे सारण तेणे

तो होय प्रसन्न निज निधान आत्मा दावि २५ मग तो स्वरूपे गेला

पाहो निराले अखंड स्वरूपी लिन होये धन्य त्यांचे भाग्य खोटे तो

पुरुष धन्य होय त्रिलोकि २६ ॥ श्लो ॥ समुक्तो सर्वलोकेषु वेद वेदांत

निश्चितं मथितं सर्व शास्त्राणि पार्वतिं प्रतिबोधितं २४ शंभू

नाप्रेम भावेन आत्मदृष्टिषु दर्शितं स्वस्वरूपं तया माया एकत्वं

ज्यो निरूपकं टीका ॥ तोचि मुक्त हो त्रिलोकि हो सर्व शास्त्रांचा म

थितार्थ कि वेद वेदार्थ निष्टंकि हे गुह्य कि बोलिले २० वेद वेदां

त निश्चित सर्व शास्त्र मथितार्थ पार्वति प्रतिबोधित हा गुह्या

येईश्वरु २८ ऐसारूपाळुसहज श्रीईश्वरकैलासराज प्रेमभावे
निजगुज बोधेभाजपार्वती २९ श्रीशंकरेप्रेमभावेसि आत्मद
ष्टिदिल्हिआत्मासि तेणेहेदेखोस्वरूपासि याजोतियासिज्योति
रूप ३० स्वस्वरूपआणिमाया कयकत्वेदेखोज्योतिरूपजोळ
या बिंदुनादासिउपजेकाया येकत्वनिश्चयाज्योतिजोळा ३१॥
शीवतोचिनिजशक्ति एकत्वेहोयेनिश्चिति स्वस्वरूपमायाज्योति
स्वयंप्राप्तिऐक्यत्व ३२ प्रकृतिपुरुषदोण्हि हेदिसतिविकल्पासु
नि संकल्पनिश्चयकरोनि येकत्वमिळनिपैहोति ३३ आत्मा॰
आत्मिमुळिचनाही हाअवघासंदेहयसेदेही विकल्पछेदीतिं
यापाहि देही विदेहीआत्मज्योति ३४ शिवशक्तिचरणरोण्हि॥

रक्तशुक्लप्रभावे करोति मंथणहोनातस्तपि प्रगटज्ञानिज्योतिरू
पु ३४ ॥ श्लो ॥ अभेदो गुरुशिष्यस्य सर्वत्रैकं प्रदर्शते गुरुशिष्य स्वरू
पेण स्वच्छाक्रिडतिश्वरः ॥ ३५ ॥ टीका ॥ तैसाचु गुरुशिष्यासिभेद ना
हि निश्चयासि येकत्ववर्तति अहिर्निशि स्वरूपानंदो सहजे दोघा
सि अभेद ३६ स्वस्तक्रिडाकरीति स्वरूपानंदे निर्भय होति ऐसि पू
र्णाखंड स्थिति स्वच्छाक्रिडतिश्वराश्वरासि सुखे ३७ प्रथेजोप्रीउ
वाति अपार तेथे भेदु नाहि परस्पर ऐसा भेदविचार पाहासा चारगु
रुशिष्य ३८ शिष्यावेगळा गुरु नाहि शिष्या गुरु येयेक पाही यो
दोहिचा संयोग देही होतपाहि सर्वदा ४० शिष्याते चिस्वरूप गु
रु तो चि अक्षरू उभयता येकस्वरू आनंदरूप हो ऐसा ४१ जे

वी गुरुळगोडिया वेगळि करुन केत या तेवि गुरुशिष्य काया भेदनि
ष्ठया जाणिजेपे ॥ दिपप्रकाशीं दोन्हि दिसति परि याचिये कचिग
ति तेवि गुरुशिष्य निगुति अभेदगनि क्रिडतु ॥ हेचि त्रैलोकि देख
णे गुरुशिष्य एकपणे स्वस्वरूपपरिपूर्णे स्वईछा क्रिडणे पूर्णत्वे ॥

श्लोक ॥ तथा पार्थस्य भगवान् उद्धवस्य हितेन च ब्रह्मादि सनके
नै वहंसरूपेण बोधितं ॥ टीका ॥ तैसेच पार्थालागुनि उपदेश
करी भगवान ऐसे स्वरूप जे पुरातन ते गुह्यज्ञान प्रकाशिले ॥
पाहा पा कैसा अर्जुन पूर्णपणाचे अधिष्ठान देही असता देहा
भिमान ममता मोहे ण व्यापिले ॥ परि ये कद्दस भ्राया मनेन
विसंबे देवादिदेवो याला गी तुष्टोनि देवरावो करी उपावो ब्रह्म

पूर्ण ४८ नानाचरित्र करणे यालागी हे अवतरणे अर्जुनाचि
मित्य करणे कार्य आपण करीतु ४९ अर्जुनाचि यानिजहीतासि
अष्टादशाध्याय गीतेसि पूर्णब्रह्माक्षर उपदेशी रणियुध्यासि
नबाधिक ४९ श्रीकृष्णमुखे बाह्यास्पर्षकरणि तेणेमण हारपे अर्जु
नी दृष्टिमिनलि श्रीकृष्णचरणि नपुरे धनिं उळयाचि ५० ऐसा
तो नरनारायण दिव्यरथारूढ होउन फिरतिजैसे मनपवन सह
ज उन्मन होउनि ५१ युक्तिनमोउनासमाधिअवस्था हे रूपा
श्रीकृष्णनाथा अर्जुनबोधोनि गुरुत्वाची केला पूर्णत्ता ब्रह्मरू
प ५२ तैसे चिउध्दवाकारणे ब्रह्मज्ञानपायासोनिरक्षणे एका
दशाउपदेशापूर्ण महापुराणभागवत ५२ श्रीकृष्णप्रवेशाताप

रधाम वियोगेदुःखउद्धवाचा परम सवोरवे नि निजधर्म एकयसंत्रमे सुखिकेले ५४ परब्रह्मकरोनिपुरता उपासनादेवोनि दिक्षिता॥ बद्रिकाश्रमितत्वता उद्धवगेविलाश्रीकृष्णे ५५ तेचिदिक्षाआस्ता होत्ति परंपरकर्मप्रवर्ति उपासनाठसाउनिचिति ज्ञालीप्राप्ति ब्र॰ ह्मत्वा ५६ तोमिमुक्तिचाउद्धउ ब्रह्मत्वासिहेतुबहु श्रीकृष्णगोविंदस्वयंमेउ भेटोनअनुभउदिधला ५७ ऋषिसिद्धाचासवाद प्रेम बोलिलाश्रीकपिलमुनिउत्तम तेदेखणगुह्यनिज्ञचर्म उद्धवनिःसिमलाधला ५८ उद्धवेदेखनाह्मणता गुरुगोविंद प्रगट॰ ता सर्वांगदेखनापुरता कैलासरतापरब्रह्मी ५९ उद्धव श्रीकृष्ण कथेसि आउकथाकायसी श्रोतेनमाणावेविटासि देखणेमाशी

सीबोलिखो ६० जेदेखणेइश्वराचे तेदेखणेश्रीकृष्णाचे जेदेख
णे कपिलमुनिचे ते गोविंदसांचबोलिले ६१ श्रीकपीलसिद्ध
संवादासि श्लोकाधारगुह्यार्थासि प्रगटकेलेप्राकृतासि अनु
भवासीदेखणे ६२ तेनिजदेखणेप्रगटोनि गोविंदेदिधलेआत्मा
लागोनि ते चिदेखोजनिवानि निजनयनिदेखोप्रत्यक्ष ६३ जेथे
देखणेचिकरोनिदेखणे ग्रंथविस्तारप्राकृतहोणे गुह्यार्थपप्र
पुराणे केलेधिटपणेप्राकृत ६४ मिनेनेमुद्धिचाश्लोकान्वय अ
र्थोर्थिवदविसद्गुरुस्वये म्यासाधनकेलेउपाये सद्गुरुप्रसादे
प्राप्तहोये ६५ कपिलगीतेचाअर्थबोलणे सद्गुरुप्रसादेपरि
पूर्णे देशभाषाव्याख्याने जालेमऱ्हाष्टसंपूर्णग्रंथासि ६६

तामासाअनुभउबोलता। दुरीठेलाश्लोकार्थी क्षमाकरणेसंतश्रो
ता। पुढिलवचनार्थअवधारा ६७ सगुणसम्भक्तजोउधवा स्मरे
सर्वदा रवरावा। सर्वत्रदेखेवासुदेवा। सहजसम्भावोनयाचा ६८ स
भुक्तिदेखोनउधवा। हरिमुक्तिअगरलिज्ञानाची। किंवानिजभ
क्तिप्रेमाची मूर्तिमंतसा। विज्ञानरूप ६९ हर्षवोसंउला चित्ति देखो
नियापरमभक्ति उधवआलंगीला कृपामूर्ति स्वात्मस्थितिदिधा
लि ७० भक्तिज्ञानऐसेदोन्हि एकजालियानतसाणि सहजानंदे
त्रिभुवनि भणिनयनोअल्हादु ७१ उधवपाहतावासुदेवो वासु
देवोचिहोयउधवो। दोघानाहिदैतभावो तोवासुदेवोविश्वात्मा
७२ हरिहलनिउधवासी स्वरूपताआपणाऐसि तेणेसुखवश्रे

(182)

काश्रमासि सहजस्थितेसिराहिला ७३ मगतोसहजउभ्रवजाला
जाण जेजेपाहेअवलोकुन तेतेआपणचिदेखण हरिसंपूर्णनिज
डोळा ७४ तोचिउपदेशाब्रह्मयासी सनकादिकाचाप्रश्णासि॰
हेसि केलेप्रगटयांसि देखणेयासिपरब्रह्म ७५ अखंडकारणे
श्रृष्ट्यादिकर्म हेब्रह्मयाचेनिजकर्म अत्ताब्रह्मत्विपावलाश्रम के
लाउपरमसनकादिकि ७६ अत्माश्रृष्टिकर्मिजालाश्रांत सनक
सनंदनआलेतेथ पुसतेजालेनिजहित कृपाकरोनिसांगावे ७७
एकस्वामिप्रजापति संशयछेदावाचित्ति कृपाकरोनिआत्मप्र
ति स्वानुभवयुक्तिप्रगटवि ७९ ऐसेसनकादिकाचेवचन श्रव
णिकेलेब्रह्मयान पाहाहोकेसेनटस्तहोउन श्रांतपणेराहीले ८०

१२

कर्मभ्रमे तो भुलला स्थिति ब्रह्मातटस्थ कर्मी चि हे य प्राही जे कानि
जतत्वसिद्धांति ते आत्मस्थिति सांगावी ८९ ब्रह्मा तपश्चि जाला॥
आपआपणि या विसरला काहि च तु मगे तयाला चुकला निजा
नुसंधानासि ८० जो आत्मपूर्णकाम ऐसा परेशापर ब्रह्म ब्रह्मापा
वलातो भ्रम तव आत्माराम प्रगटला ८१ प्रगटला जरि लक्षणता
दुरीन से अंश लता सबाह्यांतरी पूर्णता स्वात्मसत्तासर्वत्र ८२॥
करावया सृष्टिचे कारण ब्रह्मयापैरी नारायन तव ब्रह्मा भुलला
आपण कर्मप्राधान्य चुकला ८३ मग तो स्वपालु नारायण दिन
दयाळ चा नकवन हंसरूपे होवोनि आपण पूर्णपरब्रह्म प्रगट
ला ८४ हंसरूपे हा सहजस्थिति परब्रह्म उपदेशानिश्चिति करी

१२

ताजालासहजस्थिति देखणे प्रचितिब्रह्मकर्म ७८ सनकादिका
चे प्रश्नेसि हंसे केलेउपदेशासी तेणे प्राप्तीब्रह्म यासि देखणे या
सिमुख्यज्ञान ८८ ऐसाअनुभवउभयतासि ब्रह्माआणिसनका
दिकासी प्राप्तजाला तयासमयासि हंसरूपेसिमिनले ८९ हेचि
ल्हो किभागवता मुळउपदेशपूर्णला तोतुम्हासिह्यासमस्ता के
लाप्रगटार्थदेखना ९० श्लोक दत्तात्रयादिसिद्धानांनवनाथगणे
चच शंकरं गुरुरूपेणबोधितं चात्मतत्वभिः २० टीका तेदेखणे
ब्रह्मयासनकादिका हंसेदिधलेआत्मविवेका तेचिदत्तात्रया
दिसिद्धादेखा नवनाथप्रगटिले ९१ दत्तात्रयाजोकात्रिकाउ
सहजप्रणवभरव बोधिलासच्चिदानंदत्रिपुं हंउमाळात्राके
९२

185

आनंदकंदत्वांकर भोळानाथपरमोदार दरुषणमात्रेनिजनिर्धार

आत्मसाक्षात्कारदिधला १३ देखणे निजस्वरूपतेसि दिधलेदत्ता

त्रयासि ऐसासद्गुरुकैवल्यरासि करीसिष्याआपणाऐसा १४

अद्यापीहोमातापुरी त्रिमूर्तिरूपदत्तात्री प्रत्यक्षज्योतिरूपनि

र्धारी लिंगसाच्यारीपाहागेला १५ चंद्रद्रोणउषकळापूर्ण तेचि

सिद्धसोळाजाण लाधलेहेचिरखुन प्रसन्नहोवोनिवांकर १६॥

चंद्रकळासिद्धआधिष्ठान सद्गुरूचेकरीसेवन उर्ध्वउपासना

साधुन साधलेनयननिजरूप १७ सूर्यमंडळतेभेदोनि दृष्टि

ठेवितिसद्गुरूचेरणि विश्वात्मादेखतिनयनि डोळाभरोनिअखं

१८ ऐसाकृपाळुवासद्गुरुत्वांकर उदारधिरगुणगंभीर सिा

सिद्धिथलाचमत्कार आत्मसाक्षात्कारसर्वथे ११ सिद्धसोहं
भावेकरुण चेदोनिसद्गुरुचेरण स्वस्वरूपडोळादेखोन अखं
ताज्ञान पावला ११ तैसेचिहे नवनाथ शंकरेबोधिले अनाथ
तयाकरोनिसनाथ उर्ध्वपंथेराहीले ११०० अधउर्ध्वमध्यशू
न्य उपरिजिकामहाशुन्य तेथेदशाधाअधिष्ठाने दशोदहनाथजाण
प्रसिद्ध १ प्रथमअर्धशुन्यभाग तेथेराहिलेदिव्योपथ जागृतिस्व
प्नसुषुप्तिअंग क्रिडतिचिदांगस्वतसिद्ध २ जागृतिस्वप्नकाशानं
दु विश्वात्माआनंदकंदु राहिलासच्चिदानंदकंदु जेसासुधासर्वां
गजं बाधुरालिला ३ तैसेचहेउर्ध्वशून्नी अवस्थाजाकानिन्हि।
तुर्यासहितउन्मनि हे तुहोवोनियाठेला ४ ऐसेउर्ध्वशून्यचाय ।।

तेथेराहिले सिद्धचीच वरुषतिजैसेमेघ सुधासर्वांगसिंचति ५ ज्ञाना
नंदज्ञोतुर्यस्थ उन्मनसत्यानंदनाथ पूर्णानंदतोचिहोत ऐसासंकेत
नाथाचा ६ आतामध्यशून्याच्याठाइ मानोघेगेळायाहीगुरुरूपेवि
नकाही न कळे निश्चयेप्रत्यक्ष ७ पाहाहोकेमनोघ व्यापोनिराहिले
अनेघ सहजामाजिअंगाअंग राहिलेनिजांग स्वतसिद्ध ८ तरिऐसे
त्रिपंक्ति स्वभावानंदनिर्हेत उल्लेखप्रतिमानंदनाथ उल्लेखिसमस्त
शुभगानंद ९ सहजस्फुरतेभग निश्चयेबाणतेसुभग निजांगेतेअं
महाभोग ऐसासर्वांगसोहळा १० माळभोगाचेमहाभग तेपाळेपा
निःसंग अलक्षशून्यतेअभंग दाहावशुन्यभागतेऐसे ११ भगाभो
जिवर्तेजग भगजगाचेसर्वांग भगाच्चिजगाच्चिभग भगाविनजग

नदिसेओळा १२ भगतेहोयेभग लिंगतेहिस्थुळभग भगलिंगाचेसं
योग हाभगलिंगरूप १३ ऐसातोसुभगानंदु तोचिदाहावाअभेदु॥
आलक्षतोपरमानंदु आनंदकंदु निजात्मा १४ स्वप्रकाशजाग्रते
रक्तवर्ण विमर्षानंद स्वप्नस्वनजाण आनंदसुषुप्तिजेकाश्वीरूछ॥
ज्ञानानंद निळवर्णतुर्यरू १५ सत्यानंदनाथउन्मन तयाचाजाण
हेतुधरानिपातेपाति १६ स्वभा
त्तिपीतवर्ण पूर्णानंदुफलखजाण
धवनंदनिर्हेतपणि ग्रनिमानंदप्रकाशउल्हेखनि सुलभानंदअनुले
खनि प्रतिबिंबोनिराहीला १७ प्रतिबिंबते स्थिरनसे सहजभासे
सहजनाशे निर्धारीताशुन्यवसे आदिलक्षआदिनाथयेऐसेशुन्यल १८
नवनाथाचाकरीअंगीकारु नव
रे साअलक्षकाआदिनाथत्रांकरु

189

विधानवैदेहीप्रकार आत्मसाक्षात्कार दिधला १९ ऐसेनवनाथ
सनाथकेले नवदेहीपूर्णस्थापिले स्वस्वरूपीमेळविले पूर्णसुखि
केलेनाथपंथि २० परमोदारअलक्षआदिनाथ तोचिवस्तुत्वेशं
करसमर्थ गुरुत्वेजगद्गुरू परमार्थ देखणेगुह्यार्थप्रगटला २१ दत्ता
त्रयादिमुनिश्वर सोळाहेसिद्धेश्वर नवनाथसंप्रधार हेयेत्रांकर
गुरुत्वा २२ आपुलेगुह्यनिजदेखणे दत्तात्रयादिसिद्धजाणे नव
नाथउपदेशाणे केलेजाणआत्मला ॥२३॥ श्लोक ॥ शीताविये। गेका
ळेचरीविणरामबोधित्ता परशुरामेचदत्तेनबोधितंचयथाक्रमं २०
टीका ॥ तैसेचिसिताविये। गासिशिवेबोधिलेश्रीरामासि हेकथा
पद्मपुराणिऐसि शिवगीतेसिविख्यात २४ पितृआज्ञाप्रतिपाळ

(१७०)

न श्रीरामदंडकारण्यसेवन सितारामलक्ष्मण पंचवटिराहाणे
द्रुढदळपणा २५ राक्षसासिनिर्दळुनि देवाकराबेमुक्तबंधनि
गोदातीरपवित्रसेवनि करीरघूनंदनदाशारथि २६ हेपंचवटी
पुण्यक्षेत्र तेथेसीतारामसौमित्र तारकब्रह्मीपंचतन्मात्र आश्र
मपवित्रवासकरी २७ सौमित्रसीताराम लंघुनआलेनवदुर्ग
म करोणिरम्याश्रम केलाविश्रामपंचवटि २८ आकारउका
रमकार अर्धमात्राबिंदुसार हेपंचवटिनिर्धार क्षेत्रपद्मपुरना
सिक २९ चिन्मयअहंकाररावण कापट्यवेशानेधरोन चित्स
त्तिसीताकेलिहरण मायामृगव्यासनश्रीराम ३० रावणेहरिली
वैदेही भ्रमरगुंफेहोतिपाही उभयतावियोगनेसमई दुःखीत

१६

हृदस्थश्रीराम ३१ शीतेच्याविंयोगानळे श्रीरामाचेहृदयपोळे॥
शीकेउपदेसीलिंतेवेळे स्वरूपकेवळेदखोनिया ३२ पाहेसीता
स्वरूपीसंलग्न प्रत्यक्षतुजपासिअसोन वायाभ्रमाचेकायकारण
शोककरणे कायसा ३३ सीतासहतुदिससि परलोकिकाभावि
सि तुजआणिजानकीसी नसेकल्पांतिवेगळिक ३४ ऐसेशीवि
उपदेशुन श्रीरामाकेलेसमाधान पुढेत्रिकुटलंकाभुवन वाळि
वधोनसुग्रीवसखे ३५ सद्गुरुशीवसंतुष्टजाला अहंकाररावण
निवटिला देवाचाबंधसोडविला॥ अशोकभेटलासीतेसी ३६
तेणेआनंदसुखवारा वर्षतिसुमनाच्याधारा जयजयशब्दवान
रुवीरा देवासमग्राअल्हादु ३७ विजइजालाश्रीराम शीवउ

पदेशासंभ्रम देखना पूर्णआवाप्तकाम आत्मारामरघुवीर ३८
दत्तात्रयेतो सच्चिदानंद उपदेशिला परशुरामं बोध निजदेखना
शुद्ध परमानंद प्रगटला ३९ हा चि उपदेश दत्तात्रये परशुरा०
मा वतारिये उपदेश केला परमान्वये भ्रांतिभ्रम छेदावया ४०
दत्त सर्वभ्वी आपण दत्तदत्त करी संपूर्ण दत्तनिखिल निर्गुण॥
नित्यनिरंजन श्रीदत्तु ४१ दत्तनिर्धनारहस्य दत्ताधार सकळविश्व
दत्तसर्वामाजि सर्वश्व दत्तपरमेश्वरपरवस्तु ४२ परशुरामे पुत्र
धर्म केला प्रेत घे चो न पृथ्वि फिरला सहजमुळ पिठ आला॥
दत्तें तेथे देखिला श्रीदत्तु ४३ संपादुनि उत्तरकार्यासि साष्टांगन
मिले मुनिवर्यासि तो देवपा करोनि तयासी दिधले वरदान।

सिअभयहस्त ॥४४॥ दत्तेज्ञानोपदेश समर्ई परशरामासिकेला
पाहीं आलिंगुणिदोहिबाही म्हणे विजई होइ ब्रह्मपुत्रा ॥४५॥ रा
मे मर्दिलि सकळ क्षेत्री रामे जिंकिलि सकळ धरत्रि निःक्षेत्री
केलि सकळ पृथ्वि सद्गुरुदत्तात्रि प्रसादें ॥४६॥ वासनाजो सहस्त्रबा
हो सहस्त्रार्जुन वधिला अहंभावो राज्य अर्जुन स्वजाति स्वयमेवो
विचेरखानुभवो आसदृष्टि ॥४७॥ प्रसन्न सद्गुरुदत्तात्रि तेणें पर
शरामा सुखगात्री स्वइछा विचरे एक्यपरत्रि अंतक क्षेत्रि परशुरा
म ॥४८॥ रामगेला राम गेळस दाखवि अंगे सद्गुरु सुरस सहपरि
वारि हुदिवस धराविश्वास गुरुपाई ॥४९॥ दत्तराम रामदत्त यादो
घानाहि पैं द्वैत पात्र भेद पदार्थु सुवर्ण पदार्थ अखंडीत एकचे ॥१५०॥

परशुरामदत्तेबोधिला तोचिउपदेशासकथीला बोधितांजाला
तांकरभोळा देखोनभक्तभोळा अनन्य ५१ श्लोक अन्येचबहवो भ
क्तातारितांचि महेश्वरः व्यवहाराद्भवेद्भेदो मुखत्वेनच कल्पितं २३
टीका तैसेचबहुभक्ता महेश्वरहोयेतारता देखणेयेकनिश्चयातस
ता व्यवहारभेदयांतांमुर्खकल्पिति ५२ येवहारकरीतांभेदबुद्धि
मुर्खत्वकल्पिताउपाधि आत्मायेकचित्तिशुद्धि महेश्वरबोधिभक्त
जना ५३ जोभाविकगुरुभक्तभला ज्ञानार्थीअर्थजयाला ऐसेभ
क्तपाहोनिभोळा त्यांकरकेलाअनुग्रहो ५४ श्लो० देहस्यांतर्गतास्वात्मा
देहमध्यप्रदर्शितः तस्माद्देहात्मकोनाम प्रख्यातःसर्वलोकिके २४
आत्मेतिअक्षरोनाम शरीरं क्षररूपकं ॐमित्येकाक्षरंब्रह्मक

१८

पंदेहेषुचात्मना ३२ ॐ॥कारसदृशं रूपं देहात्मेतिप्रगीयते
पंचभूतमिदं देहं भूतात्मानामकथ्यते ३४ टीका॥देहांतरगतआ
त्मावसे देहामध्यप्रगटदिसे तस्मात् देहात्मकऐसे प्रख्यातअसेस
र्वलोकि ५५ तरि आत्मादेहांतरगत देहीआत्माआधिदैवत अ
सोनिदेहासिअलिप्त आत्मानिश्चितपैंऐसा ५६ अलिप्तअसोनि
अंऐसा देहीअसे देहासरिसा आत्मादेहात्मकपरियसा विख्या
तकैसासर्वलोकि ५७ आत्मादेहांतरिनावघे नामस्मरिनाउजे
निद्रस्थानतरिगाढमुढ तरिनिर्वाउजगाचिहोय ५८ यालागीदे
हात्मानिश्चित ऐसेसर्वलोकिविख्यात आत्मादेहीसाक्षभूत॥
निश्चयार्थदेहात्मा ५९ आत्माअविनाशअक्षर शरीरनेश्वर

जेकाक्षर ॐमित्येकाक्षरब्रह्मसार देहात्मनिर्धारिकेविषे ११६०
देहनाशिवंतनेश्वर आत्माअविनाशअंश्वर ॐमित्येकाक्षरब्रह्म
सार हे देहात्मसाचारतोकैसा ६१ नरिदेहसंबंधिदेहात्मा काया
जितितोपरमात्मा ऐसासर्वात्मानिजात्मा अंतरात्मासर्वदेही ६२ घ
टित्मणाविघटाकाश मठित्मणाविमठाकाश गगणत्मणाविमठ
शाकाश परितेअविनाशभरित ६३ असोनिसार्विसर्वांतरि परिपू
र्णबाह्याभ्यंतरि अखंडनांदेचराचरि ॐमित्येकाक्षरीपरब्रह्म ६४
पात्रभेदेभिन्नभिन्न आत्माअविनाशाभिधान परिनामरूपासिअ
भिन्न आत्माआपणनिराक्षर ६५ ॐकारसद्व्यालूप देहात्मा
म्हणोनिजत्मानिजत्स पंचभूताचादेहसंकल्प आत्मातदपरा
माजी ६६ शरीरनरिॐकाररति आत्मातोॐचागगति।

पंचभूतेंदेहस्थिति आत्मानिश्चितिराहिला २७ स्वरूपताध्यस
ॐकार देहासाबोलिजे अनाक्षर पंचभूतिकेहशरीर भूतात्मानि
र्धारबोलिजे २८ अव्ययअनामयअक्षर अमूर्तिमूर्तिसाचार॥
ॐनलादिसेजैसा ॐकार निजशरीरपाहाडोळा २९ स्थुळशरीर
ॐकार अखंड शाब्दिगायनकरू पंचतन्मात्राभूताकार भूतात्मा
निर्धारितोऐसा ३० श्लो तारकंदेहरूपाख्यं प्रत्यक्षं प्रवदाम्यहं॥
नवप्राणवसंयुक्तं नवरूपाणितारकं ३४ काशीपुरीनिवासः
श्च्छी विश्वनाथोजगद्गुरुः देहानेचोपदेशाश्च दक्षिणकर्णसंपुटे ३५
टीका देहाचेरूपतारक प्रत्यक्षबोलिलासम्यक नवप्राणवसंयु
क्तदेख नवरूपतारकतोऐसा ३१ ऐसोकृपिसिद्धलेसावधान॥

198

ऐतिचे गोडहे निरोपण येथे अनर्कोध तिला चवखुन स्वरूपानु
संधाननव विधि ७२ नवप्रणवनवदेही नवविधनवइंद्रि नवुना
यनवच्चनिपाद्रि नवव्याकर्णसिद्ध केले ७३ नवकोटिनवविधि
नवखंडपृथ्विसुद्धि नवांकगणनव निधि केलिअवधिनवपण ७४
नवनकाअंखाचाअवघालिखा सर्वशास्त्रिअभिप्रायोदेखा नव
तारकनवरूपवोळखा दृष्टिसम्यकास्वतसिद्ध ७५ बाह्यदेखि
ले निजदृष्टि तेअंतरपाहाज्ञानदृष्टि जेणेसुखहोयसर्वश्रुष्टि तेदे
खणेदृष्टिविलोक्य ७६ नवरूपनवदेही नवविधिनवगाइ येकचि
तोवस्तुपाही देही विदेहीततोऐसा ७७ स्थुळसूक्ष्मकारण तिण
अवस्थाप्रमाण जागृतिस्वप्नसुषुप्तिपण महाकारणतुर्येसि ७८

199

निजकारणउन्मनि पंचदेहीपवनचाळनि द्वादशांगुळप्रमाणि
मिअनुभवो निबोलिलो ७१ एतद्विषईस्मृति प्रमाणबोलिले पुरु
षसुक्ति द्वादशागुळ निश्चिति बाह्यविचारतिसर्वदा ७२ ॥ श्लोक
स्मृतिसंमत्त सभूम्यंवृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलं मिती स्तेः २१ टी० भू
मिपासोनिजेसमस्त विश्वचराचरनांदत तयासिकरोनिअवघा
आवर्त्त वरिष्ठदशांगुल ७३ बाह्यपवनचालेबारांगुळ उपरतिहे
तादशांगुळ उर्वरीतदयअंगुळ प्रत्यक्षपाहासकळेउळिया ७४
तोद्विरंगुळ पवनथोर भृगुटिमाजिपूर्णभर अंगुष्टपर्वमात्र नि
र्धार पुरुषसाचारबोलिजे ७५ तरिहेतुसांगावेस्थान अंगुष्ट
पर्वप्रमाण सोहंहंस करीध्यान गाउअसोनिसर्वदा ७६ निर्हेनेसि

सात्तवा अनुप्रमाण खरा सोहं ध्यान सैदेचा अधउर्ध्वहोउनि
लगे ७ मध्यस्थान निजनयनी अनुप्रमाण होये पवनी तो मि
च निज ध्यासनि निरंजनपणे अखंड ८ उल्हेख अर्थ अनुभोगी मि
तो आठवे आंगी हेचि ध्यान संयोगी स्वप्रेम आंगी आठवे ८७
अनुचा चतुर्थ भाग अनुल्हेखन ठवे अंग तो तो ध्यान संवेग प
चण लेखन यना गणि ८८ तो हि ऐसा अलक्ष जाला शून्य द्वा
नाव पावला तो चि शुन्यआकारिला ठक्व जाला गगणित ८९
ये कल्ह होवोनि तो ऐसा आलक्ष दाहावा सरिसा एवं वाढला नव
रूपदसा नव तारक ऐसा बोलिजे ९० ऐसा त्तो नवरूप तारक नव
प्रणव संयुक्त प्रत्यक्ष निजदेही कौतुक पाहा गुरुमुखे सिद्ध रू
पी ९१ या लागी सद्गुरु चि करावि सेवा तेणे नवदेल अनुभवा

वा प्रत्यक्षडोळादेखावे सत्यसद्भावअंतर्वोध्य १२ तारकमंत्र
स्वरूपा होदेही सर्वदासिद्धहोपाही नयनीनयनहोवोनिराहि भरि
वणाउगाउठवोचि १३ ऐसियातारकमंत्रासि तोअलक्षकाशीपु
रवासि उपदेशाकरीसर्वासि गुरुत्वासि विश्वनाथु १४ सद्गुरु
विश्वनाथुदेहातीतउपदेशीत तारकमंत्रनिश्चित उपदेशित ॥
प्राणिया १५ देहांतिउपदेशीति दक्षिणकर्णितारकश्रुति तेणेनिः
संदेहसर्वहोति प्राणिउध्धरतितत्काळ १६ कायाकाशीपुरसाको
री आत्माविश्वेश्वरलहरी तारकतोॐमहामंत्रि प्राणिउध्धरीदे
हांति १७ सर्वाचात्तोअंत नोचिजाणावादेहांत दक्षिणकर्णितो
चिस्थित उपदेशाहोततारकमंत्र १८ एतावत्प्रश्नकेनापि

नवृतंभुवनत्रयं तत्सर्वंचमयाख्यातं गुह्याद्गुह्यतरंमहत् ३७

ऐसातारकमंत्रगुह्यज्ञान पूर्विकोण्हिकेलानाहिपृछ तोसिद्ध

हो तुम्हालागोन प्रगटविस्तारुनसांगितले ९९ तरिऐसाप्रस्णम

जव्हागुणि पूर्विकेलानाहिकोण्हि जेजेपुसिलेप्रितिकरोनि ते

तुम्हालागोनिकथियले ९२०० तेम्यासर्वशास्त्राचेमंथन जे

वेदाचेसारपूर्ण जोउपदेशापार्वतिलागोन शंकरेगुह्यज्ञानक

थियले १ तेऋषीसिजुहोविशेषी जेगुह्यपरमगुह्यासि ते

प्रगटोनविस्तारेसि म्यातुम्हासिविस्तारिले २ श्रीकृष्णेबोधि

लाअर्जुन तेसाचिउद्धवसंपूर्ण ज्ञानगुह्यप्रगटोन तुम्हाका

रणतेचिबोलिलो ३ जेहंसेबोधिलेब्रह्मयासि तेणेहेसमाधा

९२

नसनकादिकासि त्याचिउपदेशीलेब्रह्मज्ञानासि सिध्धऋषीस
मस्ता ४ दत्तात्रयादिकरून सिध्धनवनाथजाण शंकरबोधितब
पूर्ण तेचिनिरोपणम्याकथिले ५ सीतावियोगकालेशी शीवेबो
धिलेश्रीरामासी तेम्यादेखणेतुम्हासि गुरुत्वज्ञानासिप्रगटिले ६
जोउपदेशदत्तात्रयऋषी प्रगटकेलापरशुरामासि तेगुरुत्वज्ञा
नउपदेशी सिध्धऋषीसमस्तासिसांगीतले ७ तोउपदेश
बहुभक्ता शंकरेकेलपूर्णता तेविगुरुत्वमितलेता प्रगटार्थीबो
लिलो ॥ श्लोक सूतउवाच ॥ ऋषी सिद्धगणाःसर्वेसाष्टांगंप्रण
मंस्तुते रुत्तार्थोहंरुतार्थोहंहंसभावविवर्जितः २९ त्वत्प्रसादे
नप्राप्तव्यं साक्षात्काररूपकं दर्पितंतवनेत्रेषु अनिर्वाच्योभ

९२

वाम्यहं ॥ श्रोत्री ऐसिपुरातनइतिहासता नैमिषारन्नि शौनकअस
ता सूतहोयत यासांगता गुह्यवार्ताअनुभव ९ तोच्विइतिहासपु
रातन ऐसिसिद्धाप्रति गुह्यज्ञान प्रगटकेलेकपीलमुनिन तेणेसि
द्धसाधकसंतोषले ९२९० शौनकादिकाचिमने सूतवचनिजालेत
ल्लिने तैसेऋषीसिद्धगणे कपीलनिरोपणेसंतोषति ११ ऋषीसि
द्धपूर्णसमाधान तणे हर्षायमाणहोउन साष्टांगेकरी निनमन कपी
लचरणवंदिति १२ सतार्थचूतार्थजिद्याळा अगाधपूर्णतुमचिलि
ला अहंभावआमुचागेला दिनद्याळामुनिवर्या १३ सूतम्हणे
शौनकादिकासी कपीलेउपदेशीलेसिद्धऋषी पावोनि पूर्णस
माधानासि उद्धारस्वानंदासिबोलत १४ वंदोनियाकपीलचरण
म्हणति कृतार्थजालोजाण अहंभावसिजीवपण गेलेजाणसमु

की १५ अहंत्वासिजीउगेलो सोहंत्वासिउजीलो ध्वनिआनंदीबु
डाले देखनांठेलोवस्तुते १६ तुह्मीयाप्रसादेकपीलमुनि साक्षा
त्कारुनिजनयूनी आत्मरूपेदेखोभर्वज्ञोनि अगाधकरुणिलाके
लि १७ आपुलादेचोनिनिजडोळा दाखविलिआत्मरूपकळु अनि
र्वाच्यनबोलवबोला अगाधलिलास्वामिया १८ स्वामियाचेप्रसा
देकरुन आत्मप्राप्तिजालिस्वात्मज्ञान साक्षात्कारस्वरूपदर्पण
प्रसादेतुमचेनआह्मी १९ अणिर्वाच्यस्वरूपजाण तेअनुभविलि
निजखुन अगाधकृपातुमचिपूर्ण आत्मोदेखणेयानयनी २०
श्लोक। मुहुर्मुहुर्मुखेस्तोत्रं हर्षेण गद्गदस्वरं समुक्तःसर्वलोकेषु।
ब्रह्मसायुज्यमाप्नुयात ४० राजराजेश्वरंयोगं शेषमार्गप्रद्वपत्ते
यःपठेभक्तियुक्तेन समुक्तोनात्र संशयः ४१ टीका। पुनःपुन्हावि

286

स्मयो दाटे प्रेमआंगीचाआंगीचुसुटे हर्षगद्गदामोठे स्वरूपीरा
टे कंठासि २१ मुहुर्मुहुमुखेस्तोत्र हर्षजालेगद्गदश्वर सर्वांगरो
मउभार नयनद्वारेप्रेमदाटे २२ ऐसाआनंदऋषीसिध्यासि ते
मुक्तलेचोनिसर्वलोकासी प्राप्तजालेब्रह्मसायोज्यासी ऐसि
यावस्तुसिअखंड २३ मुक्तहोनलोकांतरे ब्रह्मसायोज्जनिराक्ष
रे पूर्णप्राप्तिसिऋऋषीश्वरे करीतिस्तवनादरेसद्भावे २४ जय
जयाजीयरामरा परमपुरुषापरमोदारा परमानंदापरोपकारा॥
नाहीपारावाराकपिलेषा १२२५ जयजयाजिनिजबोधा जयज
याजिअलक्षभेदा जयजयाजिजगत्कंदा सच्चिदानंदामुनिचर्या २६
सत्यसद्गुरूआत्मासि प्रसन्नजालाप्रबोधासि हरुणीआमुच्याजी
वन्नीवासी स्वानंदपदासिदिधले २७ ऐसेपुनःपुनाकरीतिस्तव

न हर्ष गङ्गदुःखी सिद्ध मन सद्गुरूपदि मुक्त होउन ब्रह्म सनातन पू
र्णत्वे २८ हा राजराजेश्वर योग प्रगटला ऐसा त्रिशेष मार्ग जो पठन के
रील भक्त चांग ते मुक्ति अभंग पद पावति २९ सहजयोग राजराजेश्व
री तेथ जैसे सद्गुरु कृपा करी तरिच पठन होय निरंतरि होय संसारी अ
लिप्तता ३० येर योगाचा अभ्यास करीता कष्ट होये बहुवस तैसे नो
हे या मार्गास सहजयोग अतिसोपा ३१ गुरूपदिष्ठे उनि विश्वासु भा
गावा हा योगराजसु प्रपंच होय परब्रह्मांशु संसारसुखदायक ३२
राजयोगाचिया दर्शनि राजयोगाचि प्राप्ति होणे राजयोगाचे संभा
षणे होये भुषणे देहविदेही ३३ राजयोग सहजी सहज राजयोग
तो निजि निज राजयोग तो गुज गुज निजबीज हा राजयोगु ३४ ॥

राजयोगाचेस्मरण राजयोगाचे ध्यान राजयोगाचेदर्शन अखं
देखणेराजयोगु ३५ राजयोगस्मरणहोये राजयोगडोळापाहे रा
जयोगसुगंधवाहे प्राणामा निराहेसर्वदा ३६ राजयोगबोलिया
बोली।राजयोगसानाकेवळ राजयोगक्रियामुखकमळ स्पर्षवि
ळहाराजयोगु ३७ राजयोगहस्तक्रियसी राजयोगगुरुसिष्यसी
राजयोगचरणचालिसि आप्तइंद्रियासिराजयोगु ३८ राजयो
गसर्वांगदेखणे राजयोगनयनाचानयने राजयोगसच्चिदानंद
पूर्ण वस्तुत्वेआपणराजयोगु ३९ कार्यकर्त्ताकारण ध्येयध्याता
ध्यान दृश्यद्रष्टादर्षण राजयोगसंपूर्णनिजडोळा ४० हेपभ्रपु
राणिचिकथा कपीलऋषिसिद्धसंवादना सूत मुनिहोयसांग
ना शौनकादिकासिध्यासी ४१ हेकपिलगीताआख्यान पंच

२०९

माध्याइनिरूपण मुक्तिचे संस्कृतश्लोकजाण दोनसत्ते पूर्णचाळिस ४२
यावरिटि कांदेस्नाभासेष मऱ्हाष्टकेलेअनुभवास कपीलप्रगये
निमानुस बोलविचोवियासकचित्ते ४३ मास्तियाउघ्लासद्गुरु अखंड
राहिलाएसास्थिर तेण्होहा विश्वंभर विश्वाकारमाजिदिसे ४४ ऐसे
साहाराजसंपूर्ण अभ्यासितेजालेऋषीसिद्धगण स्कंतसांगतासु
वचने जालेसमाधानशौनकादिका ४५ जरिहाराजयोग कपिल
गीता जोपठनकरीलप्रेमेतत्वता तयासिकैचिसंसारवेथा तोमु
क्तसर्वथासहजचि ४६ कपीलगीताहेसंपूर्ण येकवेळकरीजोपठ
न तयासिनबाधिभवबंधन तोमुक्तजाणसर्वदा ४७ नकरीत्तागी
तापठन श्रवणकरीलअंतःकर्ण तरिमोक्षनयावोच्छंगुण कर

जोउनीउभाअसे ४९ कपीलगीतेचायेकश्लोक तेणेजिंकिले
तिन्हिलोक जोपठनकरीलपुण्यश्लोक मुक्तिदायेकतोयेक ४
कपिलगीतानेकेकथा अरूषबोलपैसखोलना अनुभवलहीजे
पूर्णता स्वानंदतोनिजदेखणे १२५० येथेविचाराचापदपदार्थ
गीतार्थज्ञानेकीपूर्णकरीत तेणे होइलनिजस्वार्थ जो सद्गुरूस
मर्थकपीलमूर्ति ५१ कपीलगीतेचेअक्षर तेजाणावेनिराक्षर
याअक्षराचाविचार सद्गुरूसाचारदाखवि ५२ श्लोकश्लोकार्थ
अथवापद अखंडजेपोनिकरीआनंद तोजाणापूर्णनिजबोधा।
परासरपदपावला ५३ कपीलगीताआख्यान देशभाषाबोलि
लोजाण संतश्रोतेकरावेश्रवण अरूषबोलणेहेमाझे ५४ त्य

(५१)

७५

णा त्नुकेचा कोण कवणनाम कवणवर्ण नरिहे सांगो विवर्ण ॥
संतजनकृपाकरा ५५ उबगन माना माझियाबोला श्रवण करावे
माझियाकुळा जयावंशी क्षेत्रीजन्मला तोसमुळ रेकी ल्हापाही
जे ५६ प्रतिष्ठाननामेनगरी परमपावनगोदातिरी दुर्गाभवानि
चियाक्षेत्री पुर्वजानिर्धारिवास्तव्य ५७ आमुचेपूर्वज मुळपुरुष ॥
आवडीकरीतिहरिभक्तिविशेष दैवतपंढरी विठलेश्रा करीतिसेवे
सिनिरंतर ५८ श्रवणकीर्तनस्मरण पादसेवन अर्चनवंदन दास्य
आणिसख्यापण आत्मनिवेदननवविधा ५९ करोनिनवविधा
भक्ति अखंडपंढरीनाथपूजिति तेणेतोप्रसन्नलक्ष्मीपति संरक्षी
नसर्वदा ६० लक्ष्मीसहीतमुरहारी अखंडराहीलासेघरी मगनया

७६

भाग्याचियोरी कवणेपरिवर्णाची ६१ येकेदीवसीअसिवारी अ
श्वारुढहोवोनिराजद्वारी गमनकरीतामार्गीतरी अश्वसत्वरीनाग्ली
ला ६२ कोपाआलिअश्वरक्षकासि ह्मणेकातांग्लेअश्वोत्तमासी
दुयानसेब्राह्मणासि विनाअपराधेसिताडीले ६३ शब्दअवचित
श्रवणि पडताचिपाहेपरतोनि तवअश्वरक्षकादेखोनि अनुतापम
निउपजला ६४ ह्मणेअश्वतरीसगुणसुंदर अमोल्यगुणसागर
परिध्यानकरीताविचार अश्वसाचारताडीला ६५ कळवळिलेनि
चाचेमन परिव्यर्थमास्तेब्राह्मणपण ऐसासचिंतहोउन राजय
हीहुनपरतला ६६ येउनस्वमंदीरद्वारी उभाराहीलाब्राह्मणभरी बो
ला उनिनिजसुंदरी विचारकरीतियसी ६७ ह्मणेसर्वसंपतिअसे
घरी तुह्मीराहावेघराचारी आज्ञाद्याविहोसुंदरी तीर्थात्तरीजा

चया ६८ येरीलणे संपतिसि चाउना हिजि आत्मासि हेव्हारीरलु
मच्यापायासी रुळेसेवेसि निरंतर ६९ ऐसा उभयताचा येकभाव॥
हरी भक्तिदृढपाहे॥ दानकरीतिसर्वस्वेहे॥ दृढसम्रावो निर्थाटनि ७०
करीति सर्वस्वेदान वस्त्रे भुषणे त्यागुण करीतेजालेगंगास्नान
निर्थाटन चरणचालि ७१ मगते उभयतामिळोन दक्षणतीर्थकरी
तिसंपूर्ण वासवाराणसी क्षेत्री जाण केलेगयावर्जन पूर्वजाचे ७०
प्रयागत्रिवेणिसंगमी वासकेला पुण्यभुमि येका ब्राह्मणाचे आ
श्रमी बहुकाळ नेमिक्रमियले ७२ तवआले वार्धिक्यपण परम
हृष्कुदोघेजन नित्यकरीति त्रिवेणि स्नान अखंड ध्यान हरीचे ७४
येकेदीवसी पर्वकाळि पांडुरंग खेळे गंगाजळि करी भरोनि अंजु

ळि टाकिचेळोवेळी स्त्रियवरी ॥ ७५ ॥ ह्मणोनि कळवळिले अंतःकर्ण
व्यर्थ संसारि जाले जीण ऐसि करी तां चिंतापूर्ण तव खुंटले ध्यान प
तिचे ॥ ७६ ॥ खेळे बाळलिलातपसी तव मोहो उपजला मानसी स्म
णे आपुलियावंशासि संतानासि न देखो ॥ ७७ ॥ ध्यान करीतां श्रीहरी
ध्यानि नयनी मुरारी तव बोला उन सुंदरी ह्मणे विकल्प अंतरी ॥
कायेतुला ॥ ७८ ॥ आजन्मपर्यंतवरी अंतर नसे ध्यानांतरी अखं
द यावु श्रीहरी रूपा करी आत्माराम गुण ॥ ७९ ॥ तरि आजि का अंतर
पडले हे काये चिन्हे उमटले त्या मणि काये कल्पिले ते सांगीतले
पाहिजे ॥ ८० ॥ यरि ह्मणे नसतां चित्ति बाळखेळे अवचिति अंजळी
भरोनि मज प्रति टाकि निश्चिंति हासोनि ॥ ८१ ॥ ममता कळवळि मा
नसी देखोनि त्या बाळलिलेसि खेद वाटला चित्तासि आपुले वं

४०

स्त्री पुत्रनदेखे। ५२ ऐसे ऐको निस्त्रियचेवचन सर्वथाखंतिनकरीम
न पुत्रहोइलभर्ववेशोन तेचिअवसानतुम्हालागी ५३ सर्वथानकरिखे
खंति पुत्रहोइलतुजप्रति तेचिदिवसिआत्मागति जाणे निश्चितिप
रधामा ५४ यरिद्चकलिमानसि ऐकोनपतिचेवचनासि ह्मणेहि
नारनचुकेकर्मासि आलियग्रहासिसंचित ५५ गंगेहुनियग्रहायेत तेर
चिजालिरतुस्नात ऋमोनिदीनचतुर्थ होयधरीतिगर्भासि ५६ पंच
मीजालागर्भसंभवो पूर्णनवमासभरलेपाहालै नवआलाप्रसूत
समयो केसेअपूर्ववर्तले ५७ पुरुषकरोनिगंगास्नाण चर्चिल्यारा
वुनि भस्माधारण करीयेवोनिदर्भासन यहायेवोनपुसत ५८
प्रसूतकाळचसरि दर्भास्त्तरणितानिद्राकरी हृदईस्मरोनिस्त्री

५८

218

हीरे देहसाक्षात्कारीठेविला ९ युरिनहोनाप्रसूते निजसत्वदावि
सर्वत्ति उत्तरसामग्री करूनीत्वरिते सहगमनातेकरी १० परमच्र
ऊदोघे ज्ञन गर्भिसंभवलानारायन भर्तारदेखोनअचेतन करीस
हगमनपतिव्रता ११ अग्निचक्रीचितारचाति प्रेतपुरुषीसेजकेलि
वन्हीसिध्यहोप्रज्वळलि माजिरिघालिसतिकेसी १३ ऐसेपाहाव
याचरीत्रथोर स्वर्गीहोनियतिसुरवर अनुहतवाद्याचागजर अंबर
भरकोंदले १४ घंटातंत्रीनालविणे मृदंगझल्लरीरुणझुणे शंखभे
रीकोल्हाळजाण दुंदुभिदनदनवाजति १५ ऐसासंभ्रमगगणिहो
ता नचसतिकायकरीपतिव्रता ब्राह्मणबोलाउनिसमर्पिता होये
सांगतिअग्निप्रावा १६ सतिरिघजयेकाळि ब्राह्मणबोलाविलाज

वळि ज्याच्याआश्रमिंहोनिराहिलि आज्ञाकेलितयासि १० ऐके
स्वामिंद्विजोत्तमा अग्नीप्रवेशनाआत्मा देवपाहोयतिसंभ्रमा अ
गाधमहिमाहरिचि ११ हाहाहुहुगंधर्वयति वन्हीमंडळीप्रवेशाति।
उदरीचागर्भकाढीति नेवोनियाकिति कुशामाजि १२ तुह्मीयेउनि
प्रातःकाळा स्वाश्रमान्यावे निजबाळा मगकरावे प्रतिपाळा उप
नयनाआत्रीगोत्रि १३०० ऐकमाझेवचन तुजहोइलपुत्रसंता
न करीउभयताचेसंगोपण परमसंपन्नतुह्मोसि १ ऐसेबोलोनि
सति होयअग्निचक्रिप्रवेशाति जयजयकारेगर्जेक्षिति सुरवरवर्ष
तिसुमनाते २ तवग्रामस्जालिनिसि समस्तगेलेस्वआश्रमासि॥
यणेजालेगंधर्वासि हंसरूपसित्तकाळ ३ वण्हिमंडळिनिघति

ज्याच्या थोर चिंते चाउमाच्या हंसे तेथे प्रवेश केला काढि बाळकाला

उदरातुन ४ चित्ते मधुन काढिले बाळा कुशावरी ठेविले सनाथा

त जाले प्रातःकाळ आला तत्काळ ब्राह्मणु ५ तेणे करोनि नाळ

खंडुन गृहासि आला पै घेउन भगतया ब्राह्मणासि जाणे जाले संतान

पुत्रोत्पत्ति ६ ऐसा जाला तो थोर मुंज केलि अत्रिगोत्र लग्न तदनुसा

रे ठीजवर बाळकाचे करीत ७ तेणे ठेयेवोनि प्रतिष्ठान दुर्गाभवा

निचे अनुष्ठान करोनिया होदर्शन निजाश्रमि जाण राहीला ८॥

चित्तयासोनि जालि उत्पत्ति ह्मणोनि बोलति चित्तो ह्मणि भगतया

हो आदिपुरुषाप्रति जालि संतति अवधारा ९ ऐका वंशाचि चारु॥

त्याचे वंशी सिद्धेश्वरु त्यापासोनि जाला श्रीधरु तेयोनि सुपुत्र

रामराज १० ऐसि कुळकथा कथिलि सखिरामराजि मिनात्ति

तयेचिवेचि फळिफळलि तेविस्तारेअवधूति ११ तरिहेवंत्रीचि॰
कथा श्रवणहोत्ताअवधुता प्रत्यक्षसद्गुरुभेटत्ता अनुभवचित्ताब।
णला १२ आमुचियावंत्रीहरिभक्तिसि हरिप्रगटलापुत्रत्वासी
त्याचियाप्रगटलापूर्णरूपेसि जन्मत्वासिश्रीहरीदेखो १३ पाहा
त्यागीरिजांबिकेच्याप्रसादे मजगुरुपदिलागलाछंदे जीसद्गु
विठलपद जोडिलेस्वानंदअखंडीत १४ मंत्रयंत्रशेउरीकळा॥
अखंडध्यातोमित्याला प्रसन्नहोयेोनिभवलित्ता सद्गुरुआपण
मजलागी १५ तेणेनवेमहीमाअगाध पूर्णकळलेपुण्यभूरु अ
वच्चटभेटलागोविंद तेणेस्वानुभववाददिधला १६ ऐसापाहा॰
योगेंद्रनाथ पूर्णसद्गुरुराजसमर्थ सकळसंसारकरोनियार॰

ताथ्ये अनुभवार्थदाविला १७ श्रवणिएको निवंन्नावळि प्रत्य
क्षडोळा दाविली ऐसिभेटलि गुरूमाउलि अनुभवाआलिसक
ळकृया १८ पाहाहोअयापिवरि चिंताप्रज्वळिअग्निचक्रि सति
पुरूषऐसेनिद्राकरी अरूचारभरि सुमनांचे १९ ऐसेगोविंदेनवल॰
केले जन्मस्थानंगळादाखविले तेप्रत्यक्षअनुभवाआले संचोनि
राहिलो निजंगळा २० ऐसापरासरसद्गुरू अखंडबोधगंभीरू मर्य॰
कधरिलाअर्धचंद्रु ऐसागोविंदपूजिला २१ गोइंद्रियअवधूता
स्वरूपदाखविले अखंडता उपदेशकेलापूर्णता कपीलगीतानि
जजिवन २२ संसारसंमध्येकरूण मजजालेहोतेविस्मरण अंत
रिसद्गुरूप्रगटोन कपिलगीताख्यानबोलवि २३ पत्रासमातके॰

त्रिघडमोडी कळाकुसरीनानाप्रौढी जयासीप्रेमआवडी तेकडे

विकडीबोलत २४ बोले बोलविलि सर्वसद्गुरूमाउलि बोलिअ

बोलास्थित्तिराहिलि श्रृष्टिसमावलिबोलता २५ हरिविठ्लागो

विंदा अखंडलागलाहाचि धंदा आताकेचिसंसारबाधा योरअ

पदानासिलि २६ आत्मस्वरूपीजालि भेटि परमानंदीपडलिमि

ठि अवलोकितासकळश्रृष्टि स्वस्वरूपदृष्टिदेखणे २७ स्वरूच

रूपीचंद्रभागापुण्यवति संगमीअवतरलिविठलमूर्ति तेथेमु

ळमायाचिद्शक्ति श्रीगुरूमूर्तिपंढरी २८ पंढरीसंतांचेमाहेर

पावनभीमातीरतिर अखंडकीर्तनाचागजर जयजयकारविठ

लनाम २९ मिळोनसंतपार करीताविठलनामाचागजर मुक्ति

देतोपैउद्दार करिनाप्रेमादरेनामस्मरण ३० नामासरसिचा
जविद्याळि तेणेमोक्षपावतिसकळि भक्तप्रेमेआवडीमेळि॥
पंढरीस्थळिविठलघासु ३१ पंढरीनिवासश्रीहरी प्रगटलाभ
क्तकैवारी पुंडलिकसाहाकारी विठलसाक्षात्कारीश्रीगुरु ३२
कायाक्षेत्रपंढरपुरी आत्माश्रीविठलहरी सच्चिदानंदत्रिपुरा
री अखंडकारीनांदतु ३३ त्रिप्रकारेसित्रिमूर्ति क्षेत्रीवसेअ
खंडस्थिति क्षेत्रमूर्ति तिर्थमूर्ति मूर्तिमूर्तगोविंद ३४ तेथेसंत
मिळोनिअपार अखंडकरीतिजयजयकार कीर्तनाचाथोरग
जर गोविंदविठलेश्वरगर्जतु ३५ गोविंदगोविंदऐसाछंदु विठ
लनामाचाअनुवादु ऐसाहोतागजरशब्दु ध्यानिउद्धवगोविं

दनाम ३६ गोविंदजनिगोविंदचानी गोविंदअखंडमनामनि गोविं
दअखंड निजध्यासनि नयननयनीगोविंद ३७ गोविंदअंतर्बाह्य
कोंदला भरोनिविश्वव्यापिला ऐसाअखंडसंचला देखनिदेखिला
डोळया ३८ पूर्णसद्गुरुगोविंदभेटला तेण्हेअवधूतनिर्धूतकेला सं
सारसंकल्पमुकला स्वरूपीभुललाप्रत्यक्ष ३९ भुखेघाखुनिअ
वधूतासि समुळछेदिलेसंसारासी स्वात्मसुखआपणासि स्वछं
दासिलाविले ४० जीकडेपाहेतिकडेउभा गोविंदसर्वशोभा अ
वघागोविंदचैतन्यगाभा आत्मप्रभागोविंदु ४१ जेसाजवपाहे
नयनी संतमिनलेनयनांगणि हेतुउपजलामणि स्वानंदभुवनि
पूजावे ४२ नाथादियोगीऋषीमुनि सिद्धमिळालेयात्रेलागुणि

ह्रीजभक्तपूर्णज्ञानी साधकजनिअपार ४२ ऐसादेवोनिसमुदावो
आलेउपजलासम्भावो पूजाकराविपाहाँहो हाअभिप्रावोमानासि ४४
सि।ऊनसत्तासामुग्रीसि हेतुउपजलामानसी मगस्मरोनिमाव
सि बीजमंत्रासीजपीनला ४५ लंकारबीजपृथ्वीजाण स्मरताध
राजालिप्रसन्न गंधघेतलातिजपासोन केलेसमर्पणसिद्धसं
ता ४६ हेबीजहेजपोन पुष्पघेतलेआकाशगुण तेणेसमस्तस
ज्जन शालसुमनेपूजिले ४७ याबीजाकरीताजप वायुप्रगटला
निजरूप त्यापासोनिघेतलाधुप निजसंकल्पउरूविला ४८।
रंबीजस्मरतायेकवेळे संपूर्णतेजाचाकळवळा तोप्रकाशादी
पउमाळा केलावोवळाजीवजीवा ४९ पंचप्राणपंचारति जीव

श्री।वआनंदज्योति वोवाळुनसद्भावेआनिं स्वयंज्योतिउजळलि ५०
भितुपणाचातुरवोनिठावो कर्पूरउजळिला स्वयंमेव सोळाकळिरो
डषोभावो उपच्यार पाहावो पूजसि ५१ वंबीजस्मरताजाण प्रसन्न
आपोनारायण षड्रसपक्वान्नपूर्ण केलेअर्पणनैवेद्य ५२ ऐसीयुं
चोपचारिपूजा षोडषप्रकारवोजा स्वानंदेकेलेसलजीसहजा सं
तसमाजापूजिले ५३ पूजोनिआदिनाथसंतासी स्तवनआरंभि
लेसमस्तासि नमनसनकादिकऋषीसि आदिसिध्यासिनमो
स्तुते ५४ जोसद्गुरुश्रीवआपण विद्यावतारसंपूर्ण तोस्विकारी
साधकाजाण साष्टांगनमनतयासी ५५ नमोनवनाथासि नम
ननववेदाधरासी नमनपरेषापरमार्थासि अज्ञानतमभेदासी

नमनमाझे ५६ नमोचिदाकारसूर्याते नमोस्वतंत्रपुरुषाते न ॰
मोदयाळदिनानाथाते अनुग्रहातेनमनमाझे ५७ जोत्रीवआ ॰
त्माआपण पात्रकरीभक्तालागुण जोभव्यामाजिभव्यजाण ऐ ॰
सीयाकारणेनमनमाझे ५८ जोविवेकियाविवेकु जोमर्याचावि ॰
मर्षकु जोप्रकाराचाप्रकाराकु ज्ञानीयानिष्टंकुनिजज्ञान ५९
नमनतयामागेपुढे नमनसव्यदक्षिणेकडे नमनअधोउर्ध्वघडे ॰
नमनआघवेउसर्वांते ६० नमनकरोनिसंतमेळि उभाराहिलावेळो
मुळी संतिसमस्तिकृपाकेली मगबोलिबोलले ६१ त्यामागित्त
लेतयालागुण माझेहृदइप्रतिष्ठान संतिकरानेआधिष्ठान करा
वे पावनमजलागी ६२ संतम्हणातितथास्तु राहीलेमाझेहृदयातु

मजकरोनिसनाथु सदा वर्ततुससारी ९३ संतुष्टजालेसंतसम
स्त सद्गुरुगोविंदान्वययुक्त अंगीकारोनिपूजित प्रसन्नहोतेत
त्काळ ९४ सिद्धसंतजालेसुप्रसन्न आपणासमागमेघेउन चा
लिलेमुळपिठालागोन यात्राभरलि पूर्णपचणीमा ९५ चैत्रसु
द्धप्रवर्णमेसि सर्वधारिसंवत्सरासि पूर्णकेलेचोयात्रेसि मूळ
पीठासिसंतसंगे ९६ जेउपविष्टआस्रासी दिक्षागुरुसुखेपोउ
सि तेचिश्रीविद्याश्रिनिवासि निजदृष्टिसिदेखिले ९७ मायाम
तापुरीअंमाता दत्तदत्तात्रयाअवधूता देखणेदेखिलिअव
धूतिपूर्णता साधुसंतासमागमे ९८ जेअंकारिणिमातासु
ळपीठि पिठत्तेचि पंढरीत्रिकुटि सद्गुरुकपिलान्वय दृष्टि॥

अनुभवपोटिबाणला ७९ कपीलमुनिसिद्धसंवादासि अनुभ
वलाधलाअनधूतासी तेणेहूपूर्णनिजदृष्टिसि कपीलगीतेसि
वाखानीले ८० मुळिचाग्रंथगीर्वाणहोता नेमेविख्यातकपि
लगीता तेविषदअर्थिलेप्राकृता आज्ञासमर्थाश्रीगुरुचि ८१
सदासर्वकाळकोकिळेसि मौन्यवाचाअबोलनेसि तेणहोफो
उवसंतेसि तेसेआत्मासिसद्गुरुणेकेले ८२ शालिवाहनशाक
महीमा सोळासेतीसवर्षनेमा सर्वधारिसंवत्सरप्रेमा वसंत
संभ्रमाचैत्रमास ८३ वसंतकाळपाहाहो चैत्रमासानुग्रहो शुक्ल
पक्षसमुदावो पूर्णतिथिहोपवर्णीमा ८४ गुरुवारतद्दिनीप्राप्त
कपीलगीताटिकासमस्त टाहोफोडनिराब्दित जालाग्रंथ

संपूर्ण ७५ पर्वतामाजिदेवगीरी खंडकीनामबायजीपुरी के
शावाचियमंदीरि ग्रंथनिर्धारिसंपविला ७६ देखोनिग्रंथिचि
पूर्णता आनंदसद्गुरुसाधुसंता जालेप्रसन्नतेबोलता हाग्रं
थपाहाताअलाभु ७७ येग्रंथिचेअवलोकन करीताभज्ञा
नासिहोयज्ञान ज्ञात्याचातुटेअभिमान जेफुंजनज्ञानाचे ७८
भाव्याभोळ्याच्यासुलभप्राप्ति याग्रंथीदेणेहोति संतसिद्ध
योगीमानवति देखतेप्रतितीप्रगटकेली ७९ भलारेभला
निजदेखना ग्रंथीसमस्तासीराभजाणा मान्यहोईलसर्व
जना हेचेडपूर्णवरदासि ८० ऐसेवाहोनिवरदान तेणेआनं
दलेमन आपुलाअनुभवपूर्ण प्राकृतवचनबोलिलो ८१ सं

रण नाथकृपा करील पूर्ण येथे जाला कळस पूर्ण अखंड देख ॥
णे सर्वदा ८८ आदि मध्यावसानि नाथ व्यापक त्रीभुवनि ओ
घि देखणे देखणि स्वसुखानुभवनि स्वानंदे ८८ कपीलगीता
गुह्यार्थ त्या श्लोकान्वयार्थ म्या वाखानिला पदपदार्थ गुरु स
मर्थ कृपा जाले ८९ हे कपीलगीताचे व्याख्यान केले ति दर्पण करोनि
अक्षरा त्रति अनुभव घ्यावा संत श्रोति दृढ प्रतिती आनुनी ९०
ग्रंथासार देखोवसंता श्रोता येणे भावे केला प्राकृता मितुम
चा लडिवाळ पूरता धीट कवित्वा प्रवर्तलो ९१ आपले लेणे वो
नि ग्रंथासी सदा अवलोकाच्ये देखन्यासी तेणे सार ताहेइन

चरणासी॥ अनन्ये भावेसी स्वप्रेमे ॥ ६२ अवधूत चारण शा
रणासंत॥ तेण्हे ग्रंथासि परिपूर्णता॥ संख्यापूर्ण चौदा शत
चोविया प्राकृत ग्रंथासि ॥ ६३॥ इति श्रीपद्मपुराणे महागमप्र
सारे कपील ऋषी विधिसंवादे राजराजेश्वरयोगकथनो नामपं
चमोध्यायः॥ ५॥ श्री ढ ना र्य म ॥ शुभं भवतु॥ ७

॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

232

[OrderDescription]
,CREATED=21.09.20 10:58
,TRANSFERRED=2020/09/21 at 11:29:12
,PAGES=232
,TYPE=STD
,NAME=S0003633
,Book Name=M-1361-KAPILGEETA\
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF

FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF

FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF

FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF

FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF

FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF

FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF

FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF

FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
,FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,FILE232=00000232.TIF
,